

พ.ศ. ๒๕๔๗

103693

ศึกษาวัฒนธรรมเกี่ยวกับปัจจัยพื้นฐานในการดำรงชีวิตของชาวเลเกาะหลีเป๊ะ
ตำบลเกาะสาหร่าย อำเภอเมืองสตูล จังหวัดสตูล

ปริญญานิพนธ์

ของ

เยาวนิตย์ ศรีละมุล

เสนอต่อมหาวิทยาลัยทักษิณ เพื่อเป็นส่วนหนึ่งของการศึกษา
ตามหลักสูตรศิลปศาสตรมหาบัณฑิต วิชาเอกไทยคดีศึกษา

พฤษภาคม ๒๕๔๗

ลิขสิทธิ์เป็นของมหาวิทยาลัยทักษิณ

หนังสือนี้เป็นสมบัติของสำนักหอสมุด มหาวิทยาลัยทักษิณ

หากตกอยู่กับผู้ใดโดยไม่ชอบธรรม

ผู้พบเห็น กรุณาแจ้งสำนักหอสมุดด้วย อภัยเป็นคุณสูงสุด

คณะกรรมการควบคุมและคณะกรรมการสอบ ได้พิจารณาปฏิญานิพนธ์ฉบับนี้แล้ว
เห็นสมควรรับเป็นส่วนหนึ่งของการศึกษาตามหลักสูตรปริญญาศิลปศาสตรมหาบัณฑิต วิชาเอก
ไทยคดีศึกษา ของมหาวิทยาลัยทักษิณได้

คณะกรรมการควบคุม

 ประธานกรรมการ
(อาจารย์พรศักดิ์ พรหมแก้ว)

 กรรมการ
(อาจารย์ชัยวุฒิ พียะกุล)

คณะกรรมการสอบ

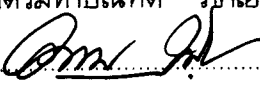
 ประธานกรรมการ
(อาจารย์พรศักดิ์ พรหมแก้ว)

 กรรมการ
(อาจารย์ชัยวุฒิ พียะกุล)

 กรรมการที่แต่งตั้งเพิ่มเติม
(อาจารย์ประโยชน์ เรืองโรจน์)

 กรรมการที่แต่งตั้งเพิ่มเติม
(อาจารย์ประพันธ์ อำพันประสิทธิ์)

บัณฑิตวิทยาลัยอนุมัติให้รับปฏิญานิพนธ์ฉบับนี้ เป็นส่วนหนึ่งของการศึกษา
ตามหลักสูตรปริญญาศิลปศาสตรมหาบัณฑิต วิชาเอกไทยคดีศึกษา ของมหาวิทยาลัยทักษิณ

 คณบดีบัณฑิตวิทยาลัย
(อาจารย์ ดร. อาคม วัดไธสง)

วันที่ ๒๘ เดือน พฤษภาคม พ.ศ. ๒๕๕๐

ประกาศคุณูปการ

ปริญญานิพนธ์ฉบับนี้สำเร็จลุล่วงด้วยดีเพราะได้รับความกรุณาและการอนุเคราะห์ช่วยเหลือจากผู้มีพระคุณหลายฝ่าย ผู้วิจัยขอขอบพระคุณอย่างสูง ณ โอกาสนี้

ผู้วิจัยขอกราบขอบพระคุณ อาจารย์พรศักดิ์ พรหมแก้ว ประธานกรรมการควบคุมปริญญานิพนธ์ และอาจารย์ชัยวุฒิ พียะกุล กรรมการควบคุมปริญญานิพนธ์ ที่ได้กรุณาให้คำแนะนำในการทำปริญญานิพนธ์ฉบับนี้ และได้สละเวลาในการแก้ไขข้อบกพร่องต่าง ๆ ตลอดทั้งให้ความเมตตาแก่ผู้วิจัยด้วยดีตลอดมา จนทำให้ปริญญานิพนธ์ฉบับนี้สำเร็จเรียบร้อยด้วยดี

ขอขอบพระคุณอาจารย์ประโยชน์ เรืองโรจน์ และอาจารย์ประพันธ์ อำพันประสิทธิ์ กรรมการแต่งตั้งเพิ่มเติม ที่ได้กรุณาให้คำปรึกษาชี้แนะแนวทาง และสละเวลาตรวจแก้ไขข้อบกพร่องต่าง ๆ ทำให้ปริญญานิพนธ์ฉบับนี้มีความสมบูรณ์ยิ่งขึ้น

ขอขอบพระคุณอาจารย์ผู้สอนไทยคดีทุกคน ที่ได้กรุณาถ่ายทอดความรู้ ตลอดจนแนวคิดเกี่ยวกับการวิจัย ทำให้ผู้วิจัยได้มีความรู้และสามารถทำปริญญานิพนธ์ฉบับนี้ด้วยความสำเร็จด้วยดี

ขอขอบพระคุณ คุณนิคม ศรีละมุล อาจารย์มานพ จิตภูษา คุณสุชล ลี้มโสภา คุณสุวิทย์ มูลคำ อาจารย์เปรี๊ยะ กล่อมเกลี้ยง อาจารย์ดุสิต รัชทอง อาจารย์วาสนา พรหมแก้ว อาจารย์สมพงษ์ ช่วยเนียม อาจารย์บุญเสริม ฤทธาภิรมย์ คุณวิชัย สงสีจันทร์ คุณสวัสดิ์ ณ พัทลุง อาจารย์ภักดี ปานเพชร พันจำเอกสุเทพ การะภรณ์ อาจารย์สุวัฒน์ อังสุพานิช อาจารย์สุทิน ปานเมือง ที่ให้ความช่วยเหลือและให้กำลังใจแก่ผู้วิจัยด้วยดีเสมอมา

คุณค่าของปริญญานิพนธ์ฉบับนี้ ผู้วิจัยขอมอบเป็นกตัญญูทเวทิตาแก่คุณพ่อวิเชาว์ และคุณแม่กานดา บุษะชีวิน ที่ให้ความรัก ห่วงใย และให้กำลังใจแก่ผู้วิจัยด้วยดีตลอดมา ตลอดจนขอขอบพระคุณครูบาอาจารย์และผู้มีพระคุณทุกท่าน

เยาวนิตย์ ศรีละมุล

สารบัญ

บทที่	หน้า
1 บทนำ.....	1
ภูมิหลัง.....	1
ความมุ่งหมายของการศึกษาค้นคว้า.....	8
ความสำคัญของการศึกษาค้นคว้า.....	8
ข้อตกลงเบื้องต้น	8
ขอบเขตของการศึกษาค้นคว้า.....	9
นิยามศัพท์เฉพาะ.....	10
วิธีดำเนินการศึกษาค้นคว้า.....	11
2 เอกสารและงานวิจัยที่เกี่ยวข้อง.....	13
เอกสารเกี่ยวกับวัฒนธรรม.....	13
เอกสารเกี่ยวกับปัจจัยพื้นฐานในการดำรงชีวิต.....	20
เอกสารเกี่ยวกับเกาะหลีเป๊ะและชาวเลเกาะหลีเป๊ะ	
ตำบลเกาะสาหร่าย อำเภอเมืองสตูล จังหวัดสตูล.....	34
3. วัฒนธรรมด้านอาหารและวัฒนธรรมด้านที่อยู่อาศัย	
ของชาวเลเกาะหลีเป๊ะ ตำบลเกาะสาหร่าย	
อำเภอเมืองสตูล จังหวัดสตูล	40
วัฒนธรรมด้านอาหาร	40
วัฒนธรรมด้านที่อยู่อาศัย	54

บทที่	หน้า
4. วัฒนธรรมด้านเครื่องนุ่งห่ม และวัฒนธรรมด้านการรักษาโรค	
ของชาวเลเกาะหลีเป๊ะ อำเภอเมืองสตูล จังหวัดสตูล	59
วัฒนธรรมด้านเครื่องนุ่งห่ม	59
วัฒนธรรมด้านการรักษาโรค	65
5. บทย่อ สรุปผล และข้อเสนอแนะ	
บทย่อ	73
ความมุ่งหมายของการศึกษา	73
ขอบเขตของการศึกษาค้นคว้า	73
วิธีดำเนินการศึกษาค้นคว้า	74
สรุปผล	75
ข้อเสนอแนะ	78
บรรณานุกรม.....	79
บุคลากร.....	85
ภาคผนวก.....	90
บทคัดย่อ.....	109
ประวัติผู้วิจัย.....	114

บัญชีภาพประกอบ

ภาพประกอบ	หน้า
1 แผนที่แสดงตำแหน่งของเกาะหลีเป๊ะ อำเภอเมืองสตูล จังหวัดสตูล	91
2 แผนที่แสดงที่ตั้งหมู่เกาะ ตำบลเกาะสาหร่ายอำเภอเมืองสตูล จังหวัดสตูล	92
3 ชาวเลนั่งล้อมวงรับประทานอาหารและใช้มือเปิบอาหาร	93
4 ไซ เป็นเครื่องมือที่ชาวเลใช้ในการจับปลา.....	93
5 ลักษณะที่อยู่อาศัยของชาวเลที่สร้างแบบยกพื้นสูงมีบันได 3 ชั้น และมีชานบ้านหลังคามุงสังกะสี	94
6 ลักษณะที่อยู่อาศัยของชาวเลที่สร้างแบบชนาหลังคามุงจาก	94
7 ลักษณะที่อยู่อาศัยของชาวเลที่สร้างแบบยกพื้นสูงไม่มีชานบ้าน	95
8 ลักษณะที่อยู่อาศัยของชาวเลที่สร้างแบบไม่ยกพื้นสูงหลังคามุงสังกะสี	95
9 ลักษณะที่อยู่อาศัยของชาวเลที่สร้างแบบไม่ยกพื้นสูงหลังคามุงกระเบื้อง	96
10 ลักษณะที่อยู่อาศัยของชาวเลที่สร้างแบบยกพื้นสูงมีบันได 7 ชั้น	96
11 การจัดห้องครัวของชาวเลเกาะหลีเป๊ะ	97
12 การดูแลรักษาความสะอาดบริเวณบ้านของชาวเลเกาะหลีเป๊ะ	97
13 ลักษณะที่อยู่อาศัยของชาวเลที่ใช้ฟาชัดเตะเป็นฟาบ้าน	98
14 การแต่งกายในโอกาสปกติของผู้ชายชาวเลเกาะหลีเป๊ะ	98
15 การแต่งกายในโอกาสปกติของผู้หญิงชาวเลเกาะหลีเป๊ะ	99
16 การแต่งกายในโอกาสปกติของเด็กชาวเลเกาะหลีเป๊ะ	99
17 การแต่งกายในโอกาสพิเศษในพิธีแต่งงานของชาวเลเกาะหลีเป๊ะ	100
18 ลักษณะการตากผ้าของชาวเลเกาะหลีเป๊ะ	100
19 สถานีอนามัยเกาะอาดังตั้งอยู่บนเกาะหลีเป๊ะ	101
20 หอยแครงเลาที่ชาวเลเกาะหลีเป๊ะมีความเชื่อว่าจะรักษาโรคแก้หัว จับปัสสาวะ	101

21	หอยมือเสือที่ชาวเลเกาะหลีเป๊ะมีความเชื่อว่าใช้รักษาโรค แก้พิษไข้	102
22	ลิ้นทะเล (กระดองปลาหมึก) ที่ชาวเลเกาะหลีเป๊ะมีความเชื่อว่า ใช้รักษาโรคแก้ผดผื่นคันตามผิวหนัง	102
23	หอยโนราที่ชาวเลเกาะหลีเป๊ะมีความเชื่อว่าใช้รักษาโรค แก้ปวด ขับปัสสาวะ	103
24	หอยแครงที่ชาวเลเกาะหลีเป๊ะมีความเชื่อว่าใช้รักษาโรค แก้ปวด	103
25	หอยมุกชิ้นที่ชาวเลเกาะหลีเป๊ะมีความเชื่อว่าใช้รักษาโรค แก้พิษไข้ แก้ปวด	104
26	หอยนมสาวที่ชาวเลเกาะหลีเป๊ะมีความเชื่อว่า ใช้รักษาโรค แก้พิษ	104
27	หอยเม่น (สัตว์น้ำมีพิษ) ชาวเลมีความเชื่อว่าหากถูกหอยเม่นตำ ให้ใช้ผลมะนาวบริเวณที่ถูกหอยเม่นตำ.....	105
28	ปลิงทะเล หรือที่ชาวเลเรียกว่า ชามาต เชื่อว่าใช้รักษาโรคปวดข้อ ปวดกระดูก.....	105
29.	หอยปะการัง (เห็ดหลบ) ที่ชาวเลเกาะหลีเป๊ะมีความเชื่อว่าใช้รักษา แก้พิษเห็ดต่าง ๆ	106
30.	หอยเบี้ยตัวผู้ที่ชาวเลเกาะหลีเป๊ะมีความเชื่อว่ารักษาแก้ไข้เด็ก.....	106
31.	หอยจับแฉงที่ชาวเลเกาะหลีเป๊ะมีความเชื่อว่าใช้รักษาแก้ไข้.....	107
32.	สนามที่ใช้จัดพิธีประเพณีลอยเรือของชาวเลเกาะหลีเป๊ะ	107
33.	โรงเรียนบ้านเกาะอาดังตั้งอยู่บนเกาะหลีเป๊ะ	108
34.	เครื่องรับพลังงานแสงอาทิตย์ (ที่เป็นแผงสีขาวในภาพ).....	108

บทที่ 1

บทนำ

ภูมิหลัง

การดำรงชีวิตของมนุษย์ย่อมต้องอาศัยปัจจัยต่าง ๆ หลายอย่างเพื่อให้ตนเองสามารถมีชีวิตอยู่ได้อย่างมีความสุข ปัจจัยในการดำรงชีวิตของมนุษย์มีทั้งที่เหมือนกันและต่างกันตามความต้องการและสภาพแวดล้อมของแต่ละคน ในบรรดาปัจจัยเหล่านี้ ปัจจัยพื้นฐานที่สำคัญยิ่งต่อการดำรงชีวิตของมนุษย์ทุกชาติทุกภาษาคือปัจจัยสี่ อันได้แก่ อาหาร ที่อยู่อาศัย เครื่องนุ่งห่ม และยารักษาโรค ดังที่ เทียบ เกริมชูกร¹ ได้กล่าวถึงความสำคัญของปัจจัยสี่ไว้สรุปได้ว่า การดำรงชีวิตของคนเราไม่ว่าในยุคใดสมัยใดย่อมจำเป็นต้องอาศัยปัจจัยสี่ คือ อาหาร ที่อยู่อาศัย เครื่องนุ่งห่ม และยารักษาโรค ไม่มีมนุษย์คนใดสามารถดำรงชีวิตอยู่ได้อย่างปกติสุขหากขาดปัจจัยหนึ่งปัจจัยใด

อาหาร เป็นปัจจัยที่มีความสำคัญยิ่งต่อชีวิตมนุษย์ ดังที่ พัฒน์ สุจำนงค์ ได้กล่าวไว้ว่า “อาหารคือปัจจัยอย่างหนึ่งของมนุษย์ที่จะขาดเสียมิได้ ในการดำรงชีวิตของมนุษย์จะต้องกินอาหารเพื่อความเจริญเติบโตความสมบูรณ์ของร่างกาย ตลอดจนป้องกันโรคภัยไข้เจ็บอาหารเป็นรากฐานของสุขภาพ”² และ ประเสริฐ สายสิทธิ์ ก็ได้กล่าวไว้ในทำนองเดียวกันว่า “อาหารเป็นสิ่งจำเป็นสำหรับการดำรงชีวิต มนุษย์จะขาดอาหารเสียมิได้ และร่างกายจะเติบโตเป็นปกติจะต้องได้รับอาหารที่มีคุณภาพและเพียงพอ”³

นอกจากปัจจัยด้านอาหารแล้ว ที่อยู่อาศัยก็เป็นปัจจัยหนึ่งที่มีความสำคัญยิ่งต่อการดำรงชีวิตของมนุษย์ เนื่องจากมนุษย์จำเป็นต้องมีที่อยู่อาศัยเพื่อเป็นที่พักพิงและหลบภัยต่าง ๆ ในสมัยโบราณมนุษย์จะอยู่ตามป่า ตามถ้ำ และเพิงผาต่าง ๆ ต่อมาเมื่อมนุษย์มีความเจริญขึ้น

¹ เทียบ เกริมชูกร. การจัดการบ้านเรือน. 2536. หน้า 17.

² พัฒน์ สุจำนงค์. อาหารกับสุขภาพ. 2529 หน้า 1.

³ ประเสริฐ สายสิทธิ์. “นโยบายอาหารของชาติ,” อาหาร. 15 (4) : 216 ; ตุลาคม 2528.

ก็รู้จักสร้างบ้านเป็นที่อยู่อาศัย ที่อยู่อาศัยจึงมีความจำเป็นต่อการดำรงชีวิตของมนุษย์ในทุกยุคทุกสมัย ดังที่ วารุณี วงษา ได้กล่าวไว้ว่า

ที่อยู่อาศัยมีความสำคัญต่อสมาชิกครอบครัวทั้งในด้านร่างกาย จิตใจ และสังคม ทุกคนได้อาศัยบ้านเป็นที่กิน นอน ขับถ่าย ทำความสะอาดเสื้อผ้าและร่างกาย ได้ใช้เป็นที่พักผ่อน คลายความเครียดที่ได้รับจากนอกบ้าน เป็นสถานที่ปลูกฝังความเป็นมิตรไมตรี นอกเหนือจากใช้เป็นที่กำบังแดด ลม ฝน และอันตราย¹

นอกจากนั้น เทียบ เกริกมธุกร ก็ได้กล่าวถึงความสำคัญของบ้านไว้ในทำนองเดียวกันว่า

บ้านเป็นแหล่งกำเนิดชีวิต ชีวิตที่เกิดขึ้นใหม่เริ่มเกิดและเจริญเติบโตขึ้นมาภายในบ้าน ชีวิตจะออกมาไปในทางใด บ้านเป็นแหล่งแรกและแหล่งสำคัญที่จะหล่อหลอมชีวิตใหม่ออกไปให้เป็นพลเมืองดีที่มีคุณภาพหรือไร้ประสิทธิภาพ บ้านเป็นจุดเริ่มต้นและจุดสุดท้ายของชีวิต²

ปัจจัยที่จำเป็นอีกอย่างหนึ่งในการดำรงชีวิตของมนุษย์คือเครื่องนุ่งห่ม มนุษย์รู้จักใช้เครื่องนุ่งห่มเพื่อปกปิดส่วนต่าง ๆ ของร่างกายและช่วยให้ร่างกายอบอุ่นมานานแล้ว ในสมัยโบราณมนุษย์รู้จักใช้ใบไม้และหนังสัตว์มาทำเป็นเครื่องนุ่งห่ม ต่อมารู้จักพัฒนามาเป็นเสื้อผ้าอาภรณ์ต่าง ๆ ซึ่งจะมุ่งเน้นในด้านความสวยงามด้วย เครื่องนุ่งห่มจึงเป็นสิ่งจำเป็นอย่างหนึ่งในการดำรงชีวิตของมนุษย์ ดังที่ อัจฉรา วรรณสถิตย์ ได้กล่าวไว้ว่า

มนุษย์เริ่มรู้จักใช้เสื้อผ้าเครื่องแต่งกายครั้งแรกเพื่อให้ร่างกายอบอุ่นเป็นประการแรก

¹วารุณี วงษา. การจัดการบ้านเรือน. 2536. หน้า 204.

²เทียบ เกริกมธุกร. การจัดการบ้านเรือน. 2536. หน้า 18.

เดิมทีเดียวคงจะยังไม่ได้คำนึงถึงความสวยงามแต่อย่างใด จะคำนึงถึงความสะดวกสบายตัวมากกว่า บางทีก็สวมเสื้อผ้าเครื่องแต่งกายเนื่องจากความเชื่อที่ฝังมาแต่โบราณในด้าน ภูตผีปีศาจ¹

พวงผกา คุโรวาท² ได้กล่าวถึงความสำคัญของเครื่องนุ่งห่มไว้ในลักษณะเดียวกัน สรุปได้ว่า เครื่องนุ่งห่มเป็นสิ่งสำคัญในการปกปิดร่างกายของมนุษย์ สภาพภูมิอากาศมีส่วนอย่างมากต่อการใช้เครื่องนุ่งห่ม เพราะเครื่องนุ่งห่มจะช่วยให้เกิดความอบอุ่นต่อร่างกาย นอกจากนั้นการใช้เครื่องนุ่งห่มยังส่งผลให้เกิดเป็นวัฒนธรรมสืบทอดกันมาในสังคมแต่ละแห่ง และเป็นสิ่งที่สะท้อนให้เห็นถึงสภาพสังคมและเศรษฐกิจของแต่ละยุคสมัยด้วย

การดำรงชีวิตมนุษย์ต้องต่อสู้กับภัยต่าง ๆ มากมาย ภัยที่สำคัญยิ่งของมนุษย์ที่ทุกคนจะต้องประสบคือโรคภัยไข้เจ็บ มนุษย์จึงจำเป็นต้องแสวงหาหนทางเพื่อนำมาบำบัดรักษาโรค ตั้งแต่ยาสมุนไพรจนพัฒนามาเป็นยาแผนปัจจุบัน ยารักษาโรคจึงเป็นปัจจัยพื้นฐานที่สำคัญอีกอย่างหนึ่งในการดำรงชีวิตของมนุษย์ ดังที่ รักษิตี โพธิศิริ ได้กล่าวไว้ว่า “ยาเป็นปัจจัยหนึ่งต่อการดำรงชีวิตของมนุษย์ ทั้งนี้เพราะยาเป็นปัจจัยที่สำคัญสำหรับการป้องกันและบำบัดบรรเทาอาการเจ็บป่วยตลอดจนการบำรุงรักษาสุขภาพ”³ นอกจากนี้แล้ว อรรวรรณ หุ่นดี⁴ ก็ได้กล่าวถึงความสำคัญของยาไว้ในทำนองเดียวกัน ซึ่งสรุปได้ว่า ยาเป็นสารที่ถูกปรุงแต่งขึ้นมาเพื่อประโยชน์ 5 ประการ คือ เพื่อบำบัดรักษาโรค เพื่อวิเคราะห์โรค เพื่อบรรเทาอาการเจ็บปวด เพื่อป้องกันโรค และเพื่อสร้างเสริมสุขภาพ

ปัจจัยพื้นฐานทั้ง 4 อย่างดังกล่าวมาแล้วมีความจำเป็นอย่างยิ่งต่อการดำรงชีวิตของ

¹ อัจฉรา วรรณสถิตย์. คู่มือการออกแบบเสื้อผ้าเครื่องแต่งกาย. 2521. หน้า 1.

² พวงผกา คุโรวาท. ประวัติเครื่องแต่งกาย. 2526. หน้า 2 - 5.

³ รักษิตี โพธิศิริ. “ยาและความจำเป็นต่อชีวิต,” ใน เอกสารการสอนการบริหารงานควบคุมอาหารและยา หน่วยที่ 1 - 7. 2527. หน้า 15.

⁴ อรรวรรณ หุ่นดี. สุขภาพส่วนบุคคลและชุมชน. ม.ป.ป. หน้า 107.

มนุษย์ ทำให้มนุษย์แต่ละกลุ่มได้สั่งสมความคิดความเชื่อและวิถีปฏิบัติต่าง ๆ เกี่ยวกับปัจจัยพื้นฐานเหล่านี้ไว้มากมาย และมักจะมีการยึดถือปฏิบัติสืบทอดต่อ ๆ กันมา จนกลายเป็นวัฒนธรรมของแต่ละกลุ่มชน การศึกษาวัฒนธรรมเกี่ยวกับปัจจัยพื้นฐานในดำรงชีวิตของกลุ่มชนจึงมีความสำคัญยิ่ง เพราะจะทำให้เข้าใจถึงวิถีชีวิตของชนกลุ่มนั้น ๆ ได้เป็นอย่างดี

สังคมไทยมีพัฒนาการทางประวัติศาสตร์มายาวนาน โดยมีผู้คนหลายเผ่าหลายพันธุ์อาศัยอยู่ในภูมิภาคต่าง ๆ นอกจากคนไทยซึ่งเป็นชนกลุ่มใหญ่แล้ว ยังมีชนกลุ่มน้อยอีกหลายกลุ่มที่อาศัยอยู่ในประเทศไทยสืบกันมาช้านาน โดยอาศัยอยู่ตามป่า เขา เกาะต่าง ๆ เป็นต้น ชนกลุ่มน้อยเหล่านี้มีวิถีชีวิตที่แตกต่างไปจากคนไทยส่วนใหญ่เป็นอย่างมาก ดังที่ สวาท เสนาณรงค์ ได้กล่าวถึงชนกลุ่มน้อยในประเทศไทยไว้มีเนื้อความตอนหนึ่งว่า

ประชากรส่วนใหญ่เป็นคนเชื้อชาติไทย แต่ก็ยังมีชนกลุ่มน้อยอีกจำนวนหนึ่งที่อพยพเร่ร่อน ทำมาหากินไม่เป็นหลักแหล่ง อาศัยกระจัดกระจายอยู่ตามชายแดนที่ติดต่อกับประเทศข้างเคียง ตามป่า เขา และตามเกาะต่าง ๆ อยู่เป็นจำนวนไม่น้อย ประชากรเหล่านี้มีสภาพแวดล้อม ชีวิตและความเป็นอยู่ ภาษา ขนบธรรมเนียม แบบแผน ประเพณีที่แตกต่างไปจากคนไทยส่วนใหญ่อยู่มาก¹

ภาคใต้เป็นภูมิภาคหนึ่งที่มีลักษณะภูมิประเทศแตกต่างจากภูมิภาคอื่น ๆ อย่างเด่นชัด กล่าวคือแผ่นดินมีลักษณะเป็นคาบสมุทรทอดตัวจากเหนือสู่ใต้ มีทะเลขนานทั้งสองด้านคือฝั่งตะวันออกเป็นอ่าวไทย และฝั่งตะวันตกเป็นทะเลอันดามัน ลักษณะภูมิประเทศเช่นนี้ทำให้ภาคใต้เป็นแหล่งที่เหมาะสมแก่การตั้งถิ่นฐานของชนกลุ่มต่าง ๆ มาแต่อดีต ในบรรดาชนกลุ่มต่าง ๆ ที่อาศัยอยู่ในภาคใต้นอกจากชาวไทยพุทธ ชาวไทยมุสลิม และชาวไทยเชื้อสายจีน ซึ่งเป็นชนส่วนใหญ่แล้ว ยังมี “ชนกลุ่มน้อย” ที่อาศัยในภาคใต้ที่สำคัญคือ พวกชาวกู

¹สวาท เสนาณรงค์. ภูมิศาสตร์ประเทศไทย. 2516. หน้า 7.

และชาวเล ดังที่ เขมชาติ เทพไชย, พูลศรี รัตนศิริ และรีนนา รัตนพงศ์¹ ได้กล่าวถึงชนกลุ่มน้อยที่อาศัยในภาคใต้ไว้ สรุปได้ว่า ชนกลุ่มน้อยที่อาศัยอยู่ในภาคใต้มีอยู่ 2 เผ่าคือ ชาโก และชาวเล กลุ่มชาโกอาศัยอยู่ตามป่าเขา และชาวเลอาศัยอยู่ตามริมฝั่ง โดยเฉพาะทางด้านฝั่งทะเลอันดามัน ซึ่งอภินันท์ บัวหภักดี ได้กล่าวถึงความเป็นมาของชาวเลไว้ว่า

ชาวเลเป็นใครมาจากไหน ไม่มีใครบอกได้ แม้กระทั่งนักวิชาการที่ทำการศึกษารื่องชาวเลก็ยังมีความเห็นแบ่งแยกกันออกเป็นสองทางคือ พวกหนึ่งว่าน่าจะอพยพมาจากบริเวณประเทศอินโดนีเซีย และอีกพวกหนึ่งสันนิษฐานว่าน่าจะอพยพมาจากลุ่มน้ำแยงซีเกียง²

เขมชาติ เทพไชย และวิสิษฐ์ มะยะเฉียว³ ได้กล่าวถึงแหล่งที่อยู่อาศัยและวิถีชีวิตของชาวเลในภาคใต้สรุปได้ว่า ชาวเลเป็นชนกลุ่มน้อยกลุ่มหนึ่งในภาคใต้ อาศัยอยู่ตามเกาะชายฝั่งในมหาสมุทรอินเดียแถบอ่าวภูเก็ตและทะเลอันดามัน ตั้งแต่จังหวัดระนอง พังงา ภูเก็ต กระบี่ และสตูล สภาพความเป็นอยู่ของชาวเลในสมัยก่อนส่วนใหญ่จะเลี้ยงชีพโดยอาศัยอยู่บนเรือขนาดเล็ก ปัจจุบันชาวเลได้ตั้งหลักแหล่งเป็นหมู่บ้านอยู่ตามเกาะต่าง ๆ มีอาชีพประมง หาของทะเลไปขาย และรับจ้าง

¹เขมชาติ เทพไชย, พูลศรี รัตนศิริ และรีนนา รัตนพงศ์. "ชาวเล," ใน สารานุกรมวัฒนธรรมภาคใต้ พ.ศ. 2529 เล่ม 3. 2529. หน้า 936.

²อภินันท์ บัวหภักดี. "มอแกน...ชาวเลกลุ่มสุดท้าย," อนุสาร อ.ส.ท. 28 (10 - 12) : 103 ; พฤษภาคม - กรกฎาคม 2531.

³เขมชาติ เทพไชย และวิสิษฐ์ มะยะเฉียว. "ชาวเล," รุสมีแล. 8 (2) : 54 ; มกราคม - เมษายน 2528.

จังหวัดสตูลเป็นจังหวัดหนึ่งในภาคใต้ทางฝั่งทะเลอันดามัน จังหวัดนี้มีเกาะสวยงามหลายเกาะที่มีผู้คนอาศัยอยู่ เช่น เกาะตะรุเตา เกาะอาดัง เกาะหลีเป๊ะ เป็นต้น โดยเฉพาะที่เกาะหลีเป๊ะเป็นเกาะที่มีชาวเลอาศัยอยู่เป็นจำนวนมาก จากบทความเรื่อง “ประวัติเมืองสตูล” ในวารสารแหล่งท่องเที่ยว ได้กล่าวถึงความเป็นมาของชาวเลบนเกาะนี้ไว้ว่า “ชาวเลที่เกาะนี้ได้อพยพมาตั้งแต่สมัยรัชกาลที่ 5 พวกเขาลงปักหลักฐานและสร้างบ้านเรือนสืบต่อกันมาหลายชั่วอายุคนจนกระทั่งปัจจุบัน”¹ ชาวเลเกาะหลีเป๊ะมีวิถีชีวิตที่เรียบง่ายซึ่งแตกต่างไปจากคนไทยทั่วไปเป็นอย่างมาก ดังที่ อรรถพล ยงประพัฒน์² ได้กล่าวไว้สรุปได้ว่า วิถีชีวิตของชาวเลบนเกาะหลีเป๊ะมีความเป็นอยู่อย่างเรียบง่าย ไม่ว่าจะเป็นความเป็นอยู่ในครอบครัว ขนบธรรมเนียมประเพณี ตลอดจนสภาพสังคมและวัฒนธรรมทั่วไป และสำนักงานการประถมศึกษาจังหวัดสตูล ก็ได้กล่าวถึงชาวเลที่เกาะนี้ไว้ว่า

ชาวเลที่เกาะหลีเปะนั้นเป็นชาวเลสมัยใหม่ ไม่นิยมการเร่ร่อนนอนแรมไปในท้องทะเล เช่นบรรพบุรุษ จึงสร้างบ้านเรือนเป็นหลักแหล่งแน่นอน ที่เกาะหลีเป๊ะ หมู่บ้านชาวเลตั้งอยู่มากมายตามชายหาดด้านตะวันออกของเกาะ รูปแบบบ้านชาวเลจะเป็นบ้านชั้นเดียว มีใต้ถุนสูงจากพื้นดินประมาณ 1 เมตร มักเป็นเรือนหลังเดี่ยวโดด ไม่มีระเบียง มีเฉพาะนอกชานหน้าเรือนตรงทางขึ้นบันได รูปทรงของบ้านจะเป็นแบบเดียวกันต่างกันที่ขนาดเท่านั้น มีน้ำไฟอยู่ในบ้าน แบ่งเป็นห้องเล็กห้องน้อย บางทีก็เป็นห้องโล่ง นอนแยกกันตามมุมห้อง บ้านหลังหนึ่งจะมีประตูสองบาน คือ ประตูหน้าบ้านและหลังบ้าน หน้าต่างอย่างน้อย 2 บาน และบันไดขึ้นบ้านต้องเป็นเลखी วัสดุที่ใช้ทำจากท้องถิ่น เช่น ไม้ไผ่ ไม้ และจากใช้มูลหูกาเย็บจากใบมะพร้าว ชาวเลจึงไม่ค่อยพิถีพิถันในการใช้วัสดุมากนัก

¹ “ประวัติเมืองสตูล,” แหล่งท่องเที่ยว. 1 (10) : 11 ; เมษายน 2540.

² อรรถพล ยงประพัฒน์. “ประเพณีลอยเรือของชาวเลจังหวัดสตูล,”

ลักษณะครอบครัวของชาวเลจะเป็นแบบครอบครัวเดี่ยว ประกอบด้วย พ่อ แม่ และลูก ๆ บางทีอาจมี ปู่ ย่า ตา ยาย อาศัยรวมกัน แต่พอลูก ๆ แต่งงานมักจะแยกครอบครัวไปตั้งบ้านเรือนอยู่ใกล้ ๆ กันในบริเวณชุมชนนั้น เนื่องจากบ้านชาวเลมีขนาดเล็กไม่สามารถอยู่รวมกันได้หลายคน ผู้ชายชาวเลจะทำหน้าที่หาเลี้ยงครอบครัว ส่วนผู้หญิงมีหน้าที่เฝ้าบ้าน เลี้ยงดูลูกและหุงหาอาหาร เมื่อผู้ชายหาปลาหรือสัตว์น้ำมาได้ ก็จะช่วยจัดทำธุระบางอย่างให้ เช่น ปอกหอย และนึ่ง แต่ถ้ามื้อไหนว่างเว้นจากงานผู้หญิงมักนอนแช่ทั้งวัน ไม่ค่อยทำอะไร เด็กผู้ชายจะใกล้ชิดกับพ่อมาก ได้เรียนรู้วิธีการว่ายน้ำ ดำน้ำ การจับปลา รู้จักธรรมชาติ การพายเรือ สอนให้รู้จักชีวิตสัตว์ในทะเล เป็นชีวิตจริง ปฏิบัติและสอนกันจนทำได้ ส่วนเด็กผู้หญิงก็ได้รับการฝึกหัดเกี่ยวกับงานบ้านจากแม่¹

ทรรศนะของนักวิชาการดังกล่าวจะเห็นได้ว่า ชาวเลเกาะหลีเป๊ะเป็นชนกลุ่มน้อยกลุ่มหนึ่งในภาคใต้ของประเทศไทยที่น่าสนใจศึกษา เนื่องจากชนกลุ่มนี้ยังคงรักษาวัฒนธรรมดั้งเดิมของตนเองไว้ได้มาก โดยเฉพาะอย่างยิ่งวัฒนธรรมที่เกี่ยวกับปัจจัยสี่ อันได้แก่ อาหาร ที่อยู่อาศัย เครื่องนุ่งห่ม และยารักษาโรค ด้วยเหตุนี้ผู้วิจัยจึงสนใจศึกษาเรื่อง “ศึกษาวัฒนธรรมเกี่ยวกับปัจจัยพื้นฐานในการดำรงชีวิตของชาวเลเกาะหลีเป๊ะ ตำบลเกาะสาหร่าย อำเภอเมืองสตูล จังหวัดสตูล” ผลของการศึกษารั้งนี้จะเป็นข้อมูลที่เป็นประโยชน์ต่อหน่วยงานที่เกี่ยวข้องทั้งภาครัฐและเอกชน ที่จะได้นำไปปรับใช้เป็นข้อมูลพื้นฐานในการวางแผนและการดำเนินงานเพื่อพัฒนาชนกลุ่มนี้ต่อไป ทั้งเป็นข้อมูลที่ทำให้คนทั่วไปมีความเข้าใจชนกลุ่มนี้ได้ดียิ่งขึ้น อันจะส่งผลต่อการอยู่ร่วมกันกับคนต่างวัฒนธรรมทั้งในภูมิภาคนี้และภูมิภาคอื่น ๆ ได้ดีต่อไป

¹สำนักงานการประถมศึกษาจังหวัดสตูล. “ชาวเลหรือชาวน้ำ,” ใน รวมเรื่องเมืองสตูล. 2527. หน้า 117.

ความมุ่งหมายของการศึกษาค้นคว้า

การศึกษาครั้งนี้ผู้วิจัยมีความมุ่งหมายเพื่อศึกษาวัฒนธรรมเกี่ยวกับปัจจัยพื้นฐานในการดำรงชีวิตของชาวเลเกาะหลีเป๊ะ ตำบลเกาะสาหร่าย อำเภอเมืองสตูล จังหวัดสตูล ในประเด็นต่อไปนี้

1. วัฒนธรรมด้านอาหาร
2. วัฒนธรรมด้านที่อยู่อาศัย
3. วัฒนธรรมด้านเครื่องนุ่งห่ม
4. วัฒนธรรมด้านการรักษาโรค

ความสำคัญของการศึกษาค้นคว้า

ผลของการศึกษาค้นคว้าครั้งนี้มีความสำคัญดังต่อไปนี้

1. ทำให้ทราบถึงวัฒนธรรมเกี่ยวกับปัจจัยพื้นฐานในการดำรงชีวิตของชาวเลเกาะหลีเป๊ะ ตำบลเกาะสาหร่าย อำเภอเมืองสตูล จังหวัดสตูล ซึ่งเป็นข้อมูลสำคัญสำหรับหน่วยงานที่เกี่ยวข้องทางภาครัฐและเอกชนจะได้นำไปปรับใช้ในการพัฒนากลุ่มชนกลุ่มนี้
2. เป็นการกระตุ้นให้ผู้อ่านได้เห็นความสำคัญของการศึกษาเกี่ยวกับชนกลุ่มน้อยในภาคใต้ตลอดจนในภูมิภาคอื่น และสนใจที่จะศึกษาชนกลุ่มน้อยเหล่านี้ในแง่มุมต่าง ๆ ต่อไป
3. สามารถนำผลการศึกษาไปใช้เป็นเอกสารอ้างอิงทางวิชาการ และสามารถนำเอาวิธีการศึกษาไปปรับใช้เป็นแนวทางในการศึกษาเรื่องในทำนองนี้ต่อไป

ข้อตกลงเบื้องต้น

การบอกชื่อผู้ให้ข้อมูลที่เป็นชาวเล ผู้วิจัยจะใช้วิธีบอกชื่อ - สกุล ของผู้ให้ข้อมูล โดยเรียงลำดับชื่อตามตัวอักษร ดังตัวอย่าง

ดังตัวอย่าง

1. กลม สำเนียงล้ำ	2. กระจิบ หาญทะเล
3. กิมเอี้ยน สิริฮัน	4. กิ่งงา หาญทะเล

ขอบเขตของการศึกษาค้นคว้า

การศึกษาค้นคว้าครั้งนี้ผู้วิจัยได้กำหนดขอบเขตของการศึกษาค้นคว้าไว้ดังต่อไปนี้

1. ขอบเขตด้านพื้นที่ การศึกษาครั้งนี้ผู้วิจัยมุ่งศึกษาวัฒนธรรมเกี่ยวกับปัจจัยพื้นฐานในการดำรงชีวิตของชาวเลเกาะหลีเป๊ะ หมู่ที่ 7 บ้านเกาะหลีเป๊ะ ตำบลเกาะสาหร่าย อำเภอเมืองสตูล จังหวัดสตูล
2. ขอบเขตด้านเนื้อหา การศึกษาครั้งนี้ผู้วิจัยได้กำหนดขอบเขตด้านเนื้อหาไว้ดังนี้
 - 2.1 วัฒนธรรมด้านอาหาร จำแนกได้ดังนี้
 - 2.1.1 การหาอาหาร โดยผู้วิจัยจะศึกษาในประเด็นต่าง ๆ ได้แก่ การหาอาหารจากแหล่งธรรมชาติ การซื้อหาอาหารจากร้านค้าหรือตลาด
 - 2.1.2 ชนิดของอาหารและการประกอบอาหาร โดยผู้วิจัยจะศึกษาในประเด็นต่าง ๆ ได้แก่ อาหารคาว อาหารหวาน ผลไม้ และเครื่องดื่ม
 - 2.1.3 การบริโภคอาหาร โดยผู้วิจัยศึกษาในประเด็นต่าง ๆ ได้แก่ การบริโภคอาหารในโอกาสปกติ และการบริโภคอาหารในโอกาสพิเศษ
 - 2.1.4 การเก็บรักษาและการถนอมอาหาร
 - 2.2 วัฒนธรรมด้านที่อยู่อาศัย จำแนกได้ดังนี้
 - 2.2.1 การสร้างที่อยู่อาศัย โดยผู้วิจัยศึกษาในประเด็นต่าง ๆ ได้แก่ การเลือกทำเลที่สร้างบ้าน และวัสดุที่ใช้ในการก่อสร้าง
 - 2.2.2 ลักษณะรูปแบบของที่อยู่อาศัย โดยผู้วิจัยศึกษาในประเด็นต่าง ๆ ได้แก่ บ้านเรือนแบบยกพื้น และบ้านเรือนแบบไม่ยกพื้น
 - 2.2.3 การจัดและการตกแต่งบ้านเรือนที่อยู่อาศัย
 - 2.2.4 การอยู่อาศัย โดยผู้วิจัยศึกษาในประเด็นต่าง ๆ ได้แก่ ลักษณะครอบครัวรวม และลักษณะครอบครัวขยาย
 - 2.3 วัฒนธรรมด้านเครื่องนุ่งห่ม จำแนกได้ดังนี้
 - 2.3.1 ชนิดและลักษณะของเครื่องนุ่งห่ม โดยผู้วิจัยจะศึกษาในประเด็นต่าง ๆ ได้แก่ เครื่องนุ่งห่มประเภทใช้สวมใส่ และเครื่องนุ่งห่มประเภทใช้ในลักษณะอื่น

2.3.2 การแต่งกาย โดยผู้วิจัยศึกษาในประเด็นต่าง ๆ ได้แก่ การแต่งกายในโอกาสปกติ และการแต่งกายในโอกาสพิเศษ

2.3.3 การดูแลรักษาเครื่องนุ่งห่ม ผู้วิจัยศึกษาประเด็นต่าง ๆ ได้แก่

2.4 วัฒนธรรมด้านการรักษาโรค จำแนกได้ดังนี้

2.4.1 การรักษาโรคด้วยการใช้ยา โดยผู้วิจัยจะศึกษาในประเด็นต่าง ๆ ได้แก่ การรักษาโรคด้วยการใช้ยาพื้นบ้าน และการรักษาโรคด้วยการใช้ยาแผนปัจจุบัน

2.4.2 การรักษาโรคด้วยวิธีไสยศาสตร์หรือใช้ตัวยาควบคู่กับการใช้ไสยศาสตร์

นิยามศัพท์เฉพาะ

วัฒนธรรมเกี่ยวกับปัจจัยพื้นฐานในการดำรงชีวิต หมายถึง วิธีการดำรงชีวิตที่เกี่ยวข้องกับปัจจัย 4 อันได้แก่ อาหาร ที่อยู่อาศัย เครื่องนุ่งห่ม และยารักษาโรค ซึ่งมีการสั่งสมและสืบทอดกันมาในกลุ่มชาวเลเกาะหลีเป๊ะ

วัฒนธรรมด้านอาหาร หมายถึง วิธีการดำรงชีวิตที่เกี่ยวกับอาหารและการรับประทานอาหาร ซึ่งมีการสั่งสมและสืบทอดกันมาในกลุ่มชาวเลเกาะหลีเป๊ะ ได้แก่ หาดอาหาร ชนิดของอาหาร และการประกอบอาหาร การบริโภคอาหาร การเก็บรักษาและการถนอมอาหาร

วัฒนธรรมด้านที่อยู่อาศัย หมายถึง วิธีการดำรงชีวิตที่เกี่ยวกับบ้านเรือนที่อยู่อาศัยและการอยู่อาศัยในสถานที่นั้น ซึ่งมีการสั่งสมและสืบทอดกันมาในกลุ่มชาวเลเกาะหลีเป๊ะ ได้แก่ การสร้างที่อยู่อาศัย ลักษณะรูปแบบของที่อยู่อาศัย การจัดและตกแต่งที่อยู่อาศัย และการอยู่อาศัย

วัฒนธรรมด้านเครื่องนุ่งห่ม หมายถึง วิธีการดำรงชีวิตที่เกี่ยวกับเสื้อผ้าและสิ่งต่าง ๆ ที่ใช้ห่มปกปิดร่างกาย ตลอดจนการแต่งกายด้วยเสื้อผ้าและเครื่องประดับ เครื่องประทีนโคมต่าง ๆ ได้แก่ ชนิดและลักษณะของเครื่องนุ่งห่ม การแต่งกาย และการดูแลรักษาเครื่องนุ่งห่ม

วัฒนธรรมด้านการรักษาโรค หมายถึง วิธีการดำรงชีวิตที่เกี่ยวกับยาและการบำบัดรักษาโรคภัยไข้เจ็บ ซึ่งมีการสั่งสมและสืบทอดกันมาในกลุ่มชาวเลเกาะหลีเป๊ะ ได้แก่ การรักษาโรคด้วยการใช้ยา และการรักษาโรคด้วยวิธีไสยศาสตร์หรือใช้ตัวยาคบคู่กับการใช้ไสยศาสตร์

วิธีดำเนินการศึกษาค้นคว้า

การศึกษาค้นคว้าครั้งนี้ผู้วิจัยได้ดำเนินการศึกษาค้นคว้าตามลำดับดังต่อไปนี้

1. ขั้นสำรวจและศึกษาเอกสารที่เกี่ยวข้อง ผู้วิจัยสำรวจและศึกษาเอกสารที่ให้ความรู้เกี่ยวกับเรื่องที่ศึกษาจากแหล่งเอกสารต่าง ๆ เพื่อเป็นความรู้พื้นฐานซึ่งจะช่วยในการกำหนดกรอบความคิดในการศึกษา และใช้ประกอบการเขียนเค้าโครงวิจัย

2. ขั้นเก็บรวบรวมข้อมูลภาคสนาม ผู้วิจัยเก็บรวบรวมข้อมูลภาคสนามในพื้นที่ศึกษาด้วยวิธีการสัมภาษณ์ สังเกต และถ่ายภาพประกอบ ในการสัมภาษณ์ผู้วิจัยจะใช้วิธีการบันทึกเสียงลงในแถบบันทึกเสียงและ/หรือจดบันทึกตามความเหมาะสม ส่วนการสังเกตผู้วิจัยจะใช้วิธีการจดบันทึก ในการสัมภาษณ์ผู้วิจัยได้กำหนดกลุ่มบุคคลที่จะสัมภาษณ์ไว้เป็น

3 กลุ่ม ดังนี้

2.1 กลุ่มชาวเลที่อาศัยอยู่บนเกาะหลีเป๊ะ ตำบลเกาะสาหร่าย อำเภอเมืองสตูล จังหวัดสตูล ซึ่งสามารถพูดและฟังภาษาไทยได้เข้าใจ

2.2 กลุ่มชาวบ้านทั่วไปที่ไม่ใช่ชาวเล ซึ่งอาศัยอยู่บนเกาะหลีเป๊ะ ตำบลเกาะสาหร่าย อำเภอเมืองสตูล จังหวัดสตูล

2.3 กลุ่มนักวิชาการและนักพัฒนาที่มีความรู้ความเข้าใจเกี่ยวกับชาวเลเกาะหลีเป๊ะ ตำบลเกาะสาหร่าย อำเภอเมืองสตูล จังหวัดสตูล

3. ขั้นจัดกระทำกับข้อมูล ผู้วิจัยดำเนินการดังต่อไปนี้

3.1 นำข้อมูลที่ได้จากการสัมภาษณ์ซึ่งได้บันทึกไว้ในแถบบันทึกเสียงมาถอดความโดยสรุปสาระสำคัญตามประเด็นที่กำหนดไว้ในขอบเขตด้านเนื้อหา

3.2 นำข้อมูลที่ได้ตามข้อ 3.1 และข้อมูลที่ได้จัดบันทึกไว้จากการสัมภาษณ์ และการสังเกต มาตรวจสอบความสมบูรณ์และเก็บข้อมูลเสริมในส่วนที่ขาดความสมบูรณ์ เพื่อให้ได้เนื้อหาตามขอบเขตด้านเนื้อหาที่กำหนดไว้

3.3 นำข้อมูลภาพมาตรวจสอบเนื้อหาและความคมชัดของภาพ เพื่อจะได้ นำไปใช้เป็นภาพประกอบในงานวิจัยนี้

3.4 นำข้อมูลที่ได้ตรวจสอบถูกต้องแล้วทั้งหมดมาศึกษาวิเคราะห์ตามขอบเขต ด้านเนื้อหาที่กำหนดไว้

4. ขึ้นรายงานผลการศึกษาค้นคว้า ผู้วิจัยเสนอรายงานผลการศึกษาค้นคว้าด้วย วิธีพรรณนาวิเคราะห์ และมีภาพประกอบ

บทที่ 2

เอกสารและงานวิจัยที่เกี่ยวข้อง

การศึกษาเรื่อง “ วัฒนธรรมเกี่ยวกับปัจจัยพื้นฐานในการดำรงชีวิตของชาวเล
เกาะหลีเป๊ะ ตำบลเกาะสาหร่าย อำเภอเมืองสตูล จังหวัดสตูล ” ผู้วิจัยได้ศึกษาค้นคว้า
เอกสารและงานวิจัยที่เกี่ยวข้องแล้วนำเสนอตามลำดับดังนี้

1. เอกสารที่เกี่ยวกับวัฒนธรรม
2. เอกสารที่เกี่ยวกับปัจจัยพื้นฐานในการดำรงชีวิต
3. เอกสารที่เกี่ยวกับเกาะหลีเป๊ะและชาวเลเกาะหลีเป๊ะ ตำบลเกาะสาหร่าย
อำเภอเมืองสตูล จังหวัดสตูล

เอกสารที่เกี่ยวกับวัฒนธรรม

1. ความหมายของวัฒนธรรม

คำว่า “ วัฒนธรรม ” เป็นคำที่มีความหมายกว้างคำหนึ่ง ราชบัณฑิตยสถานได้ให้
ความหมายของคำนี้ไว้ว่า

วัฒนธรรม น. สิ่งที่ทำให้เจริญงอกงามแก่หมู่คณะ, วิถีชีวิตของหมู่คณะ, ใน
พระราชบัญญัติวัฒนธรรม พุทธศักราช 2485 หมายถึงลักษณะที่แสดงถึงความ
เจริญงอกงาม ความเป็นระเบียบเรียบร้อย ความกลมเกลียวก้าวหน้าของชาติ
และศีลธรรมอันดีของประชาชน, ทางวิทยาการ หมายถึง พฤติกรรมและสิ่ง que คน
ในหมู่ผลิตสร้างขึ้นด้วยการเรียนรู้จากกันและกัน และร่วมใช้อยู่ในหมู่ของพวกตน¹

นอกจากนี้นักวิชาการได้ให้ความหมายของคำว่า “ วัฒนธรรม ” ไว้ซึ่งพอจะ
ประมวลได้ดังต่อไปนี้

¹ราชบัณฑิตยสถาน. พจนานุกรมฉบับราชบัณฑิตยสถาน พ.ศ. 2525.
2539. หน้า 757.

พระยาอนุมานราชชน ได้ให้ความหมายของวัฒนธรรมไว้ว่า

วัฒนธรรม คือ สิ่งที่มีมนุษย์เปลี่ยนแปลง ปรับปรุง หรือผลิตขึ้นเพื่อความเจริญงอกงามในวิถีชีวิตของมนุษย์ในส่วนที่ถ่ายทอดกันได้ เลียนกันได้ เอาอย่างกันได้ วัฒนธรรม คือ สิ่งอันเป็นผลผลิตของส่วนรวมที่มีมนุษย์ได้เรียนรู้มาจากคนแต่ก่อนสืบต่อเป็นประเพณีกันมา¹

สุริวงค์ พงศ์ไพบูลย์ ได้ให้ความหมายของวัฒนธรรมไว้ว่า

วัฒนธรรม หมายถึง แนวทางในการแสดงออกของวิถีชีวิตทั้งปวงที่บุคคลของกลุ่มชนคิดขึ้นหรือกระทำขึ้นเป็นต้นแบบหรือเสริมต่อขึ้น แล้วคนส่วนใหญ่ของกลุ่มชนยอมรับสืบทอด จนกระทั่งสิ่งนั้นส่งผลต่อนิสัยของการคิด การเชื่อถือ และการกระทำของคนหมู่มากแห่งกลุ่มชนนั้น ๆ²

สุพัตรา สุภาพ ได้ให้ความหมายของ “วัฒนธรรม” ในฐานะนักสังคมวิทยาไว้ว่า “วัฒนธรรม หมายถึง ลักษณะที่แสดงความเจริญงอกงาม ความเป็นระเบียบความกลมเกลียวก้าวหน้าของชาติและศีลธรรมอันดีงามของประชาชน”³

¹พระยาอนุมานราชชน. เชื้อชาติภาษาและวัฒนธรรม. โดย เสรีयरโกเศศ (นามแฝง). ม.ป.ป. หน้า 42 - 43.

²สุริวงค์ พงศ์ไพบูลย์. “วัฒนธรรม ความหมาย บทบาท และวิธีการจัดการ,” ใน งานส่งเสริมศิลปวัฒนธรรมไทยครั้งที่ 7 และงานส่งเสริมดนตรีไทยภาคใต้ ครั้งที่ 4. 2527. หน้า 11.

³สุพัตรา สุภาพ. สังคมและวัฒนธรรมไทย. 2536. หน้า 99.

และณรงค์ เลี้ยงประชา ได้ให้ความหมายวัฒนธรรมไว้ว่า “ วัฒนธรรมคือทุกสิ่งทุกอย่างที่มนุษย์สร้างขึ้นเพื่อนำเอามาใช้ช่วยพัฒนาชีวิตความเป็นอยู่ในสังคม ซึ่งจะรวมถึงช่วยแก้ปัญหาและช่วยสนองความต้องการของสังคม ”¹

พระคณของนักวิชาการดังกล่าวสรุปได้ว่า คำว่า “ วัฒนธรรม ” เป็นคำที่มีความหมายกว้างมาก จึงมีผู้ให้ความหมายไว้หลายแง่มุม แต่ก็พอจะสรุปได้ว่า วัฒนธรรมหมายถึง วิธีการดำรงชีวิตของมนุษย์ในแต่ละสังคมซึ่งมีการยึดถือปฏิบัติร่วมกันมีการสั่งสมและสืบทอดกันมาเป็นมรดกทางสังคมและมีการเปลี่ยนแปลงไปสถานการณ์ของสังคม

2. ลักษณะของวัฒนธรรม

นักวิชาการได้กล่าวถึงลักษณะที่สำคัญของวัฒนธรรมไว้ ซึ่งพอจะประมวลได้ดังต่อไปนี้

พระยาอนุมานราชชน ได้กล่าวถึงลักษณะที่สำคัญของวัฒนธรรมไว้ว่า

ประการแรกจะต้องมีการสะสม หมายถึง จะต้องมียุคเดิมอยู่ก่อนแล้วและสะสมทุนนั้นเพิ่มขึ้นเรื่อย ๆ ประการที่สอง วัฒนธรรมต้องมีการปรับปรุง หมายถึง ต้องรู้จักดัดแปลงและปรับปรุงส่วนที่บกพร่องอยู่ให้เหมาะสมและถูกต้อง ประการที่สาม จะต้องมีการถ่ายทอด คือการทำให้วัฒนธรรมนั้นแพร่หลายไปในวงกว้าง ประการที่สี่ มีการสั่งสอนอบรมให้ผู้อื่นหรืออนุชนรุ่นหลังได้สืบทอดต่อไป²

สุพัตรา สุภาพ³ ได้กล่าวถึงลักษณะที่สำคัญของวัฒนธรรมไว้พอจะสรุปได้ดังนี้

1. เป็นสิ่งที่ได้มาโดยการเรียนรู้ และต้องเรียนรู้จากมนุษย์ที่เป็นสมาชิกด้วยกัน

¹ณรงค์ เลี้ยงประชา. มนุษย์กับสังคม. 2532. หน้า 36.

²พระยาอนุมานราชชน. วัฒนธรรมเบื้องต้น. โดย เสฐียรโกเศศ (นามแฝง). 2513. หน้า 2.

³สุพัตรา สุภาพ. สังคมและวัฒนธรรมไทย. 2536. หน้า 100 - 102.

2. เป็นมรดกทางสังคม วัฒนธรรมจะต้องมีการถ่ายทอดให้แก่คนรุ่นต่อมาจึงต้องคิดค้นวัฒนธรรมขึ้นใหม่ และช่วยสืบทอดให้เป็นมรดกของสังคมต่อไป

3. เป็นวิถีชีวิตหรือแบบของการดำรงชีวิต วัฒนธรรมเป็นแบบแผนที่ทุกคนในสังคมยึดถือปฏิบัติ การทำผิดแบบแผนวัฒนธรรมจึงมักถูกตำหนิจากสังคม

4. เป็นสิ่งที่ไม่คงที่ เพราะมนุษย์มีการคิดค้นสิ่งใหม่ ๆ จึงทำให้วัฒนธรรมมีการเปลี่ยนแปลงอยู่เสมอ

ดนัย ไชโยธา ได้กล่าวถึงลักษณะที่สำคัญของวัฒนธรรมไว้ดังนี้

1. วัฒนธรรมเป็นวิถีทางในการดำรงชีวิตของมนุษย์
2. วัฒนธรรมเป็นสิ่งที่ได้มาด้วยการเรียนรู้
3. วัฒนธรรมตั้งอยู่บนรากฐานธรรมเนียมประเพณีที่แน่นอน และเป็นที่ยอมรับนับถือของสมาชิกในสังคมนั้น
4. วัฒนธรรมเป็นเสมือนมาตรการในการประเมินค่าของวัตถุและพฤติกรรมของมนุษย์ว่ามีคุณค่าเพียงใดและระดับใด
5. วัฒนธรรมเป็นมรดกทางสังคม ผลของการเรียนรู้หรือการถ่ายทอดด้วยภาษาพูดและภาษาเขียน ทำให้วัฒนธรรมต่าง ๆ สามารถสืบทอดจากคนรุ่นก่อนมาถึงคนในยุคปัจจุบันได้
6. วัฒนธรรมเป็นที่รวมของบรรทัดฐาน ค่านิยม ความเชื่อ ทัศนคติ ศิลปะ คีลธรรม กฎหมาย ขนบประเพณี และอุดมการณ์
7. วัฒนธรรมมีการเปลี่ยนแปลงให้เข้ากับสิ่งแวดล้อมอยู่เสมอ¹

ทรรณะของนักวิชาการดังกล่าวพอจะสรุปได้ว่า วัฒนธรรมมีลักษณะที่สำคัญหลายประการ ได้แก่ เป็นสิ่งที่เกิดจากการเรียนรู้ของมนุษย์ ไม่ได้เกิดขึ้นเองตามธรรมชาติ มีการถ่ายทอด เป็นแบบอย่างในการดำรงชีวิต และมีการปรับปรุงเปลี่ยนแปลงให้เหมาะสมกับสถานการณ์ของสังคม

¹ ดนัย ไชโยธา. พื้นฐานทางสังคมวิทยาการศึกษา. 2534. หน้า 45-46.

3. ประเภทของวัฒนธรรม

นักวิชาการได้กล่าวถึงประเภทของวัฒนธรรมไว้พอจะประมวลได้ดังนี้

พระยาอนุมานราชชน¹ ได้แบ่งประเภทของวัฒนธรรมสรุปได้ดังนี้

1. วัฒนธรรมทางวัตถุ เป็นวัฒนธรรมที่เกี่ยวกับความจำเป็นเบื้องต้นในการดำรงชีวิตของมนุษย์ ได้แก่ อาหาร เครื่องนุ่งห่ม ที่อยู่อาศัย และยารักษาโรค
 2. วัฒนธรรมทางจิตใจ เป็นวัฒนธรรมที่เกี่ยวกับจิตใจและแบบแผนในการดำเนินชีวิต ได้แก่ ศาสนา ความเชื่อ ศิลปะ วรรณคดี กฎหมาย ระเบียบประเพณี เป็นต้น
- ประสิทธิ์ กาพย์กลอน ได้จัดแบ่งวัฒนธรรมออกเป็น 4 ประเภท ดังนี้

คติธรรม ได้แก่ วัฒนธรรมด้านศาสนา คีลธรรม และทางด้านจิตใจ ซึ่งเป็นเรื่องของแนวทางหรือหลักการในการดำเนินชีวิต เนติธรรม ได้แก่ วัฒนธรรมทางกฎหมายหรือขนบธรรมเนียมประเพณี วัตถุธรรม ได้แก่ วัฒนธรรมทางสังคม เช่น การติดต่อสัมพันธ์กับกลุ่ม และมารยาทในทางสังคม²

รัชนิกร เศรษฐ³ ได้กล่าวถึงประเภทของวัฒนธรรม สรุปได้ดังนี้

1. วัฒนธรรมการบริโภค เช่น วิธีแสดงวิธีประกอบ วิธีปรุง และวิธีรับประทาน เป็นต้น
2. วัฒนธรรมการอยู่ เช่น การสร้างที่อยู่ การจัดตกแต่ง ที่อยู่อาศัย เป็นต้น
3. วัฒนธรรมการแต่งกาย วัสดุที่ใช้ในการแต่งกาย การรักษาความสะอาดของเครื่องแต่งกาย วิธีการแต่งกายตามโอกาสต่าง ๆ เป็นต้น
4. วัฒนธรรมการพักผ่อน เช่น วิธีจัดเวลาพักผ่อน ชนิดของอุปกรณ์และเครื่องมือที่ใช้ในการพักผ่อน เป็นต้น

¹พระยาอนุมานราชชน. "ความหมายของวัฒนธรรม," ศูนย์วัฒนธรรมแห่งประเทศไทย. โดย เสฐียรโกเศศ (นามแฝง). 4 (10) : 4 ; กรกฎาคม 2532.

²ประสิทธิ์ กาพย์กลอน. ภาษาและวัฒนธรรม. 2532. หน้า 9.

³รัชนิกร เศรษฐ. โครงสร้างทางสังคมและวัฒนธรรมไทย 2532. หน้า 7.

5. วัฒนธรรมเกี่ยวกับการแสดงอารมณ์ เป็นวิธีการแสดงอารมณ์ต่าง ๆ เช่น อารมณ์รัก เกลียด โกรธ เป็นต้น

6. วัฒนธรรมเกี่ยวกับการจรรยาบรรณ เช่น การส่งสิ่งของ ระบบจรรยา เป็นต้น

7. วัฒนธรรมเกี่ยวกับการสื่อความหมาย เช่น ภาษา ท่าทาง รวมทั้ง เครื่องมือเครื่องใช้เกี่ยวกับการสื่อความหมาย เป็นต้น

8. วัฒนธรรมเกี่ยวกับการอยู่ร่วมกันเป็นหมู่คณะ เช่น วิธีสร้างความสามัคคี ระหว่างกลุ่ม วิธีบริหารงานขององค์การ วิธีจัดตั้งหรือยุบเลิกรัฐสภา วิธีควบคุมพฤติกรรมของบุคคล เป็นต้น

9. วัฒนธรรมเกี่ยวกับการแสวงหาความสุขทางจิตใจ และหลักเกณฑ์ การดำเนินชีวิต เช่น ความคิด ความเชื่อทางศาสนา ปรัชญา เป็นต้น

ทรรณะของนักวิชาการดังกล่าวสรุปได้ว่า วัฒนธรรมอาจแบ่งออกได้เป็นหลาย ประเภท ทั้งนี้ขึ้นอยู่กับเกณฑ์หรือวัตถุประสงค์ในการจำแนก อย่างไรก็ตามวัฒนธรรมไม่อาจจำแนกแยกกันโดยเด็ดขาดได้ และเมื่อพิจารณาแล้วเห็นได้ว่าวัฒนธรรมทั้งหลายล้วนเกี่ยวเนื่องกับปัจจัยพื้นฐานในการดำรงชีวิตของมนุษย์อันได้แก่ อาหาร ที่อยู่อาศัย เครื่องนุ่งห่ม และยารักษาโรค

4. ความสำคัญของวัฒนธรรม

สังคมแต่ละสังคมต้องมีวัฒนธรรมเป็นเครื่องกำหนดในการดำเนินชีวิตของบุคคลในสังคม ก่อให้เกิดการรวมตัวกันเป็นกลุ่ม วัฒนธรรมจึงมีความสำคัญต่อมนุษย์และสังคมเป็นอย่างมาก ดังที่นักวิชาการหลายคนได้กล่าวไว้ ซึ่งพอประมวลได้ดังนี้

อานนท์ อาภาภิรม¹ ได้กล่าวถึงความสำคัญของวัฒนธรรมสรุปได้ว่า การที่คนเราเหมือนหรือไม่เหมือนคนอื่น ๆ นั้น ขึ้นอยู่กับอิทธิพลของวัฒนธรรมที่ส่งผลต่อพฤติกรรมต่าง ๆ ของมนุษย์ วัฒนธรรมมีอิทธิพลต่อความคิดความเชื่อและพฤติกรรม

¹อานนท์ อาภาภิรม. สังคมวิทยา. 2516. หน้า 51.

ของมนุษย์เป็นอย่างมาก และ วีระ บำรุงรักษ์¹ ได้กล่าวถึงความสำคัญของวัฒนธรรมสรุปได้ว่า วัฒนธรรมช่วยให้เรารู้จักชีวิตอันยาวนานของนานาชาติ และช่วยให้เราทราบถึงความรู้และประสบการณ์ต่าง ๆ ของเผ่าพันธุ์ ซึ่งจะได้นำมาเป็นพื้นฐานเพื่อพัฒนาให้เจริญก้าวหน้าต่อไป นอกจากนี้วัฒนธรรมยังช่วยให้เรารู้จักตนเองในฐานะเป็นองค์ประกอบของสังคม ทั้งยังเป็นสิ่งที่มนุษย์สร้างขึ้นเพื่อแก้ปัญหาและสนองความต้องการของมนุษย์

วนิดา เสนีเศรษฐ และคณะ² ได้กล่าวถึงความสำคัญของวัฒนธรรมไว้สรุปได้ดังนี้

1. เป็นมรดกของสังคมที่คนในชาติถ่ายทอดกันไว้ และจะพัฒนาขึ้น
2. เป็นลักษณะเด่นของความเป็นชาติ และเป็นรากฐานของความเป็นอันหนึ่งอันเดียวกัน
3. เป็นเครื่องแสดงศักดิ์ศรี เกียรติภูมิ และความภูมิใจร่วมกันของคนในชาติ
4. เป็นเครื่องหมายที่แสดงถึงจิตใจอันประณีต และความคิดสร้างสรรค์ในด้านต่าง ๆ ของคนในชาติ

พรรณนะของนักวิชาการดังกล่าว สรุปได้ว่า วัฒนธรรมมีความสำคัญต่อมนุษย์และสังคมเป็นอย่างมาก เป็นสิ่งที่มีอิทธิพลต่อความคิด ความเชื่อ และพฤติกรรมของมนุษย์ และทำให้มนุษย์รวมตัวกันเป็นกลุ่ม ต่างคนต่างรู้สึกว่าเป็นสมาชิกคนหนึ่งของกลุ่มนั้นจึงมีความเป็นอันหนึ่งอันเดียวกันได้ เป็นรากฐานของความสามัคคีตลอดจนเป็นศักดิ์ศรีของสังคมนั้น

¹วีระ บำรุงรักษ์. "วัฒนธรรม," ใน งานวัฒนธรรมสัมพันธ์ จังหวัดชายแดนภาคใต้. 2531. หน้า 15 - 17.

²วนิดา เสนีเศรษฐ และคณะ. วิจารณ์ญาณทางภาษากับวัฒนธรรม. 2531. หน้า 6.

เอกสารเกี่ยวกับปัจจัยพื้นฐานในการดำรงชีวิต

การดำรงชีวิตของมนุษย์จำเป็นต้องอาศัยปัจจัยต่าง ๆ มากมายในบรรดาปัจจัยต่าง ๆ เหล่านี้ ปัจจัยที่จำเป็นยิ่งซึ่งถือว่าเป็นปัจจัยพื้นฐานในการดำรงชีวิตของมนุษย์ คือ อาหาร ที่อยู่อาศัย เครื่องนุ่งห่ม และยารักษาโรค

1. อาหาร

1.1 ความหมายของอาหาร ราชบัณฑิตยสถาน ได้ให้ความหมายของอาหารไว้ว่า “อาหาร น. ของกิน. เครื่องดำรงชีวิต, เครื่องหล่อเลี้ยงชีวิต”¹ นอกจากนั้น นักวิชาการได้กล่าวถึงความหมายของอาหารไว้พอจะประมวลได้ดังนี้

กาญจนศ อรรถวิภาคไพศาลย์ ได้ให้ความหมายของอาหารไว้ว่า “อาหาร หมายถึง สิ่งที่มีมนุษย์นำมาบริโภคประจำวัน เพื่อการดำรงชีวิต การเจริญเติบโต การทำงานของร่างกาย การซ่อมแซมเนื้อเยื่อของอวัยวะต่าง ๆ ตลอดจนการสืบพันธุ์ โดยปราศจากพิษและโทษ”² และ ค้วน ขาวหนู ได้กล่าวถึงความหมายของอาหารไว้ในทำนองเดียวกันว่า

อาหาร (Food) คือ สิ่งที่มีมนุษย์นำมาบริโภคโดยปราศจากอันตรายจากพิษหรือโทษอื่นใดต่อร่างกาย แต่จะก่อให้เกิดประโยชน์แก่ร่างกาย ช่วยซ่อมแซมส่วนที่ชำรุดสึกหรอ ให้กำลังงานและความอบอุ่น ตลอดจนช่วยให้การคุ้มกันโรคทั้งนี้รวมถึงน้ำด้วย³

ทรรศนะของนักวิชาการดังกล่าวสรุปได้ว่า อาหาร หมายถึง สิ่งที่มีมนุษย์นำมาบริโภคแล้วไม่มีอันตราย ช่วยสร้างความเจริญเติบโตของร่างกาย ซ่อมแซมส่วนที่สึกหรอให้พลังงานและช่วยป้องกันโรคภัยไข้เจ็บต่าง ๆ

¹ ราชบัณฑิตยสถาน. พจนานุกรมฉบับราชบัณฑิตยสถาน พ.ศ. 2525. 2539. หน้า 946.

² กาญจนศ อรรถวิภาคไพศาล. กหกรรมศาสตร์ทั่วไป. 2530. หน้า 145.

³ ค้วน ขาวหนู. โภชนศาสตร์. 2534. หน้า 1.

1.2 วัฒนธรรมที่เกี่ยวกับอาหาร อาหารเป็นสิ่งจำเป็นสำหรับการดำรงชีวิตของมนุษย์ มนุษย์แต่ละกลุ่มได้สั่งสมความเชื่อและวิถีปฏิบัติเกี่ยวกับอาหาร และมีการสืบทอดต่อ ๆ กันมาจนเป็นวัฒนธรรมเฉพาะกลุ่ม ซึ่งสะท้อนให้เห็นถึงวิถีการดำเนินชีวิตและวิธีการจัดการเกี่ยวกับเรื่องนี้ได้เป็นอย่างดี ดังที่ สุธิวงศ์ พงศ์ไพบูลย์ ได้กล่าวไว้ว่า “วัฒนธรรมการกินของกลุ่มชนแต่ละกลุ่มเป็นภาพสะท้อนถึงวิถีดำเนินชีวิตนานาประการ ทั้งยังเป็นเครื่องบ่งถึงระดับจิตใจ สภาพทางเศรษฐกิจ วิธีการจัดการและภูมิธรรมของสังคม”¹ การที่กลุ่มชนแต่ละกลุ่มมีวัฒนธรรมด้านอาหารที่แตกต่างกันนั้นขึ้นอยู่กับปัจจัยหลายอย่าง ดังที่มหาวิทยาลัยสุโขทัยธรรมาธิราช² ได้กล่าวไว้สรุปได้ว่า ปัจจัยต่าง ๆ เหล่านี้ได้แก่ สภาพทางภูมิศาสตร์ สภาพแวดล้อมทางวัฒนธรรม และสภาพแวดล้อมทางเศรษฐกิจและความไม่รู้ นอกจากนั้น วัฒนา ประทุมสินธุ์ และคณะ³ ได้กล่าวถึงปัจจัยที่ส่งผลต่อพฤติกรรมการกินไว้สรุปได้ว่า การที่ผู้คนในแต่ละกลุ่มมีพฤติกรรมการกินที่เหมือนและแตกต่างกันขึ้นอยู่กับปัจจัยหลายอย่าง เช่น ปัจจัยทางด้านสังคม เศรษฐกิจ และอาหารที่มีอยู่ในท้องถิ่นนั้น ๆ

นักวิชาการได้จำแนกประเภทอาหารของมนุษย์ออกเป็นหลายประเภท ดังเช่น เสาวนีย์ จักรพิทักษ์⁴ ได้กล่าวไว้สรุปได้ว่า อาหารแบ่งออกเป็นประเภทต่าง ๆ ได้แก่ อาหารประเภทเนื้อสัตว์ อาหารประเภทข้าว แป้ง และน้ำตาล อาหารประเภทพืชผัก

¹สุธิวงศ์ พงศ์ไพบูลย์. “การกินของชาวใต้,” ใน สาหรานุกรมวัฒนธรรมภาคใต้ พ.ศ. 2529. เล่ม 1. หน้า 133.

²มหาวิทยาลัยสุโขทัยธรรมาธิราช. เอกสารการสอนชุดวิชาโภชนาศาสตร์ สาธารณสุข ของประเทศไทย. 2529. หน้า 97.

³วัฒนา ประทุมสินธุ์ และคณะ. พฤติกรรมกรกินของประชาชนในภาคใต้ของประเทศไทย. 2529. หน้า 97.

⁴เสาวนีย์ จักรพิทักษ์. โภชนาการสำหรับครอบครัวและผู้ป่วย. 2526. หน้า 24.

ผลไม้ และอาหารประเภทไขมันจากสัตว์และพืช ส่วน ค้วน ขาวหนู¹ ได้จัดแบ่งประเภทของอาหารไว้คล้ายคลึงกันซึ่งสรุปได้ดังนี้

หมู่ที่ 1 เนื้อสัตว์ต่าง ๆ ไข่ นม ถั่ว นอกนั้นยังมีเกลือแร่ และวิตามินด้วย จัดเป็นหมู่เนื้อ

หมู่ที่ 2 ข้าว แป้ง น้ำตาล เผือก มัน จัดเป็นหมู่ข้าว

หมู่ที่ 3 ผักใบเขียวและพืชผักอื่น ๆ จัดเป็นหมู่ผัก

หมู่ที่ 4 ผลไม้ต่าง ๆ จัดเป็นหมู่ผลไม้

หมู่ที่ 5 ไขมันจากสัตว์และพืช จัดเป็นหมู่ไขมัน

วัฒนธรรมที่เกี่ยวกับอาหารอาจพิจารณาได้หลายลักษณะ ดังที่ ทวน ยุทธพงษ์² ได้กล่าวถึงวัฒนธรรมการบริโภคอาหารของชาวอีสาน สรุปได้ว่า วัฒนธรรมที่เกี่ยวกับอาหารมีหลายอย่าง เช่น วิธีการหาอาหารหรือแหล่งที่มาของอาหารที่ใช้ในพิธีการ อาหารในประเพณีต่าง ๆ เป็นต้น ส่วน อารี วัลยะเสรี และคณะ³ ได้กล่าวถึงวัฒนธรรมที่เกี่ยวกับอาหารไว้สรุปได้ว่า การพิจารณาวัฒนธรรมเกี่ยวกับอาหารอาจพิจารณาในเรื่องต่าง ๆ เช่น อาหารที่กินในชีวิตประจำวัน อาหารของบุคคลในวัยต่าง ๆ อาหารที่ควรเลือกและไม่ควรเลือกในการบริโภค ข้อห้ามและข้อควรปฏิบัติในขณะรับประทานอาหาร ความเชื่อบางอย่างเกี่ยวกับอาหาร เป็นต้น นอกจากนั้น ความเชื่อเกี่ยวกับอาหารก็ถือว่าเป็นวัฒนธรรมที่สำคัญอย่างหนึ่งของมนุษย์ดังเช่น

จารุวรรณ ธรรมวัตร⁴ ได้กล่าวถึงความเชื่อเกี่ยวกับการบริโภคอาหาร ซึ่งสรุปได้ว่า ผู้ที่เรียนเวทมนต์ของขลัง ห้ามกินผักแพง น้ำเต้า มะเฟือง เชื่อว่าจะทำให้คาถาอาคมเสื่อม แม่ลูกอ่อนห้ามกินชะอม เพราะเชื่อว่าจะทำให้เจ็บป่วยถึงพิการ ห้ามคนป่วยกินกล้วยน้ำว้าหรือฝรั่ง เชื่อว่าจะทำให้อาการโรคกำเริบ หญิงมีครรภ์ห้ามกิน

¹ค้วน ขาวหนู. โภชนศาสตร์. 2522. หน้า 24.

²ทวน ยุทธพงษ์. วัฒนธรรมการบริโภคอาหารของชาวอีสาน : ศึกษากรณีบ้านเม่นใหญ่. 2533. หน้า 76.

³อารีย์ วัลยะเสรี และคณะ. ความรู้เรื่องกิน. 2529. หน้า 232-234.

⁴จารุวรรณ ธรรมวัตร. คติชาวบ้านอีสาน. 2531. หน้า 108.

เห็นเชื่อว่าจะเมตตาย ห้ามกินกล้วยเผด เชื่อว่าจะมีลูกเผด และ วีระชัย มาศมดล¹ ได้กล่าวถึงความเชื่อเกี่ยวกับอาหารไว้ สรุปได้ดังนี้

ผู้หญิงที่แพ้ท้อง คลื่นไส้อาเจียน เชื่อว่าดื่มน้ำมะนาวครึ่งละ 1 - 2 ช้อนโต๊ะ ดื่มติดต่อกันหลายวันจะช่วยบรรเทาอาการได้

ผู้ที่ป่วยเป็นโรคไตอักเสบ เชื่อว่าไม่ควรรับประทานมะม่วง จะทำให้โรคที่เป็นอยู่ แล้วยเป็นมากขึ้น

คนสูงอายุ ไอ หอบ หืด เชื่อว่าเอาเปลือกเยื่อหุ้มกลีบส้มโอออกเอาแต่เนื้อที่ได้ ใส่ในถ้วยกระเบื้องมีฝาปิด เติมน้ำผึ้งจำนวนพอเหมาะนำไปนั่งจนสุกรับประทาน เข้าเย็นจนบรรเทาอาการได้

ทรรณะของนักวิชาการดังกล่าวพอจะสรุปได้ว่า วัฒนธรรมที่เกี่ยวกับอาหารอาจพิจารณาได้หลายลักษณะ เช่น เกี่ยวกับการแสวงหาอาหาร ชนิดและลักษณะของอาหาร การประกอบอาหาร การถนอมและเก็บรักษาอาหาร การบริโภคอาหารในโอกาสต่างๆ เป็นต้น

2. ทืออยู่อาศัย

2.1 ความหมายของทืออยู่อาศัย คำว่า “ทืออยู่อาศัย” ทืออยู่อาศัยเป็นปัจจัยไม่ปรากฏในพจนานุกรมราชบัณฑิตยสถาน แต่ราชบัณฑิตยสถาน ได้กล่าวถึงความหมายของคำว่า “ที่” ไว้ว่า “ที่ น. แหล่ง, ถิ่น เช่น ที่ประกอบอาชีพ ที่ทำมาหากิน, สถานที่ เช่น ที่ประชุม, ที่พัก”² และได้กล่าวถึงความหมายของคำว่า “อาศัย” ไว้ว่า “อาศัย” ก. พักพิง, พักผ่อน, พึ่ง”³ ดังนั้นคำว่า “ทืออยู่อาศัย” ในที่นี้หมายถึง สถานที่หรือแหล่งอันเป็นที่พักอาศัยของมนุษย์ นอกจากนั้น มหาวิทยาลัยสุโขทัยธรรมาธิราช ได้กล่าวถึงความหมายของ “ทืออยู่อาศัย” ตามทรรณะของคณะผู้เชี่ยวชาญ

¹วีระชัย มาศมดล. อาหารก็เป็นยาได้. 2537. หน้า 25 - 29.

²ราชบัณฑิตยสถาน. พจนานุกรมฉบับราชบัณฑิตยสถาน พ.ศ. 2525. 2539. หน้า 400.

³แหล่งเดิม. หน้า 945.

แห่งองค์การอนามัยโลกว่าด้วยการสาธารณสุข หรือการสุขภาพสิ่งแวดล้อมของที่พักอาศัย
ไว้ว่า “ที่อยู่อาศัย” มีความหมายดังนี้

สิ่งก่อสร้างซึ่งมนุษย์ใช้เป็นที่พักอาศัยเป็นที่กำบัง และสภาพแวดล้อมภายในหรือ
รอบ ๆ บริเวณของสิ่งก่อสร้างนั้น จะประกอบด้วยสิ่งต่าง ๆ ที่จำเป็นสำหรับการ
ใช้สอยหรือเพื่อบริการ อุปกรณ์และเครื่องอำนวยความสะดวกต่าง ๆ เพื่อสนอง
ความต้องการของ ผู้ที่อยู่อาศัยไม่เฉพาะแต่เพียงทางด้านร่างกายเท่านั้น แต่รวมถึง ความพึง
พอใจทางด้านจิตใจ และความเป็นอยู่ที่ดีในสังคมของครอบครัว และ สมาชิกที่อาศัยอยู่
ในครอบครัว¹

มนุษย์รู้จักพัฒนาที่อยู่อาศัยมาเป็นลำดับ ในปัจจุบัน “บ้าน” เป็นที่อยู่อาศัย
ของมนุษย์โดยทั่วไป ซึ่ง ราชบัณฑิตยสถาน² ได้ให้ความหมายของคำว่า “บ้าน” ไว้
สรุปได้ว่า บ้าน หมายถึง โรงเรือนหรือสิ่งปลูกสร้างสำหรับใช้เป็นที่อยู่อาศัย และ มีโน
พิสุทธิรัตนานนท์ และ ครีน มณีโชติ ได้กล่าวถึงความหมายของคำว่า “บ้าน” ไว้ว่า

คำว่า “บ้าน” หมายถึงบริเวณที่ตั้งเรือนอยู่ พื้นที่ซึ่งอาศัยปลูกเรือนอยู่จะมี
อาณาจักรบริเวณกว้างหรือแคบเสมอตัวเรือนย่อมเรียกว่าบ้าน บริเวณบ้านอาจกัน
รั้วหรือชุดคูกันเป็นเขต ก็สุดแท้แต่พื้นที่ภายในวงรั้วหรือคูน้ำ ก็เรียกเขตบ้าน ถ้า
เขตบ้านแต่ละบ้านต่อกันออกไปเป็นหมู่ใหญ่ เรียกว่า หมู่บ้าน คือบริเวณรวมกัน
เป็นหมู่ คำว่าบ้าน ยังมีคำจำกัดความว่า เป็นที่ซึ่งคนไปตั้งบ้านและเรือนอยู่เป็น
ประจำเป็นปึกแผ่นแล้ว³

¹มหาวิทยาลัยสุโขทัยธรรมราช. เอกสารการสอนชุดวิชา การสาธารณสุข 1
หน่วยที่ 8 - 15. 2527. หน้า 544.

²ราชบัณฑิตยสถาน.พจนานุกรมฉบับราชบัณฑิตยสถาน พ.ศ.2525.2539.หน้า 475.

³มีโน พิสุทธิรัตนานนท์ และครีน มณีโชติ. เรือนไทยภาคใต้. 2535. หน้า 14.

ทฤษฎีของนักวิชาการดังกล่าวพอจะสรุปได้ว่า ที่อยู่อาศัย หมายถึง สิ่งก่อสร้างที่มนุษย์ใช้เป็นที่พักอาศัย รวมไปถึงการจัดสภาพแวดล้อมภายในและรอบ ๆ บริเวณสิ่งก่อสร้างนั้น เพื่อให้สมาชิกในครอบครัวอยู่ร่วมกันได้อย่างมีความสุข

2.2 วัฒนธรรมที่เกี่ยวกับที่อยู่อาศัย ที่อยู่อาศัยมีความจำเป็นสำหรับการดำรงชีวิตของมนุษย์ มนุษย์แต่ละกลุ่มจะมีการสืบทอดวัฒนธรรมเกี่ยวกับที่อยู่อาศัยต่อกันมา และค่อย ๆ พัฒนาขึ้นเป็นลำดับ การสร้างที่อยู่อาศัยของมนุษย์แต่ละกลุ่มย่อมขึ้นอยู่กับปัจจัยหลายอย่าง ดังที่ ลดา รัตกลีกร และสุวิทย์ รัตนันท์¹ ได้กล่าวไว้สรุปได้ว่า ที่อยู่อาศัยของมนุษย์มีความสัมพันธ์โดยตรงกับภูมิประเทศและวิธีการทำหากินของมนุษย์ สะท้อนให้เห็นสภาพความเป็นอยู่ของมนุษย์ในด้านต่าง ๆ และที่อยู่อาศัยเป็นสิ่งแวดล้อมที่สำคัญอันดับแรก นับตั้งแต่เกิดไปตลอดชีวิต

การสร้างที่อยู่อาศัยและวัฒนธรรมอื่น ๆ เกี่ยวกับที่อยู่อาศัยจึงเป็นสิ่งที่กลุ่มชนแต่ละกลุ่มยึดถือปฏิบัติกันมานาน ดังที่ พลุลวง² ได้กล่าวถึงสังคมไทยไว้สรุปได้ว่า คนไทยถือว่าบ้านมีความสำคัญต่อชีวิตตั้งแต่เกิดจนตาย จึงมีความผูกพันกับชีวิตมาก ด้วยเหตุนี้ในการสร้างบ้านเรือนของคนไทยแต่โบราณ จึงได้ยึดถือปฏิบัติกันอย่างเคร่งครัด เพราะต่างก็มีความเชื่อมั่นว่าจะทำให้เจ้าของบ้าน ผู้อาศัยเกิดสิริมงคล มีความร่มเย็นเป็นสุข

วัฒนธรรมเกี่ยวกับที่อยู่อาศัยพิจารณาได้หลายลักษณะ นอกจากการสร้างบ้านแล้วยังพิจารณาได้ในด้านลักษณะของบ้าน ซึ่ง มโน พิสุทธิรัตนันท์³ ได้กล่าวถึงลักษณะบ้านของชาวใต้ไว้สรุปได้ว่า บ้านของชาวภาคใต้จำแนกออกได้เป็น 2 ลักษณะใหญ่ ๆ คือ เรือนเครื่องผูกและเรือนเครื่องสับ เรือนเครื่องผูก คือเรือนที่ใช้วิธีการผูกยึดด้วยเชือกเถาวัลย์ต่าง ๆ ที่สามารถหาได้ในท้องถิ่น เรือนเครื่องผูกไม่คงทนถาวรและความปลอดภัย

¹ ลดา รัตนกลีกร และสุวิทย์ รัตนันท์. การพัฒนาที่อยู่อาศัย. 2528. หน้า 2.

² พลุลวง (นามแฝง). คติความเชื่อและประเพณีเกี่ยวกับการสร้างบ้านเรือน. 2526. หน้า 9.

³ มโน พิสุทธิรัตนันท์. "เรือนไทยภาคใต้," ใน วัฒนธรรมปากใต้ 27. 2527. หน้า 87.

แต่สะดวกในการต่อเติม ซ่อมแซม หรือรื้อถอนโยกย้าย ส่วนเรือนเครื่องสับ พัฒนามาจากเรือนเครื่องผูก แต่การปลูกสร้างและการประกอบจะเป็นการบากเจาะ เข้าเดียว ใส่สลัก เป็นเรือนที่มีความคงทนถาวรและปลอดภัยมากกว่าเรือนเครื่องผูก ในการสร้างบ้านยังมีความเชื่อต่าง ๆ มากมายเข้ามาเกี่ยวข้อง ซึ่งจะยึดถือต่อ ๆ กันมา ดังที่ สุธเมธ เมธาวิทยกุล¹ ได้กล่าวไว้สรุปได้ว่า การปลูกบ้านหรือที่อยู่อาศัยถือเป็นเรื่องใหญ่และมีความสำคัญมากแก่เจ้าของจึงต้องมีพิธีรีตองและถือเคล็ดต่าง ๆ มากมาย เริ่มจากการปลูกสร้างจนถึงการเข้าอยู่อาศัยเพื่อให้เกิดสิริมงคลแก่ผู้เป็นเจ้าของ นอกจากนี้ยังกล่าวถึงสาเหตุก่อให้เกิดพิธีกรรมในการปลูกบ้านว่า เนื่องจากการนับถือผีสงเทวดาไสยศาสตร์ของมนุษย์ และการปลูกสร้างจำเป็นต้องใช้ทุนใช้แรงมากซึ่งนับว่าเป็นเรื่องใหญ่ จึงต้องกระทำให้เป็นสิริมงคลมากที่สุด ผลจากการปฏิบัติตามพิธีตามเคล็ดดังกล่าว ก่อให้ผู้อยู่อาศัยมีความสบายใจและแผ่ไพศาลซึ่งความสามัคคีของชาวบ้านด้วย และเชื่อว่าจะต้องมีการตั้งศาลพระภูมิของบ้านด้วย นอกจากนั้น พลุหลวง² ยังได้กล่าวไว้สรุปได้ว่า ในการจัดแต่งบริเวณบ้านนั้นจะมีความเชื่อเกี่ยวกับการปลูกต้นไม้รอบ ๆ บริเวณบ้านด้วย ว่าไม้ใดเป็นมงคลและไม่เป็นมงคล ส่วน สุธิวงศ์ พงศ์ไพบูลย์³ ได้กล่าวถึงความเชื่อบางประการเกี่ยวกับที่อยู่อาศัยของชาวภาคใต้ไว้สรุปได้ดังนี้

1. การไม่นิยมปลูกบ้านขวางตะวัน มีความเชื่อว่าถ้าปลูกบ้านขวางตะวัน หรือ “ขวางหัน” เท่ากับเป็นการขวางโลก จะไม่มีความเจริญ
2. การไม่นิยมปลูกบ้าน 2 ชั้น เนื่องจากชาวภาคใต้ถือเรื่องเคร่งครัด เชื่อว่า

¹ สุธเมธ เมธาวิทยกุล. สังกัปปพิธีกรรม. 2532. หน้า 200 - 210.

² พลุหลวง (นามแฝง). คติความเชื่อและประเพณีเกี่ยวกับการสร้างเรือน. 2526. หน้า 91 - 94.

³ สุธิวงศ์ พงศ์ไพบูลย์. “ลักษณะของเรือนไทยภาคใต้อันเนื่องแต่คติความเชื่อและคติทางศาสนา,” ใน สารานุกรมวัฒนธรรมภาคใต้ พ.ศ. 2529 เล่ม 9. 2529. หน้า 3639.

ถ้านั่นนอน ยืน สูงกว่าผู้อาวุโส จะเป็นบาป ไม่เป็นสิริมงคลแก่ตัวเอง ยิ่งถ้าใครมีเครื่องรางของขลัง ถ้ามีสตรีเดินข้ามหัวจะทำให้ไม่เป็นสิริมงคล

3. บ้านไทยมุสลิมไม่ตกแต่งลวดลายเป็นรูปคนหรือสัตว์ บ้านชาวไทยมุสลิมนิยมตกแต่งลวดลายที่จั่ว ช่องลม ราวบันได ประตู หน้าต่าง หัวเสา และลวดลายที่ตกแต่งบ้านเรือนจะห้ามทำรูปคนหรือสัตว์

4. บ้านทรงจันทิมนิยมทำประตูหน้าต่างแคบ แต่ภายในโล่งกว้าง มีความเชื่อว่าถ้าสร้างบ้านเรือนให้มีลักษณะเหมือนงูเงินจะทำให้เจริญด้วยทรัพย์ จึงทำประตูหน้าต่างให้แคบ แต่ภายในโล่งกว้าง

ทฤษฎีของนักวิชาการดังกล่าวพอจะสรุปได้ว่า วัฒนธรรมที่เกี่ยวกับที่อยู่อาศัยอาจพิจารณาได้หลายลักษณะ เช่น การสร้างที่อยู่อาศัย ลักษณะของที่อยู่อาศัย การจัดตกแต่งที่อยู่อาศัยและบริเวณ ตลอดจนความเชื่อต่าง ๆ เกี่ยวกับที่อยู่อาศัย เป็นต้น

3. เครื่องนุ่งห่ม

3.1 ความหมายของเครื่องนุ่งห่ม เครื่องนุ่งห่มเป็นปัจจัยพื้นฐานที่จำเป็นอย่างหนึ่งในการดำรงชีวิตของมนุษย์ คำว่า “เครื่องนุ่งห่ม” ไม่ปรากฏในพจนานุกรมฉบับราชบัณฑิตยสถาน แต่ราชบัณฑิตยสถาน ได้กล่าวถึงความหมายของคำว่า “เครื่อง” ไว้ว่า “เครื่อง น . สิ่ง, สิ่งของ, สิ่งสำหรับประกอบกันหรือเป็นพวกเดียวกัน”¹ และได้กล่าวถึงความหมายของคำว่า “นุ่งห่ม” ไว้ว่า “นุ่งห่ม ก. แต่งตัว เช่น นุ่งห่มให้เรียบร้อย”² ดังนั้น จึงอาจกล่าวโดยสรุปในที่นี้ ได้ว่า เครื่องนุ่งห่ม หมายถึง สิ่งที่น่ามาใช้แต่งตัวเพื่อปกปิดส่วนต่าง ๆ ของร่างกายมนุษย์ซึ่งอาจมีการปรับเปลี่ยนไปในแต่ละยุคแต่ละสมัย และได้พัฒนามาเป็นลำดับ ในปัจจุบันเมื่อพูดถึง “เครื่องนุ่งห่ม” จะมีความเข้าใจกันโดยทั่วไปว่าหมายถึงเสื้อผ้าอาภรณ์ต่าง ๆ

¹ราชบัณฑิตยสถาน. พจนานุกรมฉบับราชบัณฑิตยสถาน พ.ศ. 2525. 2539.
หน้า 194.

²แหล่งเดิม. หน้า 452.

3.2 วัฒนธรรมที่เกี่ยวกับเครื่องนุ่งห่ม เครื่องนุ่งห่มมีความจำเป็นสำหรับชีวิตมนุษย์ มนุษย์แต่ละกลุ่มได้สั่งสมความเชื่อและวิถีปฏิบัติเกี่ยวกับเครื่องนุ่งห่ม และมีการสืบทอดกันมาจนเป็นวัฒนธรรมเฉพาะกลุ่ม วัฒนธรรมที่เกี่ยวกับการเครื่องนุ่งห่มของกลุ่มชนแต่ละกลุ่มอาจพิจารณาได้หลายด้าน ทั้งที่เกี่ยวกับเครื่องนุ่งห่มโดยตรง เช่น การผลิตเครื่องนุ่งห่ม ลักษณะของเครื่องนุ่งห่ม การรักษาเครื่องนุ่งห่ม เป็นต้น และที่เกี่ยวกับการแต่งกาย อันได้แก่การใช้เครื่องนุ่งห่ม และตกแต่งร่างกายด้วยเครื่องประดับและเครื่องประพินโฉม เป็นต้น

เครื่องนุ่งห่มและการแต่งกายจะมีความสัมพันธ์กันสูงมาก และกลุ่มชนแต่ละกลุ่มจะมีวัฒนธรรมเกี่ยวกับเรื่องนี้โดยเฉพาะ ดังที่ สุธิวงศ์ พงศ์ไพบูลย์¹ ได้กล่าวถึงวัฒนธรรมด้านนี้ของชาวภาคใต้ไว้ สรุปได้ว่า ในยุคแรกการนุ่งห่มของชาวพื้นเมืองภาคใต้เป็นแบบอย่างง่าย ๆ คือคนโบราณใช้ผ้าพื้นทอจากฝ้ายเป็นผ้าลายสองที่ทอขึ้นในพื้นที่เมืองเองนุ่งห่มกันทั่วไป ผ้าฝ้ายมีลักษณะอย่างผ้าดิบเป็นสีขาว ถ้าต้องการจะให้เป็นสีใดก็อาศัยการย้อมสีธรรมชาติอันได้จากพืชในท้องถิ่น และมีใช้กันไม่ก็สี ยุคต่อมาเพื่อความรู้ในการทอผ้าสูงขึ้น เทคนิควิธีในการทอผ้า การย้อมผ้าก็เปลี่ยนไป รู้จักเล่นลายเล่นดอกดวงและสีต่าง ๆ เช่น ต้องการให้ผ้าเป็นสีคราม สีน้ำเงิน ก็ใช้ลูกต้นครามต้องการเป็นสีเหลืองก็ใช้ลูกพุด ต้องการให้เป็นสีแดงเข้มก็ใช้แก่นไม้ฝาง หากต้องการให้เป็นสีดำก็ใช้ลูกต้นมะเกลือ เป็นต้น

การเลือกผ้านุ่งสมัยก่อนพิถีพิถันไม่น้อย เลือกับผ้านุ่งสีจะต้องเข้ากัน ไม่นิยมใช้สีติดกันหรือฉูดฉาดมากเกินไป เกรงว่าคนดูจะค่อนข้างแคะโดยการใช้ผ้านุ่งสีแก่ เลือสีอ่อนแต่สีเดียวกัน ไม่นิยมสีติดกันมาก ถ้าผู้หญิงสาวก็ใช้สีแดง ชมพู เหลือง ฟ้า หมายกรุก ถ้าเป็นคนมีอายุใช้สีเขียว น้ำเงิน น้ำตาล ดำ นอกจากนี้ยังนิยมนุ่งห่มสีตามวันด้วย ถือว่าเป็นสิริมงคลกับตัว เช่น วันอาทิตย์ใช้สีแดง จันทร์เหลือง อังคารชมพู พุธเขียว พฤหัสบดีสีน้ำตาลหรือแสด ศุกร์ฟ้า เสาร์ม่วง หรือน้ำเงินฟ้า เป็นต้น

นอกจากนั้นในการแต่งกายยังต้องมีวัฒนธรรมหลายอย่างที่ต้องคำนึง ดังที่

¹สุธิวงศ์ พงศ์ไพบูลย์. "การแต่งตัวของชาวปักษ์ใต้," ใน สารานุกรมวัฒนธรรมภาคใต้ พ.ศ. 2529 เล่ม 1. 2529. หน้า 161 - 162.

สุทธิ ภิบาลแทน¹ ได้กล่าวไว้สรุปได้ว่า มีสิ่งที่ต้องคำนึงถึงได้แก่

1. ความสะอาด เป็นเรื่องที่จะต้องเอาใจใส่เป็นอันดับแรก เครื่องแต่งกายต้องสะอาดหมดจด
2. ความสุภาพเรียบร้อย เครื่องแต่งกายต้องอยู่ในลักษณะสุภาพเรียบร้อย ความสุภาพเรียบร้อยในเรื่องนี้รวมไปถึงเครื่องประดับ กระเป๋าถือ ถุงมือ รองเท้า
3. ความถูกต้องกาลเทศะ การแต่งกายให้ถูกต้องกาลเทศะเป็นเรื่องสำคัญมาก แต่งกายให้ถูกต้องเหมาะสมกับเวลา ยุค และสมัยนิยม สถานที่จะไป ซึ่ง ผกาวัฏฏ์ อุตตโมทย์ ได้กล่าวไว้ว่า

1. แต่งสำหรับกาลเทศะใด ยามเช้า กลางวัน หรือบ่าย เย็นหรือค่ำ เข้ากันกับเวลาและดินฟ้าอากาศแล้วหรือ
2. แต่งไปที่ไหน เดินเล่นหรือไปซื้อของ ไปโรงเรียน มหาวิทยาลัย หรือ ไปเกี่ยวกับเพื่อน ไปวัดวาอาราม หรือไปชายทะเล สถานที่จึงมีบทบาทสำคัญ อย่างยิ่ง เสื้อผ้าสำหรับสถานที่หนึ่ง อาจไม่เหมาะสมสำหรับอีกแห่งหนึ่งก็ได้
3. แต่งเพื่อมุ่งหมายอะไร เช่น แต่งเพื่องานพิธีหรือลาลอง ไปงานวันเกิด เพื่อนหรือไปเขาดิน ทุกอย่างนี้ไม่เหมือนกัน²

นอกจากการแต่งกายด้วยเสื้อผ้าอาภรณ์ต่าง ๆ แล้ว ยังมีวัฒนธรรมที่เกี่ยวกับการแต่งกายในเรื่องอื่น ๆ อีก ดังที่ สุธิวงค์ พงศ์ไพมูลย์³ ได้กล่าวถึงสื่อต่าง ๆ เหล่านี้ไว้สรุปได้ว่า วัฒนธรรมที่เกิดกับการแต่งกายอื่น ๆ เช่น น้ำมันใส่ผม ทรงผม เป็นต้น

ทรรคชะของนักวิชาการดังกล่าวพอจะสรุปได้ว่า วัฒนธรรมที่เกี่ยวกับเครื่องนุ่งห่มและการแต่งกายอาจพิจารณาได้หลายด้าน เช่น ลักษณะของเครื่องนุ่งห่ม

¹สุทธิ ภิบาลแทน. มารยาทไทยและราชาศัพท์. 2530. หน้า 1.

²ผกาวัฏฏ์ อุตตโมทย์. งามมารยาท. 2517. หน้า 88.

³สุธิวงค์ พงศ์ไพมูลย์. "การแต่งตัวของชาวปักข์ใต้," ใน สารานุกรมวัฒนธรรมภาคใต้ พ.ศ. 2529 เล่ม 1. 2529. หน้า 158 - 161.

การดูแลรักษาและทำความสะอาดเครื่องนุ่งห่ม การแต่งกายในโอกาสต่าง ๆ ความเชื่อเกี่ยวกับการแต่งกาย ตลอดจนการใช้เครื่องประดับและเครื่องประพินโฉม เป็นต้น

4. ยารักษาโรค

4.1 ความหมายของยารักษาโรค นักวิชาการได้ให้ความหมายของยารักษาโรคไว้ซึ่งพอจะประมวลได้ดังนี้

ราชบัณฑิตยสถาน ได้ให้ความหมายของ “ยา” ไว้ว่า

ยา น. สิ่งที่ใช้แก้หรือป้องกันโรค หรือบำรุงร่างกายเรียกชื่อต่าง ๆ กัน คือ ตามลักษณะก็มี เช่น ยาฟัน ยาเม็ด ยาน้ำ เรียกตามสีก็มี เช่น ยาแดง ยาเขียว ยาเหลือง ยาดำ เรียกตามรสหรือกลิ่นก็มี เช่น ยาขม ยาหอม เรียกตามใช้ทำก็มี เช่น ยาต้ม ยากลั่น ยาดอง หรือเรียกตามกริยาที่ใช้ก็มี เช่น ยากวาด ยากิน ยาฉีด ยาดม ยาอม... วัตถุที่มุ่งหมายสำหรับใช้ในการวินิจฉัย บำบัด บรรเทา รักษา หรือป้องกันโรค หรือความเจ็บป่วยของมนุษย์หรือสัตว์, วัตถุที่เป็นเภสัชเคมีภัณฑ์หรือเภสัชเคมีภัณฑ์ถึงสำเร็จรูป หรือวัตถุที่มุ่งหมายสำหรับให้เกิดผลแก่สุขภาพ โครงสร้าง หรือการทำหน้าที่ใด ๆ ของร่างกายของมนุษย์ ก. ทำให้หายโรค, รักษาให้หาย,¹

สำลี ใจดี, สงกรานต์ ภาคโชคดี และนิตยดา เกียรติย่องสุลี. ได้ให้ความหมายของยาไว้ว่า “สารหรือสารเคมีซึ่งมีฤทธิ์ต่อสิ่งที่มีชีวิตและไม่ใช่อาหาร ใช้ในการป้องกันรักษา หรือบำบัดโรคต่าง ๆ ในคนและสัตว์ให้เห็นจากการทรมานหรือความเจ็บป่วยจากโรคภัยต่าง ๆ”²

¹ราชบัณฑิตยสถาน.พจนานุกรมฉบับราชบัณฑิตยสถาน พ.ศ. 2525. 2539. หน้า 671.

²สำลี ใจดี, สงกรานต์ ภาคโชคดี และนิตยดา เกียรติย่องสุลี. คู่มือการใช้ยา 1 การใช้ยาทั่วไป. 2523. หน้า 3.

ส่วนกำพล ศรีวัฒนกุล ได้ให้ความหมายของยาตามทฤษฎีขององค์การอนามัยโลก ไว้ว่า

สารหรือผลิตภัณฑ์ที่มีวัตถุประสงค์ในการใช้ เพื่อให้เกิดเปลี่ยนแปลงทางสรีระของร่างกาย หรือทำให้เกิดการเปลี่ยนแปลงทางสรีระวิทยาของร่างกาย ทำให้เกิดการเปลี่ยนแปลงของขบวนการทางพยาธิวิทยาซึ่งทำให้เกิดโรค ทั้งนี้เพื่อก่อให้เกิดประโยชน์แก่ผู้ได้รับยานั้น¹

ทฤษฎีของนักวิชาการดังกล่าวพอจะสรุปได้ว่า ยารักษาโรค หมายถึง สิ่งที่ใช้แก้หรือป้องกันรักษาโรคของคน และสัตว์ ซึ่งมีหลายชนิด เช่น ยาผง ยาเม็ด ยาดม ยาอม เป็นต้น

4.2 วัฒนธรรมที่เกี่ยวกับยารักษาโรค

นักวิชาการได้กล่าวถึงวัฒนธรรมที่เกี่ยวกับยารักษาโรคไว้พอจะประมวลได้ดังนี้ กำพล ศรีวัฒนกุล² ได้กล่าวถึงวัฒนธรรมด้านยารักษาโรคไว้พอสรุปได้ดังนี้

1. การใช้ยาโดยผ่านระบบทางเดินอาหาร เช่น การรับประทาน การใช้ยาทางทวารหนัก การอมใต้ลิ้น เป็นต้น
2. การใช้ยาโดยการฉีด เช่น การฉีดเข้าเส้นเลือดดำ การฉีดเข้ากล้ามเนื้อ การฉีดเข้าใต้ผิวหนัง การฉีดเข้าเส้นเลือดแดง เป็นต้น
3. การใช้ยาเฉพาะที่ เช่น การใช้ยาโดยผ่านทางเยื่อเมือกของอวัยวะโดยอวัยวะหนึ่ง การใช้ยาบนผิวหนัง เป็นต้น
4. การสูดดม เช่น ยาในรูปก๊าซ ไอระเหยใช้สูดเข้าทางลมหายใจ เป็นต้น

¹กำพล ศรีวัฒนกุล. คู่มือการใช้ยาฉบับสมบูรณ์. 2538. หน้า 32.

²แหล่งเดิม. หน้า 46 - 48.

นอกจากนี้นักวิชาการได้กล่าวถึงวัฒนธรรมด้านความเชื่อที่เกี่ยวกับยารักษาโรค
พอจะประมวลได้ดังต่อไปนี้

ประเทือง คล้ายสุบรรณ¹ ได้กล่าวถึงความเชื่อเกี่ยวกับยารักษาโรคจาก
สมุนไพร สรุปได้ว่า พืชทุกชนิดมีคุณสมบัติในการรักษาโรคต่าง ๆ ได้ มีตัวอย่างดังนี้
ทับทิม ใบบัวบก กระเจี๊ยบ เชื่อว่ามีคุณสมบัติในการบำรุงรักษา
กระพังโหม และเสลดพังพอน เชื่อว่าใช้ถอนพิษได้
ใบคว่ำตายหอยเป็น ใช้ปิดแก้ฝี เชื่อว่าจะบรรเทาอาการอักเสบได้
ขี้เหล็ก เชื่อว่ารับประทานแล้ว แก้โรคเหน็บชาได้
ชะอม มหาหิงส์ และใบสะระแหน่ เชื่อว่าแก้ท้องอืด ท้องเฟ้อได้
ชุมเห็ด เชื่อว่าบำรุงหัวใจและทำให้นอนหลับ
ผักบุ้ง ผักตำลึง และผักทอง เชื่อว่าช่วยบำรุงสายตา
บอระเพ็ด เชื่อว่าแก้โรคฝีดาษ
เปลือกมังคุดฝนกับน้ำปูนใส เชื่อว่าแก้ถ่ายท้อง และทาแผลพุพอง
ผิวใบไผ่กับน้ำปูนใส เชื่อว่าแก้บิด

นอกจากนั้น วิทย์ เทียงบุญธรรม² ได้กล่าวถึงวัฒนธรรมความเชื่อที่เกี่ยวกับยา
รักษาโรคด้วยพืชสมุนไพรไว้หลายชนิด ดังตัวอย่างสรุปได้ดังต่อไปนี้

ตาตุ่ม ใบแก้ลมบ้าหมู
เปล้าน้ำเงิน ใบแก้แผลโรคมะเร็ง
ยอบ้าน ใบแก้ปวดตามข้อนิ้วมือ นิ้วเท้า
รักเทศ ผลแก้ไส้เลื่อน
หญ้าเซ็ดบอน รากแก้เยื่อสมองอักเสบ แก้พิษหอบข้างใน แก้น้ำดีพิการ
หญ้าพันธุ์แดง ใบแก้ตุ่มในลำคอ
หญ้าน้ำดับไฟ ต้นแก้โรคพิษสุนัขบ้า แก้ปวดศีรษะ แก้ผิวหนังพุพองและแก้พิษฝี

¹ประเทือง คล้ายสุบรรณ. พจนานุกรมสมุนไพรไทย. 2532. หน้า 136 - 138.

²วิทย์ เทียงบุญธรรม. พจนานุกรมสมุนไพรไทย. 2532. หน้า 6 - 9.

มะระขี้นก รากช่วยผดสมาณ ขับพยาธิเข็มหมุด รักษาโรคสิดวงทวาร
แก้บิดช่วยให้เจริญอาหาร ฟอกเลือด

และภิญโญ จิตต์ธรรม¹ ได้กล่าวถึงวัฒนธรรมด้านความเชื่อเกี่ยวกับยากลางบ้าน
สรุปได้ว่าคนที่อาศัยอยู่ชายทะเล ต้องทำมาหากินกับทะเล ต้องลงไปในทะเล และมักถูก
สัตว์ร้าย สัตว์มีพิษในทะเล เช่น แมงกะพรุนไฟซึ่งมีวิธี รักษาด้วยความเชื่อได้หลายแบบ
ดังตัวอย่างต่อไปนี้

ถ้าถูกแมงกะพรุนไฟ ใช้เยี่ยวใส เยี่ยวจะแก้พิษ หรือใช้น้ำมะพร้าวกับน้ำตาล
โตนดก็จะทุเลาได้ นอนทับทรายร้อน ๆ ทรายจะดูดพิษ เอาผักบุ้งทะเลมาตำเอาน้ำทาที่
แผลจะหายดีกว่าวิธีอื่น เป็นต้น

ทรรศนะของนักวิชาการดังกล่าวพอสรุปได้ว่า วัฒนธรรมที่เกี่ยวกับยารักษาโรค
มีหลายอย่าง เช่น การจัดหาสมุนไพร การผสมตัวยา การใช้ยารักษาโรค การรักษา
โรคโดยใช้ยา การรักษาโรคโดยใช้ไสยศาสตร์ ความเชื่อเกี่ยวกับยารักษาโรค
 เป็นต้น

¹ภิญโญ จิตต์ธรรม. "ระบบความเชื่อ," ใน รายงานการสัมมนาทางวิชาการเรื่อง
พัฒนาการทางวัฒนธรรม : กรณีทักษิณ. 2534. หน้า 53.

เอกสารที่เกี่ยวกับเกาะหลีเป๊ะและชาวเลเกาะหลีเป๊ะ ตำบลเกาะสาหร่าย อำเภอเมืองสตูล จังหวัดสตูล

1. เกาะหลีเป๊ะ

1.1 สภาพภูมิศาสตร์ สำนักงานการประถมศึกษาจังหวัดสตูล¹ ยงยุทธ พินิตอังกูร² วรณ บุญเกียรติ และคณะ³ ได้กล่าวถึงสภาพภูมิศาสตร์ของเกาะหลีเป๊ะไว้พอจะสรุปได้ว่า เกาะหลีเป๊ะเป็นเกาะทางฝั่งทะเลอันดามัน อยู่ในหมู่เกาะอาดัง-ราวี ซึ่งอยู่ทางทิศตะวันตกของจังหวัดสตูล ห่างจากตัวจังหวัดประมาณ 80 กิโลเมตร เป็นเกาะขนาดเล็ก ซึ่งมีพื้นที่ประมาณ 4 ตารางกิโลเมตร

ลักษณะภูมิประเทศของเกาะหลีเป๊ะ พื้นที่ส่วนใหญ่เป็นที่ราบ ทางด้านทิศเหนือและด้านทิศใต้เป็นที่ราบบริเวณกว้างอยู่ติดกับทะเล มีลักษณะเป็นหาดทรายสีขาวทั้งสองด้าน ทางด้านทิศตะวันออกและด้านทิศตะวันตกเป็นเนินเขาสูงขึ้นเล็กน้อย แล้วลาดลงเป็นแนวโซดหินติดกับทะเล รอบ ๆ เกาะมีแนวปะการังเป็นบริเวณกว้าง เนื่องจากบนเกาะนี้ไม่มีภูเขา เมื่อมองจากไกล ๆ จึงเห็นเป็นลักษณะแบนราบ จึงได้ชื่อว่า หลีเป๊ะ ซึ่งเป็นคำในภาษาชาวเลซึ่งแปลว่า บาง

ลักษณะภูมิอากาศของเกาะหลีเป๊ะ เกาะหลีเป๊ะมีภูมิอากาศอยู่ในเขตร้อนชื้น โดยได้รับอิทธิพลจากลมมรสุม ดังนี้

1. ลมมรสุมตะวันตกเฉียงใต้ พัดจากมหาสมุทรเข้าสู่ฝั่งทางทิศตะวันตกเฉียงใต้ของเกาะ ซึ่งเริ่มพัดประมาณเดือนพฤษภาคมถึงปลายเดือนตุลาคมหรือต้นเดือนพฤศจิกายน ชาวเลเรียกลมนี้ว่า “ลมพริ๊ด” ลมมรสุมตะวันออกเฉียงใต้ทำให้เกิดพายุแรงหมุน คลื่นจัด มีฝนฟ้าคะนอง ชาวเลไม่ค่อยออกไปจากฝั่งในฤดูนี้

¹สำนักงานการประถมศึกษาจังหวัดสตูล. รวมเรื่องเมืองสตูล. 2527. หน้า 8 - 10.

²ยงยุทธ พินิตอังกูร. รายงานการวิจัยเรื่องการศึกษาสถานะอนามัยของชาวเลเกาะหลีเป๊ะ จังหวัดสตูล. 2530. หน้า 15.

³วรณ บุญเกียรติ และคณะ. “ชาวเลเกาะหลีเป๊ะ,” วัฒนธรรมสาร. 1 (1) 4 - 10 ตุลาคม 2527.

2. ลมมรสุมตะวันออกเฉียงเหนือ ลมนี้พัดจากทะเลจีนและอ่าวไทยเข้าสู่ฝั่งภาคใต้ ด้านตะวันออก ผ่านภาคใต้ลงสู่ทะเลฝั่งตะวันตก พัดเข้าสู่ด้านทิศตะวันออกเฉียงเหนือของ เกาะ ชาวเลเรียกลมนี้ว่า “ลมออก” ซึ่งเริ่มพัดตั้งแต่เดือนพฤศจิกายนถึงเดือนเมษายนใน ระยะเวลาที่มีฝนตกน้อย คลื่นลมไม่ค่อยจัด จึงเป็นฤดูที่เหมาะสมสำหรับการท่องเที่ยวที่จะเดินทาง มาเที่ยวที่เกาะนี้

1.2 ประวัติความเป็นมา สถานีอนามัยเกาะอาดัง ได้กล่าวถึงประวัติความเป็น มาของการตั้งชุมชนชาวเลบนเกาะหลีเป๊ะไว้ว่า

ตามประวัติว่า ชาวเลที่หมู่เกาะอาดังอพยพไปจากเกาะลันตา จังหวัดกระบี่ เดิมทีเกาะหลีเป๊ะไม่มีผู้คนอาศัยอยู่ มีชาวอินโดนีเซียชื่อ ฮีลี หรือโต๊ะลี เดินทาง ค้าขายระหว่างบีนังกับไทย ได้แต่งงานกับผู้หญิงชาวเล ซึ่งอยู่ทางตอนเหนือของเกาะ บูโหลนขึ้นไป ต้องการที่จะหาที่อยู่ใหม่ เห็นว่าเกาะหลีเป๊ะมีความเหมาะสมมาก จึง ชวนพวกชาวเลไปตั้งถิ่นฐานที่นั่น โดยขออนุญาตต่อเจ้าเมืองสตูลคือพระยาภูมิรินทรภักดี ดังนั้นชาวเลที่เกาะหลีเป๊ะจึงเข้าไปตั้งถิ่นฐานในสมัยนั้น ประมาณช่วงปี พ.ศ. 2440 - 2450 ตรงกับสมัยรัชกาลที่ 5 แห่งกรุงรัตนโกสินทร์ ดังนั้นพวกชาวเลจึงอพยพไปอยู่ ที่หมู่เกาะอาดังประมาณ 80 - 90 ปีแล้ว

สมัยที่อังกฤษแบ่งแยกดินแดนเมื่อปี พ.ศ 2451 อังกฤษมีความประสงค์จะผนวก หมู่เกาะอาดังเข้าไว้ในการปกครองของประเทศมาลายูด้วย แต่ฝ่ายไทยอ้างต่ออังกฤษว่า แผ่นดินนี้เป็นของไทยมาก่อน เพราะชาวเลอพยพจากเกาะลันตาเข้าไปตั้งรกรากหลายปี แล้วแล้ว อังกฤษจึงยินยอมให้หมู่เกาะอาดังตกเป็นของไทยตามเดิม ดังนี้ชาวเลที่ หมู่เกาะอาดังจึงมีส่วนช่วยไม่ให้หมู่เกาะที่สวยงามต้องตกไปอยู่ภายใต้การปกครองของ อังกฤษในสมัยนั้น¹

¹ สถานีอนามัยเกาะอาดัง. ข้อมูลทั่วไปของสถานีอนามัยเกาะอาดัง. ม.ป.ป. หน้า 1.

นิพนธ์ อิ่มสำราญ ได้กล่าวถึงความเป็นมาของการตั้งชุมชนบนเกาะหลีเป๊ะไว้ในทำนองเดียวกันว่า

เชื่อกันว่า “โต๊ะซีรี” หรือ “อีหลี” ชาวเลในกลุ่มอุรักลาไวย์เป็นชาวเลคนแรก ที่เดินทางมาจากน่านน้ำมาเลเซีย หรืออินโดนีเซีย มาตั้งถิ่นฐานที่เกาะหลีเป๊ะ และชักชวนให้ชาวเลอื่น ๆ มาอยู่ร่วมกันสืบลูกหลานมาจนถึงปัจจุบัน และมีแนวโน้มว่าจะยุติเร่ร่อนเปลี่ยนมาสร้างบ้านเรือนอยู่เป็นหลักแหล่งถาวร ถึงแม้ชีวิตจะเปลี่ยนไปแต่ชาวเลก็ยังคงรักษาวัฒนธรรมดั้งเดิมของตนไว้รวมทั้งอาชีพการจับสัตว์น้ำอย่างไม่เปลี่ยนแปลง¹

1.3 สภาพสังคมและวัฒนธรรม เกาะหลีเป๊ะมีฐานะเป็นหมู่บ้านแห่งหนึ่งของตำบลเกาะสาหร่าย อำเภอเมืองสตูล จังหวัดสตูล ดังที่ สถานีอนามัยเกาะอาดัง² ได้กล่าวถึงเขตการปกครองของตำบลนี้ไว้สรุปได้ว่า ตำบลนี้แบ่งเขตการปกครองออกเป็น 7 หมู่บ้านดังนี้

- หมู่ที่ 1 บ้านตันหยงอูมา
- หมู่ที่ 2 บ้านบากันใหญ่
- หมู่ที่ 3 บ้านตันหยงกลิง
- หมู่ที่ 4 บ้านเกาะระยะโตดน้อย
- หมู่ที่ 5 บ้านเกาะระยะโตดใหญ่
- หมู่ที่ 6 บ้านตะโล๊ะน้ำ
- หมู่ที่ 7 บ้านเกาะหลีเป๊ะ

เกาะหลีเป๊ะมีจำนวนครัวเรือน 135 ครัวเรือน มีประชากรทั้งหมด 905 คน (พ.ศ. 2540) ประชากรบนเกาะหลีเป๊ะส่วนใหญ่ประกอบอาชีพประมง ซึ่งมีถึงประมาณร้อยละ 80

¹นิพนธ์ อิ่มสำราญ. “สู่อ้อมกอดของหมู่เกาะอันดามันใต้อาดัง ราวี - ลิเป๊ะ,” แหล่งท่องเที่ยว. 1 (10) : 38 ; เมษายน 2540.

²สถานีอนามัยเกาะอาดัง. ข้อมูลทั่วไปของสถานีอนามัยเกาะอาดัง. ม.ป.ป. หน้า(2)-(4)

ที่ประกอบอาชีพประมงหรืออาชีพที่เกี่ยวข้องกับการประมง อีกร้อยละ 15 ประกอบอาชีพทั้งประมงและเกษตรกรรม อีกประมาณร้อยละ 5 ประกอบอาชีพอื่น ๆ

ขนาดของครอบครัวบนเกาะหลีเป๊ะโดยเฉลี่ยมีประมาณ 6.8 คน ลักษณะที่พบโดยทั่วไปประมาณร้อยละ 72 เป็นครอบครัวเดี่ยว (ครอบครัวที่ประกอบด้วย สามี ภรรยา และบุตรที่ไม่สมรส) สำหรับครัวเรือนที่มีสมาชิกที่ไม่มีความสัมพันธ์ทางการสมรสต่อกันเลยนั้นไม่มี นอกนั้นเป็นครอบครัวแบบขยาย ซึ่งลักษณะที่พบโดยทั่วไปนั้นประกอบด้วย สามี ภรรยาอยู่หนึ่งกับพ่อแม่ หรือพี่น้องของสามีภรรยา บางที่พี่น้องและลูกเมื่อสมรสแล้วยังคงอยู่ในครอบครัวนี้ด้วย ครอบครัวที่มีภรรยาสองคู่ขึ้นไปมีประมาณร้อยละ 28 ส่วนใหญ่คู่สมรสใหม่มักนิยมแยกออกไปตั้งบ้านเรือนภายหลังการสมรสแล้ว ทั้งนี้เพื่อการสร้างอนาคตที่มีความมั่นคงให้กับครอบครัวต่อไปจึงเป็นกลายเป็นครอบครัวเดี่ยวขึ้นมาอีก

ลักษณะประชากรของเกาะหลีเป๊ะโดยทั่วไปมักย้ายถิ่นมาจากที่อื่น ไม่มีการย้ายออกหรือมีน้อยมาก ผิดกับการย้ายถิ่นของประชากรในจังหวัดภาคใต้ ส่วนการย้ายถิ่นแบบชั่วคราวนั้นเพื่อไปประกอบอาชีพประมงในที่อื่นมีในบางฤดูกาลเท่านั้น

2. ชาวเลเกาะหลีเป๊ะ

ผู้คนที่อาศัยอยู่บนเกาะหลีเป๊ะส่วนใหญ่เป็นชาวเล ซึ่งถือเป็นชนกลุ่มน้อยกลุ่มหนึ่งในภาคใต้ ชาวเลเกาะหลีเป๊ะยังคงรักษาวัฒนธรรมแบบดั้งเดิมของพวกตนเอง ดังที่ สำนักงานการประถมศึกษาจังหวัดสตูล¹ ได้กล่าวถึงความเชื่อและประเพณีของชาวเลเกาะหลีเป๊ะ สรุปได้ว่า ชาวเลเป็นคนไม่มีศาสนา นับถือภูตผี วิญญาณ และสิ่งศักดิ์สิทธิ์ ชาวเลมีความเชื่อว่า โต๊ะหมอมีความสามารถที่จะสื่อถึงวิญญาณของผีต่าง ๆ ชาวเลจึงนิยมสร้างศาลเพื่อให้สิ่งศักดิ์สิทธิ์สถิตอยู่ และบุคคลที่ชาวเลเกาะหลีเป๊ะนับถือเสมือนเทพเจ้า คือ โต๊ะอิหลี และนิพนธ์ อิมสำราญ ได้กล่าวถึงประเพณีและวัฒนธรรมของชาวเลบนเกาะนี้ไว้ในทำนองเดียวกันว่า

¹สำนักงานการประถมศึกษาจังหวัดสตูล. รวมเรื่องเมืองสตูล. 2533. หน้า 118.

ชาวเลดั้งเดิมเป็นกลุ่มชนไม่มีศาสนา โดยจะนับถือผีและวิญญาณ ทุกปีจะมีการบูชา และสักการะวิญญาณบรรพบุรุษที่เรียกว่า “พิธีไหว้หวด” ผีในความเชื่อของชาวเลก็คือ “ฮาดู” หรือ “ปีศาจ” ไม่ใช่เพียงแต่วิญญาณของผู้ที่ตายไปแล้วเท่านั้นยังรวมถึงผี และวิญญาณของธรรมชาติรอบตัว เช่น ผีเจ้าเกาะ ผีน้ำ ผีไม้ ผีปู ชาวเลยังเชื่อว่าคาถาอาคมสามารถป้องกันการรบกวนของผีได้ นอกจากนี้ยังมีความเชื่อว่า “เคราะห์” คือความชั่วร้าย และความอัปมงคล ในปีหนึ่ง ๆ จึงมีพิธีกรรมการลอยเคราะห์ให้พ้น จากตัวเองและครอบครัวไปโดยเรียกพิธีนี้ว่า “พิธีลอยเรือ” ซึ่งจะจัดกันปีละ 2 ครั้ง คือในวันขึ้น 15 ค่ำ ของเดือน 6 และเดือน 12 ต่อเนื่องจากพิธีไหว้หวด¹

จรัส วีสมัน² ได้กล่าวถึงความเชื่อ วัฒนธรรมและประเพณีของชาวเลเกาะหลีเป๊ะ สรุปไว้ในลักษณะเดียวกัน สรุปได้ว่า ชาวเลมีความเชื่อต่อวิญญาณหวด ความเชื่อเรื่องหวด ความเชื่อเรื่องผี ความเชื่อทางไสยศาสตร์ ประเพณีที่สำคัญของชาวเลมีหลายอย่าง เช่น การแต่งกาย การแต่งงาน การตาย การนันทนาการ เป็นต้น

คณะวิชามนุษยศาสตร์และสังคมศาสตร์วิทยาลัยครูสงขลา³ ได้กล่าวถึงความเชื่อ วัฒนธรรมและประเพณี ของชาวเลเกาะหลีเป๊ะไว้สรุปได้ว่า ชาวเลมีความเชื่อเรื่องผี ความเชื่อ เรื่องวิญญาณ ความเชื่อเรื่องเคราะห์และพิธีลอยเรือ ความเชื่อเรื่องรำมะนา ความเชื่อทาง ไสยศาสตร์ ความเชื่อเรื่องยาพื้นบ้าน ศาสนา คติธรรม ประเพณี ศิลปะและดนตรี กีฬาและนันทนาการ

พรรณนะของนักวิชาการดังกล่าวพอจะสรุปได้ว่า ชาวเลเกาะหลีเป๊ะส่วนใหญ่จะนับถือ ศาสนาพุทธ มีความเชื่อและนับถือภูติผีวิญญาณและสิ่งศักดิ์สิทธิ์ ชาวเลเกาะหลีเป๊ะมีวัฒนธรรม

¹นิพนธ์ อิมสำราญ. “สู่อ้อมกอดของหมู่เกาะอันดามันใต้อาดัง - ราวี่ - ลิเป๊ะ ใน แหล่งท่องเที่ยว. 1 (10) : 36 ; เมษายน 2540.

²จรัส วีสมัน. การศึกษานิทานชาวเลจังหวัดสตูล. ปรินญาณิพนธ์ ศศ.ม. สงขลา : มหาวิทยาลัยศรีนครินทรวิโรฒ, 2534. หน้า 41 - 49.

³คณะวิชามนุษยศาสตร์และสังคมศาสตร์วิทยาลัยครูสงขลา. รายงานการวิจัยเรื่อง การฟื้นฟูบริเวณประวัติศาสตร์เกาะตะรุเตาอุทยานแห่งชาติตะรุเตา. 2535. หน้า 246 - 260.

และประเพณีที่น่าสนใจหลายประเพณี คือ ประเพณีการแต่งงาน ประเพณีการเกิด ประเพณีการตาย การลอยเรือ การบูชาพระจันทร์ และชาวเลเกาะหลีเบ๊ะ จะยุติการเร่ ร่อนสร้างบ้านเรือนอยู่เป็นหลักแหล่งถาวร

การศึกษาเอกสารและงานวิจัยที่เกี่ยวข้องดังกล่าว ทำให้ผู้วิจัยได้มีความรู้พื้นฐาน เกี่ยวกับเรื่องที่จะศึกษา และสามารถนำเอาความรู้เหล่านี้ไปใช้ประโยชน์ในการกำหนดกรอบ ความคิดในการศึกษา ตลอดจนใช้ประกอบในการเขียนเค้าโครงวิจัยในการศึกษาครั้งนี้

บทที่ 3

วัฒนธรรมด้านอาหาร และวัฒนธรรมด้านที่อยู่อาศัย ของชาวเลเกาะหลีเป๊ะ ตำบลเกาะสาหร่าย อำเภอเมืองสตูล จังหวัดสตูล

ชาวเลเป็นชนกลุ่มน้อยกลุ่มหนึ่งในภาคใต้ อาศัยอยู่ตามเกาะต่าง ๆ บริเวณชายฝั่งทะเลอันดามัน ตั้งแต่จังหวัดระนอง พังงา ภูเก็ต กระบี่ และสตูล สภาพความเป็นอยู่ของชาวเลในสมัยก่อนส่วนใหญ่จะเลี้ยงชีพและอาศัยอยู่บนเรือขนาดเล็ก ปัจจุบันชาวเลได้ตั้งหลักแหล่งอยู่ตามเกาะต่าง ๆ ประกอบอาชีพประมงเป็นอาชีพหลัก จังหวัดสตูลเป็นจังหวัดหนึ่งในภาคใต้ที่อยู่ทางฝั่งทะเลอันดามัน จังหวัดนี้มีเกาะสวยงามหลายเกาะที่มีกลุ่มชนชาวเลอาศัยอยู่ เช่น เกาะตะรุเตา เกาะอาดัง เกาะหลีเป๊ะ เป็นต้น โดยที่เกาะหลีเป๊ะ เป็นเกาะที่มีชาวเลอาศัยอยู่เป็นจำนวนมาก จากบทความเรื่อง “ประวัติเมืองสตูล” ในวารสารแหล่งท่องเที่ยว¹ ได้กล่าวถึงชาวเลกลุ่มนี้ สรุปได้ว่า ชาวเลเหล่านี้ได้อพยพมาตั้งชุมชนปลูกสร้างบ้านเรือนอาศัยอยู่บนเกาะหลีเป๊ะมาตั้งแต่สมัยรัชกาลที่ 5 และได้อาศัยอยู่บนเกาะนี้สืบต่อกันมาจนถึงปัจจุบัน ชาวเลบนเกาะนี้มีวิถีชีวิตที่เรียบง่ายซึ่งแตกต่างไปจากคนไทยทั่วไป โดยยังคงรักษาวัฒนธรรมดั้งเดิมของตนเองไว้ตามแบบอย่างบรรพบุรุษของชาวเล โดยเฉพาะอย่างยิ่งวัฒนธรรมที่เกี่ยวกับปัจจัยสี่ อันได้แก่ อาหาร ที่อยู่อาศัย เครื่องนุ่งห่ม และยารักษาโรค ซึ่งมีรายละเอียดดังต่อไปนี้

วัฒนธรรมด้านอาหาร

อาหารเป็นปัจจัยที่สำคัญอย่างหนึ่งในการดำรงชีวิตของมนุษย์ มนุษย์แต่ละกลุ่มรู้จักวิธีการแสวงหาอาหาร การประกอบอาหารเพื่อใช้บริโภค และพัฒนาสืบต่อกันเรื่อยมาจนกลายเป็นวัฒนธรรมการบริโภคอาหารของแต่ละกลุ่มชน ซึ่งมีความแตกต่างกันไปในแต่ละสังคม ทั้งนี้ขึ้นอยู่กับปัจจัยหลายประการ เช่น ปัจจัยด้านสภาพภูมิศาสตร์ ปัจจัยด้านสังคมและวัฒนธรรม เป็นต้น วัฒนธรรมการบริโภคอาหารของกลุ่มชนโดยอ้อมเป็นภาพสะท้อนทางสังคมและวัฒนธรรม

¹ “ประวัติเมืองสตูล,” แหล่งท่องเที่ยว. 1(10) : 11; เมษายน 2540.

ของกลุ่มชนนั้น เช่นในด้านพฤติกรรม ความเชื่อ ค่านิยม ของแต่ละกลุ่มชน ดังที่ สุริวงค์ พงศ์ไพบูลย์ กล่าวว่า “วัฒนธรรมการกินของกลุ่มชนแต่ละกลุ่มชนเป็นภาพสะท้อนถึงวิธีการดำเนินชีวิตมานับการ ทั้งยังเป็นเครื่องบ่งบอกถึงระดับจิตใจ สภาพทางเศรษฐกิจ วิธีการจัดการ และภูมิธรรมของสังคม”¹ และ สว่าง เลิศฤทธิ์ ก็ได้กล่าวไว้ในทำนองเดียวกันว่า “อาหารแต่ละท้องถิ่นย่อมแตกต่างกันไปตามอุปนิสัยการบริโภค กรรมวิธีการประกอบ และเหตุอื่น ๆ อีกหลายประการ ดังนั้นจึงกล่าวได้ว่าอาหารก็เป็นเครื่องหมายบ่งบอกถึงศิลปวัฒนธรรมอีกทางหนึ่งด้วย”²

ชาวเลเกาะหลีเป๊ะ เป็นชนกลุ่มน้อยกลุ่มหนึ่งในจังหวัดสตูล ที่ยังคงรักษาวัฒนธรรมดั้งเดิมของตนเองไว้ได้มาก โดยเฉพาะอย่างยิ่งวัฒนธรรมที่เกี่ยวกับอาหารและการบริโภคอาหาร ในการศึกษาครั้งนี้ผู้วิจัยจะศึกษาเกี่ยวกับ การหาอาหาร ชนิดของอาหารและการประกอบอาหาร การบริโภคอาหาร และการเก็บรักษาและการถนอมอาหาร ซึ่งปรากฏรายละเอียดดังต่อไปนี้

1. การหาอาหาร

ชาวเลเกาะหลีเป๊ะ รู้จักหาอาหารเพื่อนำมาบริโภคในชีวิตประจำวันโดยการเรียนรู้และถ่ายทอดประสบการณ์วิธีการหาอาหารมาจากรุ่นบุรุษ เช่น การสร้างเครื่องมือ วิธีการใช้เครื่องมือ และความเชื่อในการปฏิบัติเกี่ยวกับการหาอาหาร เป็นต้น จากการศึกษาเกี่ยวกับการหาอาหารของชาวเลเกาะหลีเป๊ะ พบว่าชาวเลกลุ่มนี้มีการหาอาหารจำแนกได้เป็น 2 ลักษณะ ดังรายละเอียดต่อไปนี้

1.1 การหาอาหารจากแหล่งธรรมชาติ ชาวเลเกาะหลีเป๊ะส่วนใหญ่มีอาชีพทางด้านประมง อาหารที่ได้จึงเป็นอาหารจากทะเล อาหารของชาวเลเกาะหลีเป๊ะที่ได้จากแหล่งธรรมชาติ มี 2 ลักษณะ ดังนี้

1.1.1 การหาอาหารจากทะเล เนื่องจากทำเลที่ตั้งของชุมชนชาวเลเกาะหลีเป๊ะมีลักษณะเป็นเกาะ อาชีพหลักของชาวเลเกาะหลีเป๊ะจึงเป็น อาชีพการทำประมง อาหารที่ได้จาก

¹ สุริวงค์ พงศ์ไพบูลย์. “การกินของชาวใต้,” ใน สาขานุกรมวัฒนธรรมภาคใต้ พ.ศ. 2529. เล่ม 1. 2529. หน้า 133.

² สว่าง เลิศฤทธิ์. ไปกินอาหารพื้นบ้านปักษ์ใต้ชายแดน. 2539. หน้า 1.

ทะเล เช่น ปลา กุ้ง หอย ปู เป็นต้น ในสมัยก่อนชาวเลนิยมจับสัตว์น้ำด้วยเครื่องมือต่าง ๆ เช่น ฉมวก ไซ เบ็ด เป็นต้น ปัจจุบันชาวเลเกาะหลีเป๊ะก็ยังคงยึดอาชีพการทำประมงเป็นอาชีพหลักเหมือนในอดีต เพราะชาวเลไม่มีความถนัดในการประกอบอาชีพอย่างอื่น ชาวเลมีความชำนาญในการจับปลา งมหอย เก็บปะการัง เพื่อนำมาแลกเปลี่ยนกับสินค้าที่ต้องการ หรือนำไปขายแก่พ่อค้าคนกลางหรือนายทุนบนเกาะ จากการศึกษาวิธีการหาอาหารของชาวเลพบว่ามียุทธวิธีการหาอาหารจากทะเลที่สำคัญแบ่งได้ 4 วิธี ดังนี้

1.1.1.1 วิธีการดำน้ำจับสัตว์น้ำ ชาวเลมีความสามารถพิเศษที่เป็นเอกลักษณ์ของชนกลุ่มนี้คือสามารถดำน้ำได้ครั้งละนาน ๆ โดยไม่ใช้เครื่องช่วยหายใจหรืออุปกรณ์ดำน้ำ จากความสามารถพิเศษดังกล่าวทำให้ชาวเลรู้จักดำน้ำเพื่อจับสัตว์น้ำในทะเลมาใช้เป็นอาหารในชีวิตประจำวันซึ่งเป็นวิธีการง่าย ๆ ที่ใช้กันมานาน วิถีชีวิตของชาวเลในอดีตจึงอาศัยเรือเป็นพาหนะ และฉมวกเป็นเครื่องมือประจำตัวในการพาตัวเองไปยังแหล่งที่มีสัตว์น้ำชุกชุม เช่น กุ้ง หอย ปู ปลา เป็นต้น เมื่อถึงบริเวณที่มีสัตว์น้ำชุกชุมก็จะดำน้ำโดยใช้หน้ากาก ที่ทำด้วยไม้เนื้ออ่อนขนาดพอดีกับหน้าเจาะรูตรงเบ้าตาทั้งสองข้าง นำกระจกมาปิดตรงรูคล้าย ๆ แว่นตา เมื่อดำน้ำก็จะสวมหน้ากากเพื่อให้สามารถลืมตาในน้ำได้ดีสามารถจับสัตว์น้ำได้สะดวกยิ่งขึ้น ชาวเลจะจับปลาในทะเลด้วยมือเปล่าหรือใช้ฉมวกแล้วแต่ความเหมาะสม ปลาหรืออาหารทะเลอย่างอื่นจะได้มากหรือน้อยก็ขึ้นอยู่กับสภาพแวดล้อมหลายอย่าง เช่น ลมฟ้าอากาศ แหล่งที่อยู่อาศัยของปลาหรือสัตว์ทะเล เป็นต้น ปลาหรืออาหารทะเลอย่างอื่นที่จับได้จะถูกนำไปเป็นอาหารประจำวัน ที่เหลือจากการบริโภคในครอบครัวก็จะนำมาแลกเปลี่ยนเป็นของใช้บางอย่าง โดยจะแลกเปลี่ยนกับชาวชุมชนบนดอน (ชุมชนชาวเมือง) ปัจจุบันวิธีการหาปลาแบบเดิมไม่เป็นที่นิยมของชนชาวเล เพราะสัตว์น้ำมีปริมาณน้อยลง เครื่องมือที่ใช้ก็ทันสมัยมากกว่าเก่า ประกอบกับน้ำทะเลไม่สะอาด มีสิ่งปนเปื้อนมาก เมื่อดำลงไปอยู่ในน้ำนาน ๆ จะทำให้เป็นอันตรายต่อดวงตา และสุขภาพด้านอื่น ๆ ของร่างกายได้ การดำน้ำเพื่อหาสัตว์น้ำจึงไม่นิยมอย่างเช่นในอดีต

หน้ากาก หมายถึง แว่นที่ใช้สวมสำหรับดำน้ำของชาวเล ซึ่งทำด้วยไม้เนื้ออ่อนขนาดพอดีกับหน้า โดยเจาะรูใส่กระจกตรงช่องตาทั้งสองข้างเพื่อการมองเห็นโดยติดกระจกตรงรูที่เจาะ

1.1.1.2 วิธีการไล่ปลาหรือการส่องไฟหาปลาในเวลากลางคืน เป็นวิธีการหาปลาของชาวเลในอดีต โดยใช้ไฟ (ใช้ขี้ไต้) เป็นอุปกรณ์ในการส่องหาปลา โดยใช้ไม้ปลายแหลมหรือจมวกเป็นเครื่องมือในการแทงปลา วิธีการจับปลาลักษณะนี้ชาวเลจะกระทำกันในช่วงคืนเดือนมืด ในช่วงเวลาดังกล่าวจะเป็นช่วงที่น้ำทะเลใส สามารถมองเห็นตัวปลาได้ง่าย วิธีการจับปลาลักษณะนี้จะปรากฏให้เห็นกับชนกลุ่มอื่นด้วยที่ใช้จับปลาตามริมทะเลตามหนองน้ำ และแหล่งที่มีน้ำขังทั่ว ๆ ไป ปัจจุบันการไล่ปลาหรือการส่องไฟหาปลาในเวลากลางคืนได้พัฒนาอุปกรณ์จากการจุดไต้มาเป็นใช้ไฟฉายหรือตะเกียงแก๊ส และใช้เครื่องมือเพิ่มขึ้น คือจมวกที่ทำด้วยเหล็กหลายซี่ควบคู่ไปด้วย การหาปลาด้วยวิธีนี้ปัจจุบันชาวเลไม่นิยมอย่างในอดีต

1.1.1.3 การวางไซ การวางไซเป็นวิธีการจับสัตว์น้ำวิธีหนึ่งที่ได้มีการพัฒนารูปแบบและวิธีการจากอดีตมากขึ้น ไซมีหลายขนาดทั้งขนาดเล็ก ขนาดกลาง และขนาดใหญ่ ชาวเลจะทำไซขึ้นมาใช้เอง โดยใช้หวายนามมาทำเป็นโครงและไม้กลม ๆ ที่แข็งแรงพอสมควร แล้วใช้ลวดเส้นใหญ่ ๆ นามาสานรอบโครงหวายเป็นตาข่าย การนำไซไปวางเพื่อจับสัตว์น้ำจะนำไปวางครั้งละหลาย ๆ อัน โดยต้องอาศัยคนหลายคนช่วยกันยกไซไปวางไว้ตามแหล่งที่คาดว่าจะมีปลาชุกชุม ไซนี้จะมีเชือกผูกलय่นเอาไว้เพื่อเป็นเครื่องหมายบอกตำแหน่งที่วางไซ เมื่อต้องการกู้ไซก็ดึงเชือกที่ผูกติดกับย่นนั้นขึ้นมา ไซนี้จะวางไว้ประมาณ 10 - 15 ไซ ในระยะที่ห่างกันพอประมาณ ซึ่งจะวางทิ้งไว้ประมาณ 3 - 5 วันจึงจะไปกู้ขึ้นมา ถ้ากู้ขึ้นมาแล้วไม่มีปลาก็จะเปลี่ยนสถานที่วางไซใหม่ ปลาที่ได้ส่วนมากมักจะเป็นปลาที่ชาวเลเรียกกันว่า ปลาเหลือง ปลาหูช้าง ปลาแก่แดด เป็นต้น ชาวเลจะนำปลาหรืออาหารทะเลอื่นที่ได้จากการกู้อาหารไปขายให้กับนายทุนที่รับซื้อปลาบนเกาะ ส่วนหนึ่งก็จะนำกลับบ้านมากินเอง ทำปลาเค็ม ปลาแห้ง หรือแจกจ่ายให้กับเพื่อนบ้านด้วย

1.1.1.4 การตกเบ็ดปลาอินทรี ปัจจุบันชาวเลเกาะหลีเป๊ะนิยมตกเบ็ดปลาอินทรีกันมากขึ้น เบ็ดที่ทำสำหรับตกปลาอินทรีจะทำเบ็ดผูกกับเอ็นเส้นใหญ่ ส่วนเหยื่อที่ใช้ปลาทุที่ยังเป็น ๆ ชาวเลจะมีขั้นตอนในการตกเบ็ดปลาอินทรี คือ นำขนเบ็ดสีขาวมาทำเป็นเหยื่อตกปลาทุเพื่อให้ปลาทุเป็นเหยื่อตกปลาอินทรี นำปลาทุที่ได้มาขังไว้ในภาชนะเพื่อไม่ให้ปลาทุตาย แล้วนำไปเป็นเหยื่อตกปลาอินทรี ปลาอินทรีที่ตกได้ส่วนใหญ่จะมีน้ำหนักประมาณ 20 - 30 กิโลกรัม ชาวเลจะนำปลาอินทรีที่ตกได้ไปขายให้กับนายทุนที่มา

รับซื้อบนเกาะซึ่งส่วนใหญ่จะเป็นพ่อค้าประจำ พ่อค้าก็จะนำไปขายต่อยังรัฐปะลิส ประเทศสหพันธรัฐมาเลเซีย หน้าที่ในการจับปลาในทะเลของชาวเลส่วนใหญ่จะเป็นหน้าที่ของผู้ชายมากกว่าผู้หญิง จะมีแต่ในบางครั้งที่ผู้หญิงชาวเลออกไปช่วยหาปลาพร้อมด้วยสามี สำหรับชาวเลที่ไม่มีเรือเป็นของตนเองก็จะมีนายทุนบนเกาะเป็นผู้ลงทุนสร้างเรือพร้อมอุปกรณ์และค่าใช้จ่ายอย่างอื่นให้ เช่น น้ำมัน ถังน้ำแข็ง ฯลฯ โดยมีข้อแม้ว่าเมื่อหาปลาได้แล้วจะต้องนำมาขายให้กับผู้ที่ลงทุนให้ เงินที่ได้จากการขายปลาชาวเลจะไม่รับทันทีแต่จะสะสมไว้กับพ่อค้าผู้รับซื้อปลาซึ่งเป็นพ่อค้าประจำ ประมาณ 3 - 6 เดือนจึงจะรับเงินครั้งหนึ่ง ส่วนชาวเลที่มีเรือเป็นของตนเองซึ่งมีเป็นจำนวนน้อยจะไปขายปลากับนายทุนที่อยู่บนเกาะคนใดก็ได้ตามความพอใจ ในบางครั้งชาวเลเหล่านี้จะใช้วิธีการแลกเปลี่ยนสินค้าโดยหักค่าใช้จ่ายกันระหว่างการซื้อขาย สินค้าส่วนใหญ่ที่ใช้การแลกเปลี่ยนจะเป็นสินค้าอุปโภคบริโภค เมื่อชาวเลนำปลามาขายก็จะซื้อสินค้าอย่างอื่นที่จำเป็นกลับบ้าน พ่อค้าก็จะทำบัญชีไว้ เมื่อครบกำหนดก็จะเบิกเงินพร้อมกับการนำรายการสิ่งของที่ได้ลงบัญชีไว้มาหักลบ เหลือเท่าไรก็จะคงไว้หักลบกันใหม่ในคราวต่อไป

1.1.2 การหาอาหารจากป่า อาหารบางอย่างชาวเลเกาะหลีเป๊ะหาจากป่าตามบริเวณพื้นที่ที่เป็นป่าและภูเขาต่าง ๆ บนเกาะอาดัง เกาะราวี และเกาะหลีเป๊ะ เมื่อมีเวลารว่างจากการจับสัตว์น้ำในทะเล ชาวเลจะชวนกันไปหาอาหารจากป่าโดยไปกันเป็นกลุ่ม ๆ อาหารที่หาได้จากป่าจะมีอยู่ 2 ลักษณะ ดังนี้

1.1.2.1 อาหารประเภทพืชผัก ผู้หญิงชาวเลในสมัยก่อนส่วนใหญ่จะเป็นผู้ที่ทำหน้าที่ไปหาอาหารพืชผักจากป่าเมื่อมีเวลารว่างจากการทำงานบ้านเสร็จแล้ว โดยจะชักชวนกันไปเป็นกลุ่ม ๆ ตามเกาะต่าง ๆ เช่น เกาะอาดัง เกาะราวี เกาะหลีเป๊ะ พืชผักที่หาได้จากป่ามีหลายชนิด เช่น หน่อไม้ ยอดผักต่าง ๆ เป็นต้น หน่อไม้ไผ่ตงจะมีมากที่เกาะอาดัง ส่วนหน่อไม้ไผ่อื่น ๆ จะมีที่เกาะหลีเป๊ะ ปัจจุบันผู้หญิงชาวเลเข้าป่าหาพืชผักน้อยลงเนื่องจากพืชผักในป่าน้อยและต้องทิ้งบ้านทิ้งเรือนไป จึงนิยมซื้อพืชผักจากร้านค้าที่อยู่บนเกาะนั่นเอง

1.1.2.2 อาหารประเภทสัตว์ป่า ผู้ชายหรือเด็กชายชาวเลในสมัยก่อนเมื่อมีเวลารว่างจากการหาปลาในทะเลก็จะเข้าป่าดักจับสัตว์ปามาขายหรือกินกันในหมู่บ้าน สัตว์ป่าที่ชาวเกาะหลีเป๊ะมักจะจับมากินหรือขายมีหลายชนิด เช่น หมูป่า กระรอก กระเจิง แย้ เป็นต้น เมื่อจับมาได้ก็นำมาแบ่งปันกันหรือซื้อขายกันเองในหมู่บ้าน แต่ในปัจจุบันการจับ

สัตว์ปามีน้อยลงเนื่องจากสัตว์ป่าเหล่านั้นมีจำนวนน้อยและสัตว์ป่าบางชนิดเป็นสัตว์ป่าสงวนเมื่อจับจะผิดกฎหมาย

1.2 การซื้อหาอาหารจากร้านค้าหรือตลาด ในอดีตชาวเลเกาะหลีเป๊ะมีสภาพสังคมแบบพึ่งตนเอง มีการติดต่อกับบุคคลภายนอกโดยติดต่อกันทางเรือเพื่อซื้อขายสินค้าระหว่างกัน ปัจจุบันการติดต่อในลักษณะดั้งเดิมดังกล่าวก็ยังมีอยู่ แต่ส่วนใหญ่แล้วในปัจจุบันชาวเลจะซื้อหาอาหารจากร้านค้าซึ่งมี 2 ลักษณะ ดังนี้

1.2.1 อาหารที่ซื้อจากร้านค้าบนเกาะ ชาวเลเกาะหลีเป๊ะมีวัฒนธรรมด้านอาหารและการบริโภคที่คล้ายกับชุมชนอื่นๆ ถึงแม้ว่าการไปมาระหว่างชุมชนอื่นจะไม่สะดวกและอยู่ห่างไกลกับตลาด อาหารที่จะนำมาบริโภคนอกเหนือจากปลาแล้ว ยังมีอาหารประเภทอื่นที่ชาวเลซื้อจากร้านค้าบนเกาะที่จำเป็นและต้องการสำหรับใช้ในชีวิตประจำวัน การที่จะหาซื้อจากตลาดในเมืองสตูลนั้นไม่สะดวก จึงมีพ่อค้านายทุนบนเกาะหลีเป๊ะเปิดร้านค้าขายบนเกาะ ประมาณ 2 - 3 ร้าน มีสินค้าที่จำเป็นสำหรับใช้ในชีวิตประจำวัน เช่น น้ำตาล ข้าวสาร น้ำปลา พริกสด ขนุน ผลไม้ต่าง ๆ เป็นต้น แต่ราคาขายจะแพงกว่าราคาที่ซื้อขายในตลาดเมืองสตูลบ้าง เมื่อชาวเลมีความต้องการอาหารดังกล่าวก็จะไปซื้อจากร้านค้าเหล่านั้น

1.2.2 อาหารที่ซื้อจากร้านค้าหรือตลาดในเมืองสตูล ในอดีตชาวเลเกาะหลีเป๊ะมีสภาพสังคมแบบพึ่งตนเอง แต่ก็มีติดต่อกับบุคคลภายนอกโดยการเดินทางด้วยเรือที่ใช้ออกหาปลาเป็นส่วนใหญ่เพื่อติดต่อซื้อขายแลกเปลี่ยนสินค้าที่ตลาดในเมืองสตูล ปัจจุบันเรือที่ชาวเลโดยสารเพื่อเดินทางติดต่อซื้อขายแลกเปลี่ยนสินค้าในตลาดเมืองสตูลบางครั้งก็จะเป็นเรือที่พวกเขาเช่าจากนายทุน หรือไม่ก็เดินทางโดยเรือทัวร์ ซึ่งจัดรับส่งผู้โดยสารจากท่าเรือปากบาราถึงเกาะหลีเป๊ะ โดยมีวันเวลาเรือออก - เรือเข้า ตามตารางวันเวลา คือ เรือออกจากฝั่งวันอังคาร วันพฤหัสบดี วันเสาร์ เรือเข้าฝั่งวันจันทร์ วันพุธ วันอาทิตย์ เวลาที่เรือออกรับส่งผู้โดยสารจากท่าเรือปากบาราส่วนใหญ่จะเป็นเวลา 10.30 นาฬิกา ค่าโดยสารจะเก็บทั้งไปและกลับรวมกันคนละ 600 บาท (ค่าโดยสารในปี พ.ศ. 2541) ระยะทางจากท่าเรือปากบาราถึงเกาะหลีเป๊ะ มีระยะทาง 80 กิโลเมตร แต่ถึงกระนั้นก็ตามชาวเลเกาะหลีเป๊ะที่จะไปซื้อของที่ตลาดเมืองสตูลในบางครั้ง เมื่อมีความจำเป็นส่วนใหญ่จะนำเรือที่ออกหาปลาไปซื้อของที่ตลาดเมืองสตูลโดยยืมนายทุน และอาหารที่ชาวเลนิยมไปซื้อที่ร้านหรือตลาดเมืองสตูลมีหลายอย่าง เช่น เนื้อหมู เนื้อไก่ ข้าวสาร น้ำตาล เลือ้ว เป็นต้น

บางครอบครัวของชาวเลจะไม่ซื้อเรือเป็นของตนเอง การซื้ออาหารจากตลาดเมืองสตูลจึงต้องฝากผู้อื่นซื้อมาให้ อาหารที่ชาวเลฝากผู้อื่นซื้อส่วนใหญ่จะเป็นอาหารแห้ง ซื้อคราวละมาก ๆ เพื่อจะได้เก็บไว้บริโภคได้นาน ๆ อาหารหรือของใช้อื่นที่ซื้อจากร้านค้าหรือตลาดในเมืองสตูลจะมีราคาถูกกว่าที่ซื้อจากร้านค้าบนเกาะ

2. ชนิดของอาหารและการประกอบอาหาร

ชาวเลเกาะหลีเป๊ะมีการประกอบอาชีพการประมงเป็นอาชีพหลัก อาหารที่ชาวเลเหล่านี้รับประทานส่วนใหญ่จึงเป็นอาหารที่ได้จากทะเล เนื่องจากบริเวณเกาะนี้มีทรัพยากรธรรมชาติทางทะเลอุดมสมบูรณ์ที่เอื้ออำนวยต่อการดำรงชีวิต ทำให้ชาวเลมีอาหารประเภทนี้มาก จากการที่ผู้วิจัยได้ศึกษาชนิดของอาหาร และการประกอบอาหารของชาวเลเกาะหลีเป๊ะที่รับประทานในชีวิตประจำวัน พบว่าสามารถแบ่งเป็นประเภทต่าง ๆ ได้ดังนี้

2.1 อาหารคาว เป็นอาหารที่รับประทานกันโดยทั่ว ๆ ไป มีหลายชนิด แต่ละชนิดมีชื่อเรียก การปรุง การประกอบ ที่แตกต่างกันไปในแต่ละท้องถิ่น ในอดีตที่ผ่านมาอาหารที่ชาวเลปรุงแต่ละชนิดส่วนใหญ่มักจะเป็นอาหารที่ได้มาจากทะเล เช่น ปลา หอย เป็นต้น อาหารที่ชาวเลเกาะหลีเป๊ะนิยมรับประทานจะเป็นอาหารที่มีรสจัด เช่น แกงเผ็ด แกงกะทิ แกงส้ม เป็นต้น ส่วนใหญ่จะไม่นิยมอาหารประเภทผัก เพราะบนเกาะหลีเป๊ะหาผักได้ยาก และชาวเลโดยทั่วไปไม่นิยมปลูกผักรับประทาน ผักที่ชาวเลนำมาใช้ปรุงเป็นอาหารส่วนใหญ่จะเป็นผักที่มีอยู่บนเกาะ ไม่ต้องซื้อ อาหารส่วนใหญ่จึงเป็นอาหารจำพวกปลา ส่วนประกอบที่เป็นเครื่องปรุงอื่น ๆ ก็เหมือนกับคนในเมืองทั่วไป ถ้าเป็นแกงกะทิก็คจะใช้มะพร้าวที่มีอยู่บนเกาะไม่ต้องซื้อและไม่นิยมใส่ผักเหมือนกัน หากเป็นแกงส้มถ้าใส่ผักก็ใช้ผักที่มีอยู่ในท้องถิ่นบนเกาะ เช่น มะละกอ หน่อไม้ เป็นต้น ถ้าเป็นอาหารประเภทน้ำพริกก็จะตำ โขลก หรือคลุกด้วยมือเพื่อให้เครื่องปรุงเข้าด้วยกัน ผักที่นิยมนำมาจิ้มกับน้ำพริกจะเป็นผักที่ทำได้บนเกาะ เช่น ผลกล้วยอ่อนนำมาลวก ยอดหรือใบอ่อนของมะม่วงหิมพานต์ หน่อไม้ลวกกะทิ เป็นต้น ปัจจุบันชาวเลมักจะไม่นิยมเข้าป่าหาหน่อไม้หรือผักมาใช้ปรุงอาหาร ส่วนใหญ่จะซื้อจากร้านค้าบนเกาะ ส่วนอาหารรสจัด เช่น ต้มจืด แกงจืด หรือแกงเลียง ซึ่งเป็นอาหารที่ปรุงได้ง่าย ไม่ต้องใช้เครื่องปรุงมาก และวิธีปรุงก็ไม่ยุ่งยาก ก็เป็นอาหารที่ชาวเลนิยมรับประทาน ต้มจืด

ที่ชาวเลนิยมคือต้มจืดปลา ส่วนแกงจืดชาวเลจะซื้อเนื้อหมู เนื้อไก่ และผักจากร้านค้าบนเกาะ แกงเลียงจะนิยมแกงด้วยผักหวานซึ่งหาได้บนเกาะเช่นกัน ส่วนเนื้อสัตว์ที่เคยหาได้จากป่า เช่น หมูป่า กระรอก กระเจิง เป็นต้น ปัจจุบันมีน้อยลง การเข้าป่าล่าสัตว์ของชาวเลจึงลดน้อยลงไปด้วย อาหารที่นำมาใช้ปรุงรับประทานส่วนใหญ่จึงเป็นอาหารที่ได้จากสัตว์น้ำในทะเลแทบทั้งสิ้น

2.2 อาหารหวาน มีทั้งที่ปรุงขึ้นมาจากและที่หาซื้อมารับประทาน แต่ละชุมชน อาจจะมีอาหารหวานที่เหมือนหรือแตกต่างกัน บางชุมชนหรือบางครัวเรือนมักจะทำอาหารหวาน ต่อเมื่อมีโอกาสพิเศษต่าง ๆ เช่น ใช้ในประเพณีพิธีกรรมต่าง ๆ อาหารหวานมีวิธีปรุงแตกต่างกันไปตามประเภทของอาหาร เช่น การกวน การเชื่อม การทอด เป็นต้น โดยมีส่วนผสมตามหลักของอาหารหวานชนิดนั้น ๆ เช่น แป้ง น้ำตาล กะทิ เป็นต้น ในอดีตเมื่อชาวเลเกาะหลีเป๊ะต้องการรับประทานอาหารหวานจะปรุงขึ้นเอง ต่อมาเมื่อมีร้านค้าที่ตั้งอยู่บนเกาะทำให้ชาวเลสะดวกในการซื้อหาสิ่งต่าง ๆ ที่จะนำมาปรุงเป็นอาหารหวานมากยิ่งขึ้น ซึ่งแตกต่างจากในสมัยก่อนที่ต้องเข้าป่าเพื่อขุดหาเผือกมัน (หัวมันลึก) หรือนำข้าวสารมาตำหรือบดให้ละเอียดทำแป้งก่อนนำมาปรุงอาหารหวาน อาหารหวานของชาวเลที่นิยมปรุงและรับประทานกัน มีหลายชนิด เช่น ขนมแป้งหมีทอด ขนมแป้งหมีไส้มะพร้าว ขนมแป้งหมีทอดมีส่วนที่ใช้ปรุงได้แก่ แป้ง น้ำตาล นำมาทอดน้ำมัน (คล้าย ๆ โรตีส) ส่วนขนมแป้งหมีไส้มะพร้าวมีส่วนผสมที่สำคัญ ได้แก่ แป้ง น้ำตาล และมะพร้าว โดยนำส่วนผสมดังกล่าวคลุกเคล้าให้เข้ากันแล้วนำไปทอดในน้ำมันที่กำลังร้อนจัด ชาวเลเกาะหลีเป๊ะนิยมรับประทานอาหารหวานเป็นครั้งเป็นคราว จะไม่นิยมรับประทานทุกมื้อหรือทุกวัน โดยทั่วไปมักจะนิยมปรุงรับประทานในโอกาสพิเศษ เช่น งานแต่งงาน งานลอยเรือ เป็นต้น ปัจจุบันชาวเลเกาะหลีเป๊ะไม่นิยมปรุงอาหารหวานรับประทานเองเพราะมีขนมต่าง ๆ หลายชนิดจำหน่ายบนเกาะ

2.3 ผลไม้ ผลไม้ที่ชาวเลเกาะหลีเป๊ะส่วนใหญ่ใช้รับประทานเป็นอาหารว่างหลังการรับประทานอาหารเช้าในแต่ละมื้อหรือใช้รับประทานเป็นอาหารว่างในเวลาและโอกาสต่าง ๆ มักจะเป็นผลไม้ที่มีตามฤดูกาล เช่น แตงโม ส้ม มะม่วง เป็นต้น ในอดีตที่ผ่านมาชาวเลเกาะหลีเป๊ะจะปลูกผลไม้บางชนิดไว้รับประทานเอง เช่น กล้วย มะละกอ เป็นต้น ลักษณะนิสัยของชาวเลไม่นิยมปลูกพืชผักผลไม้และไม่มีการทดแทนเมื่อต้นไม้เดิมตายไป ชาวเลในปัจจุบันจึงต้องซื้อผลไม้ เช่น แตงโม มะม่วง ส้ม เป็นต้น จากร้านค้าบนเกาะมารับประทาน

ซึ่งมักจะมีราคาแพงกว่าปกติ เพราะผลไม้เหล่านั้นพ่อค้าได้ซื้อมาจากตลาดในเมืองสตูลอีกต่อหนึ่ง ต้องเสียค่าขนส่งค่าพาหนะและเสียเวลาในการเดินทางมากขึ้น จึงทำให้พ่อค้ามีความจำเป็นต้องขายผลไม้เหล่านั้นในราคาที่แพงกว่าการซื้อขายในตลาดสตูล แต่ชาวเลก็ได้รับความสะดวกเสียค่าใช้จ่ายน้อยกว่าที่ต้องไปหาซื้อจากตลาดสตูลด้วยตัวเอง และดีกว่าการปลูกเองเพราะการปลูกเองจะได้รับผลช้าหรือไม่ได้รับผลเลยเนื่องจากธรรมชาติบนเกาะมีสภาพดินฟ้าอากาศไม่เอื้ออำนวยต่อการปลูกพืชผักผลไม้

2.4 เครื่องดื่ม เครื่องดื่มเป็นอาหารสำคัญอีกประเภทหนึ่งที่ชาวเลเกาะหลีเป๊ะนิยมดื่มกันในชุมชน ในอดีตไม่มีเครื่องดื่มชนิดอื่นนอกจากจะมีเพียงน้ำมะพร้าวที่เป็นพืชหลักและหาได้ง่ายบนเกาะหลีเป๊ะ โดยใช้น้ำมะพร้าวผลอ่อนมาดื่มช่วยลดความกระหายให้ความสดชื่นกับร่างกายระหว่างการทำงานหรือหลังเหน็ดเหนื่อยจากการทำงาน ปัจจุบันบนเกาะหลีเป๊ะมีเครื่องดื่มมากมาย มีทั้งเครื่องดื่มที่เป็นผลิตภัณฑ์สำเร็จรูป เช่น น้ำอัดลม นมกล่อง กาแฟกระป๋อง เป็นต้น น้ำดื่มเหล่านี้พ่อค้าได้ซื้อมาจากตลาดในเมืองนำมาวางขายในชุมชนบนเกาะหลีเป๊ะ นอกจากนี้ยังมีเครื่องดื่มที่ปรุงขายตามร้านค้าบนเกาะ เช่น น้ำชา กาแฟ โอวัลติน เป็นต้น เครื่องดื่มเหล่านี้ชาวเลนิยมดื่มเป็นอาหารเข้าก่อนออกไปทำงาน ส่วนเครื่องดื่มสำหรับทารกก็ยังคงให้ดื่มนมมารดาเหมือนปกติที่ผ่านมา หรือจะมีบ้างที่ให้ดื่มนมข้นหวาน แต่ไม่เป็นที่นิยมมากนัก

3. การบริโภคอาหาร

อาหารที่ชาวเลเกาะหลีเป๊ะรับประทานส่วนใหญ่เป็นอาหารที่หาได้จากทะเล นอกจากนี้ยังมีอาหารประเภทอื่น ๆ บ้าง เช่น เนื้อหมู เนื้อไก่ ไข่ ผัก เป็นต้น การบริโภคอาหารของชาวเลเกาะหลีเป๊ะมีทั้งที่เป็นวัฒนธรรมการบริโภคอาหารตามปกติ และวัฒนธรรมการบริโภคอาหารในโอกาสพิเศษ ซึ่งมีรายละเอียดดังนี้

3.1 การบริโภคอาหารในโอกาสปกติ เป็นการบริโภคอาหารในชีวิตประจำวัน โดยทั่วไป ซึ่งจะรับประทานวันละ 3 มื้อ คือ มื้อเช้า มื้อเที่ยง และมื้อเย็น ชาวเลเกาะหลีเป๊ะมีการรับประทานอาหารในชีวิตประจำวันเหมือนกับคนทั่วไป คือ รับประทานวันละ 3 มื้อ หรือบางคนรับประทานวันละ 2 มื้อ เพราะต้องเร่งรีบออกไปทำงานตั้งแต่เช้ามืด

การบริโภคอาหารของชาวเลเกาะหลีเป๊ะในแต่ละครัวเรือนจะไม่ค่อยเคร่งครัดในหลาย ๆ เรื่อง เช่น สมาชิกทุกคนในครอบครัวไม่จำเป็นจะต้องรับประทานอาหารพร้อมกัน ใครสะดวกรับประทานอาหารในเวลาใดก็ได้ มีบางครั้งรับประทานอาหารพร้อมหน้ากัน ซึ่งโดยส่วนใหญ่มักจะเป็นการรับประทานอาหารในมือเย็น การบริโภคอาหารของชาวเลเกาะหลีเป๊ะส่วนใหญ่จะนิยมนั่งรับประทานอาหารบนพื้นครัว ครัวของชาวเลมักจะสร้างต่อออกมาจากด้านหลังของบ้าน หรือบางครั้งจะสร้างแยกส่วนออกไปจากตัวเรือน โดยสร้างไว้ที่ข้าง ๆ ตัวบ้านทางด้านหลังของบ้าน พื้นครัวของชาวเลมักจะปูด้วยฟากไม้ไผ่หรือไม้ทาลาเซโอน พื้นครัวจะไม่นิยมปูเสื่อ การบริโภคอาหารของชาวเลบางครอบครัวจะได้รับอิทธิพลจากวัฒนธรรมของคนไทยสมัยใหม่ทั่วไป คือจะนั่งโต๊ะรับประทานอาหาร แต่มีอยู่จำนวนน้อย กับข้าวที่ชาวเลรับประทานส่วนใหญ่จะเป็นอาหารที่ได้จากทะเล การตักกับข้าวรับประทานจะมีทั้งตักราดลงในจานข้าวของตนเอง และทั้งตักกับข้าวใส่ถ้วยกลาง ในโอกาสที่รับประทานอาหารร่วมกันหลาย ๆ คน แต่ก่อนชาวเลเกาะหลีเป๊ะมักจะไม่นิยมใช้ช้อนกลางตักกับข้าว แต่ในปัจจุบันชาวเลเกาะหลีเป๊ะได้รับการแนะนำทางด้านสุขโภชนาการดีขึ้น จึงรู้จักระวังรักษาสุขภาพและความสะอาดมากขึ้น บางครอบครัวจึงรู้จักใช้ช้อนกลางสำหรับตักอาหารที่ใช้รับประทานร่วมกัน อย่างไรก็ตามชาวเลเกาะหลีเป๊ะส่วนใหญ่ก็ยังนิยมรับประทานอาหารด้วยการใช้มือเปิบ อาหารที่ชาวเลบนเกาะนี้รับประทานในชีวิตประจำวันส่วนใหญ่ประกอบด้วย แกงเผ็ด (แกงที่ใส่พริกขี้หนู อาจเป็นแกงส้ม หรือแกงคั่ว) แกงจืด แกงเลียง น้ำพริก ผักเหนาะ เป็นต้น ชาวเลเกาะหลีเป๊ะส่วนใหญ่จะไม่สนใจรับประทานของหวานหรือผลไม้หลังอาหารแต่จะรับประทานบ้างในบางโอกาส ปัจจุบันชาวเลเกาะหลีเป๊ะจะไม่นิยมปรุงของหวานรับประทานเอง หากมีความต้องการรับประทานมักจะซื้อจากร้านค้าบนเกาะ ของหวานที่มีขายส่วนใหญ่จะเป็นของหวานสำเร็จรูปจำพวกขนมแห้ง ส่วนผลไม้ชาวเลเกาะหลีเป๊ะมักจะนิยมบริโภคผลไม้ที่หาได้จากบนเกาะ หรือจากร้านค้าที่มีขายบนเกาะ ซึ่งจะเป็นผลไม้ตามฤดูกาล เช่น มะพร้าว กล้วย มะม่วง แตงโม สับปะรด เป็นต้น นอกจากนั้นชาวเลเกาะหลีเป๊ะนิยมดื่มเหล้าขาว โดยจะดื่มทั้งผู้หญิงและผู้ชาย แต่ผู้ชายจะนิยมดื่มมากกว่า อย่างไรก็ตามการดื่มเหล้าของชาวเลเกาะหลีเป๊ะมักจะไม่ก่อให้เกิดการทะเลาะวิวาทกันแต่อย่างใด เพราะมักจะดื่มแต่เพียงเล็กน้อย ไม่ถึงกับเมาจนก่อให้เกิดการทะเลาะวิวาท ชาวเลเกาะหลีเป๊ะจะใช้อุปกรณ์ในการรับประทานอาหารเช่นเดียวกับผู้คนในท้องถิ่นอื่นทั่วไป และไม่ค่อยพิถีพิถันในการเลือกใช้

อุปกรณ์เพื่อป้องกันของครอบครัวแต่อย่างใด อุปกรณ์การรับประทานอาหารจะเก็บไว้ในครัวโดยจะเอาใจใส่ในการดูแลความสะอาดเป็นอย่างดี จัดเก็บไว้อย่างเป็นระเบียบเรียบร้อย รู้จักการจัดเก็บอุปกรณ์และรักษาความสะอาดของครัว ที่ปรุงอาหาร ตักนำมาเก็บไว้ใช้ในครัวอย่างเพียงพอเพื่อบริโภคและล้างทำความสะอาดอุปกรณ์ของใช้ต่าง ๆ

3.2 การบริโภคอาหารในโอกาสพิเศษ การบริโภคอาหารของชาวเลเกาะหลีเป๊ะ นอกจากเป็นการบริโภคในโอกาสปกติดังกล่าวแล้ว ยังมีวัฒนธรรมการบริโภคอาหารในโอกาสพิเศษต่าง ๆ เช่น การบริโภคอาหารในงานประเพณีต่าง ๆ การบริโภคในโอกาสเจ็บไข้ได้ป่วย เป็นต้น การบริโภคอาหารในโอกาสพิเศษเหล่านี้จะแตกต่างกับการบริโภคในโอกาสปกติบ้างทั้งที่เกี่ยวกับอาหารและวัฒนธรรมการบริโภคอาหาร ดังรายละเอียดต่อไปนี้

3.2.1 การบริโภคอาหารในงานประเพณีต่าง ๆ ชาวเลเกาะหลีเป๊ะเป็นชนกลุ่มน้อยที่มีประวัติศาสตร์ของตนเองมายาวนาน จึงมีประเพณีต่าง ๆ ที่ปฏิบัติสืบต่อกันมา ประเพณีที่สำคัญ ๆ ได้แก่ ประเพณีการแต่งงาน และประเพณีการลอยเรือ ในการกล่าวถึงวัฒนธรรมการบริโภคอาหารของชาวเลเกาะหลีเป๊ะ ผู้วิจัยจึงขอกล่าวถึงวัฒนธรรมการบริโภคอาหารในสองประเพณีนี้เท่านั้น เนื่องจากเป็นประเพณีที่ชาวเลเกาะหลีเป๊ะได้ยึดถือปฏิบัติมาช้านาน และมีวัฒนธรรมการบริโภคอาหารที่แตกต่างไปจากการบริโภคในโอกาสปกติอย่างเด่นชัด ซึ่งมีรายละเอียดดังต่อไปนี้

3.2.1.1 การบริโภคอาหารในประเพณีแต่งงาน ชาวเลเกาะหลีเป๊ะจะจัดกิจกรรมและการทำอาหารที่พิเศษกว่าปกติ มีการประกอบอาหารหลายอย่างที่จัดทำขึ้นเพื่อเลี้ยงแขกที่มาในงาน ซึ่งมีทั้งอาหารคาว อาหารหวาน เครื่องดื่ม และผลไม้ อาหารคาวที่มักปรุงเป็นพิเศษในงานประเพณีแต่งงาน ได้แก่ แกงหอย แกงหมู แกงไก่ แกงจืดวันเส้น เป็นต้น ส่วนผักที่นำมาแกงส่วนมากมักจะเป็นมะละกอและหน่อไม้ ส่วนอาหารทะเลจำพวก กุ้ง หอย ปู ปลา จะนำมาปรุงอาหารในโอกาสพิเศษต่าง ๆ น้อยมาก เพราะอาหารจำพวกนี้ชาวเลเกาะหลีเป๊ะจะนิยมใช้รับประทานในชีวิตประจำวันเป็นปกติอยู่แล้ว หากนำมาปรุงรับประทานในงานสำคัญ ๆ ต่าง ๆ จะไม่ใช่อาหารพิเศษ ถ้าจะมีอาหารประเภทนี้อยู่บ้างก็มักจะใช้เป็นอาหารที่นำมาเสริมเท่านั้น เช่น ปลาย่าง ปลาปิ้ง เป็นต้น เพื่อเป็นกับแกล้มให้กับผู้ที่ดื่มเหล้าในหมู่พวกเขาด้วยกัน อาหารหวานที่นิยมในประเพณีการแต่งงาน เช่น แป้งหมี่ทอด

ข้าวเหนียวหนึ่ง เป็นต้น อาหารหวานเหล่านี้จะยกให้แขกรับประทานหลังจากที่ได้รับประทานข้าวเสร็จแล้ว โดยจะจัดใส่ถ้วยชามแยกถ้วยชามกันไปตามแต่ชนิดของอาหาร เครื่องดื่มที่ชาวเลเกาะหลีเป๊ะนิยมใช้ดื่มกันในงานประเพณีแต่งงานคือ เหล้าขาว ซึ่งนิยมดื่มทั้งผู้ชายและผู้หญิง นอกจากนั้นก็จะเป็เครื่องดื่มประเภทน้ำอัดลมบ้าง และที่สำคัญที่ขาดไม่ได้คือน้ำดื่มซึ่งได้มาจากบ่อน้ำ หรือน้ำฝนที่กักเก็บไว้ในถัง ผลไม้ที่นำมาเลี้ยงแขกในงานจะไปหาซื้อมาจากตลาดในเมืองสตูล ซึ่งจะเป็นผลไม้ที่มีตามฤดูกาล เช่น เงาะ กล้วย ส้ม เป็นต้น ชาวเลเกาะหลีเป๊ะมีนิสัยรักความสนุกสนาน บางงานบางโอกาสจึงมีการนำดนตรีมาร่วมเล่นในงาน เพื่อให้ผู้ที่มาช่วยงานและมาร่วมงานมีความสุขสนุกสนานมากยิ่งขึ้นการจัดสถานที่ที่ใช้ในการบริโภคอาหารก็จะทำขึ้นอย่างพิเศษกว่าปกติทั่วไป คือถ้านั่งกับพื้นก็จะมีการปูเสื่อรองนั่ง มีการนั่งล้อมวงกันเป็นกลุ่ม ๆ จะตักอาหารแยกถ้วยชาม มีช้อนกลาง แต่ชาวเลก็ยังนิยมรับประทานด้วยวิธีเปิบกับมือ มีบางคนที่รับประทานกับช้อน บางงานมีการจัดโต๊ะเก้าอี้ให้นั่งอย่างเรียบร้อยแบบคนในสังคมเมืองทั่วไป ตักอาหารแยกถ้วยมีช้อนกลาง แขกที่มาในงานที่นั่งโต๊ะจะใช้ช้อนตักอาหารรับประทาน ไม่เปิบกับมือ เครื่องดื่มส่วนใหญ่จะเป็นน้ำดื่มบริสุทธิ น้ำอัดลม และเหล้าขาว ซึ่งเป็นที่นิยมดื่มของชาวเลเกาะหลีเป๊ะทั้งชายและหญิง

3.2.1.2 การบริโภคอาหารในประเพณีลอยเรือ ประเพณีลอยเรือเป็นประเพณีประจำปีที่สำคัญยิ่งของชาวเล โดยชาวเลเชื่อว่าเป็นประเพณีที่ช่วยสะเดาะเคราะห์ขจัดสิ่งชั่วร้ายต่าง ๆ ไม่ให้เกิดขึ้นกับกลุ่มชนของตน โดยจัดปีละ 2 ครั้ง คือ วันขึ้น 15 ค่ำ เดือน 5 และวันขึ้น 15 ค่ำ เดือน 11 ที่สนามหน้าโรงเรียนบ้านเกาะอาดัง ใช้เวลาสามวันสามคืนซึ่งจะเริ่มตั้งแต่วันขึ้น 13 ค่ำ เป็นต้นไป ในประเพณีนี้ชาวเลจะมีการประกอบพิธีที่สำคัญ คือ "พิธีไหว้หาด" โดยชาวเลเกาะหลีเป๊ะมีความเชื่อเกี่ยวกับวิญญาณของบรรพบุรุษซึ่งชาวเลเรียกว่าหาด โดยเชื่อว่าวิญญาณหาดจะเป็นผู้คอยปกป้องคุ้มครองกลุ่มชาวเล ชาวเลเกาะหลีเป๊ะจึงมีการสร้างหลาทอด (ศาลาที่สถิตของหาด) ไว้ที่ริมชายหาดทางด้านทิศเหนือของโรงเรียนบ้านเกาะอาดัง เมื่อถึงวันประเพณีดังกล่าวชาวเลจะนำอาหารไปเช่นบวงสรวง บูชา และบนบานให้หาดช่วยปกป้องคุ้มครองพวกตน อาหารที่ใช้ในประเพณีนี้จึงมีความแตกต่างจากอาหารที่รับประทานในชีวิตประจำวันทั่วไป กล่าวคืออาหารที่เช่นไหว้ส่วนใหญ่ ได้แก่ แองไก่ แองหอย แองหมู หมี่ผัด เป็นต้น อาหารหวานซึ่งได้แก่ขนมต่าง ๆ สมัยก่อนชาวเลจะปรุงขึ้น

มาเอง คือ แป้งหมี่ทอด แต่ในปัจจุบันนิยมซื้ออาหารหวานซึ่งเป็นขนมต่าง ๆ จากร้านค้า นำมาใส่ภาชนะใช้เช่นไห้วควบคู่กับอาหารคาว และมีบางคนก็นำเหล้าขาวไปเช่นไห้วด้วย โดยการนำน้ำเหล้านี้ใส่ลงไปในตัวหรือในแก้วนํ้า แล้วนำไปเช่นไห้วทอดตั้งแต่บ่าย 3 โมงเย็น เป็นต้นไป จะตักแถมใส่ภาชนะต่าง ๆ ที่ทุกครัวเรือนพอจะมีที่ถือว่ามีได้ในโอกาสพิเศษ ชาวเลเกาะหลีเป๊ะทุกคนจะนำอาหารคาวหวานและน้ำดื่มไปเช่นหมู่ชาวดตที่ลาควด จากการที่ผู้วิจัยได้สัมภาษณ์ผู้บอกข้อมูลและจากการสังเกตพบว่า อาหารคาว อาหารหวานที่ตักใส่ภาชนะนั้นจะไม่ใส่ซอเข้าไปด้วยเลย นอกจากอาหารที่นำมาเช่นไห้วที่ลาควดแล้วชาวเลเกาะหลีเป๊ะจะนำผลไม้มาร่วมรับประทานด้วยกันในหมู่เพื่อนบ้าน ในงานพิธีลอยเรือนี้ชาวเลจะมีอาหารที่ให้เลือกรับประทานมากมาย เพราะจะมีทั้งพ่อค้าแม่ค้าทั้งที่เป็นชาวเลและคนในเมืองนำอาหารมาจำหน่ายให้บริการกับกลุ่มชนชาวเลด้วย ทำให้ในวันนี้ชาวเลจะมีอาหารรับประทานหลายชนิด ทั้งเด็กและผู้ใหญ่จะได้ร่วมสนุกสนานรื่นเริงกัน โดยมีกิจกรรมรื่นเริงในประเพณีนี้ด้วยหลายอย่าง เช่น ร้องเง็ง การร้องรำทำเพลง เป็นต้น โดยมีทั้งสามวันสามคืนในช่วงเวลาดังกล่าวแล้ว

3.2.2 การบริโภคอาหารผู้เจ็บไข้ได้ป่วย การเจ็บไข้ได้ป่วยเป็นภาวะที่ร่างกายอยู่ในสภาพไม่ปกติ จึงต้องได้รับการดูแลเอาใจใส่อย่างใกล้ชิดหรือเป็นพิเศษ การบริโภคอาหารของผู้ป่วยจึงต้องพิเศษกว่าคนปกติทั่วไป อาหารเหล่านั้นมีทั้งอาหารที่รับประทานบำรุงร่างกายและอาหารที่ต้องห้ามสำหรับผู้ป่วยตามความเชื่อเกี่ยวกับการบริโภค ชาวเลเกาะหลีเป๊ะมีความเชื่อในการบริโภคอาหารสำหรับคนป่วย เช่น คนตั้งครรภ์ คนคลอดใหม่ ๆ ผู้ที่เจ็บป่วย เป็นต้น แตกต่างกันไปบ้าง ชาวเลเกาะหลีเป๊ะไม่ห้ามรับประทานอาหารใด ๆ เป็นพิเศษ สามารถรับประทานอาหารต่าง ๆ ได้อย่างเช่นคนปกติทั่วไป เพียงแต่ให้เอาใจใส่กับการรับประทานอาหารที่เชื่อว่ามีประโยชน์ต่อการบำรุงร่างกายแม่และลูกเป็นพิเศษ โดยเฉพาะอาหารทะเล ผัก และผลไม้ต่าง ๆ อาหารที่หญิงมีครรภ์รับประทานผู้ปรุงจะระมัดระวังเรื่องความสะอาดเป็นพิเศษ รวมทั้งความสะอาดของอุปกรณ์ในการปรุงและอุปกรณ์ในการรับประทานอาหาร สำหรับอาหารของสตรีที่คลอดใหม่ ๆ จะต้องพิถีพิถันในเรื่องความสะอาดของอาหารเป็นพิเศษเช่นเดียวกัน นิยมให้รับประทานอาหารที่ปรุงเสร็จใหม่ ๆ และให้รับประทานตรงเวลา เพราะเป็นช่วงที่หญิงคลอดลูกใหม่จะต้องพักผ่อนและบำรุงร่างกายเป็นพิเศษ จากการที่ผู้วิจัยได้สัมภาษณ์ชาวเลเกาะหลีเป๊ะเกี่ยวกับความเชื่อในการรับประทานอาหารของหญิงที่คลอด-

บุตรใหม่ ๆ พบว่า มีการห้ามหญิงที่คลอดบุตรใหม่ ๆ รับประทานอาหารทะเลบางชนิด เช่น ปลาที่ไม่มีเกล็ด พุงปลาที่มีสีดำ เป็นต้น เพราะเชื่อว่าเป็นปลาที่สกปรก อาจทำให้เกิดโรคต่าง ๆ ได้ง่าย ส่วนผลไม้ที่ห้ามหญิงคลอดบุตรใหม่ ๆ รับประทาน ได้แก่ ขนุน มะละกอ และแตงโม เพราะเชื่อว่าถ้ารับประทานผลไม้เหล่านี้จะทำให้เลือดลมผิดปกติ หรือทำให้เจ็บไข้ได้ป่วย ผักที่ห้ามรับประทาน ได้แก่ แตงกวา สะตอ ลูกเนียง เป็นต้น เชื่อว่าผักชนิดนี้เมื่อรับประทานเข้าไปแล้วจะทำให้เจ็บไข้ไม่สบาย อาหารที่ชาวเลห้ามรับประทาน คือ ข้าวเหนียว เชื่อว่าเมื่อรับประทานเข้าไปแล้วจะทำให้แผลเปื่อย ยากแก่การรักษา ส่วนอาหารสำหรับคนเจ็บป่วยทั่วไปควรจะรับประทาน ได้แก่ อาหารอ่อน ๆ อาหารที่ปรุงเสร็จใหม่ ๆ ที่สำคัญต้องเน้นที่ความสะอาดทั้งอุปกรณ์ที่ใช้ในการประกอบอาหาร และอุปกรณ์ที่ใช้ในการบริโภค อาหารต้องมีความสะอาด ส่วนชนิดของอาหารคนเจ็บป่วยทั่วไปสามารถรับประทานได้ทุกชนิด เพราะอาหารจะได้ไปช่วยซ่อมแซมร่างกาย ให้พลังงาน ส่วนใหญ่จะไม่มีข้อห้ามในการรับประทานอาหารของผู้เจ็บป่วยทั่วไป

4. การเก็บรักษาและการถนอมอาหาร

ชาวเลเกาะหลีเป๊ะส่วนใหญ่ยังคงรักษาวัฒนธรรมแบบดั้งเดิมในการดำรงชีวิตแทบทุกด้าน โดยเฉพาะในเรื่องอาหารการกินหรือวัฒนธรรมการบริโภค ชาวเลมีการเปลี่ยนแปลงพัฒนาไปจากเดิมน้อยมาก คราวของชาวเลจึงเป็นคราวแบบง่าย ๆ ที่มีอุปกรณ์เท่าที่จำเป็นเท่านั้น ไม่มีอุปกรณ์อย่างคร่ำสมัยใหม่อย่างผู้คนในชุมชนเมืองทั่วไป ในการเก็บรักษาอาหารก่อนปรุง ชาวเลจึงเก็บรักษาอย่างง่าย ๆ โดยนำอาหารเหล่านั้นมาจัดเก็บไว้ในหม้อ กะละมัง หรือถ้วยชาม แล้วแต่ความเหมาะสม เพื่อรอจะปรุงในหม้อนั้น ๆ เป็นมื้อ ๆ ไป จะไม่นิยมเตรียมอาหารไว้ข้ามมือข้ามวัน ไม่ว่าจะเป็นอาหารทะเล เนื้อสัตว์ หรือพืชผักต่าง ๆ เพราะชาวเลส่วนใหญ่จะไม่มีตู้เย็นสำหรับเก็บรักษาอาหาร อีกทั้งอาหารเหล่านี้ก็หาได้ง่ายโดยทั่วไป จึงไม่จำเป็นต้องซื้อหามาเก็บไว้ข้ามมือข้ามวัน เว้นแต่อาหารทะเลหรือเนื้อสัตว์ที่มีเกินกว่าจะปรุงแต่ละมือ ชาวเลจะจัดเก็บแช่น้ำแข็งไว้ในกล่องโฟม และเมื่อรับประทานอาหารในแต่ละมือเสร็จแล้ว ชาวเลจะเก็บรักษาอาหารไว้อย่างง่าย ๆ โดยการใส่ผ้าชีครอบ หรือบางบ้านที่มีฐานะค่อนข้างดีและได้รับวัฒนธรรมสมัยใหม่อาจเก็บรักษาไว้ในตู้เก็บกับข้าว แต่เท่าที่ผู้วิจัยได้สำรวจ

ปรากฏว่ามีเพียงไม่กี่บ้านที่เก็บรักษาอาหารไว้ในตู้กับข้าว ส่วนใหญ่เก็บด้วยวิธีแรมมากกว่า ส่วนการถนอมอาหารของชาวเลเกาะหลีเป๊ะก็เป็นการถนอมอาหารแบบพื้น ๆ ไม่มีวิธีการที่ยุ่งยาก ซับซ้อน ที่ปรากฏเด่นชัดคือการถนอมอาหารโดยวิธีตากแห้ง ที่ปฏิบัติกันมากคือการนำปลาแห้งซึ่งส่วนใหญ่จะหมักเกลือก่อนที่จะนำไปตากแห้ง โดยชาวเลจะนำปลาทากไว้จัดเรียงในตะแกรงแล้วนำไปตากไว้บนหลังคาบ้านหรือบนร้านที่สูง ๆ ข้างบริเวณบ้าน การถนอมอาหารด้วยวิธีอื่นนอกจากนี้ไม่ปรากฏว่ามีการปฏิบัติกันในกลุ่มชาวเลเกาะหลีเป๊ะ

วัฒนธรรมด้านที่อยู่อาศัย

ที่อยู่อาศัยเป็นปัจจัยขั้นพื้นฐานอย่างหนึ่งของมนุษย์ ที่อยู่อาศัยยังมีความสัมพันธ์โดยตรงกับลักษณะภูมิประเทศ สิ่งแวดล้อม และวิธีการทำมาหากินของมนุษย์ ที่อยู่อาศัยจะสะท้อนให้เห็นสภาพความเป็นอยู่ของสังคมมนุษย์ในด้านต่าง ๆ ที่อยู่อาศัยมีขึ้นเพื่อสนองความต้องการในการดำรงชีวิตของครอบครัว จึงต้องมีการพัฒนาที่อยู่อาศัยให้มีความเหมาะสมกับสภาพครอบครัว เมื่อเวลาผ่านไปมนุษย์ก็รู้จักพัฒนาที่อยู่อาศัยไปตามลำดับ สมัยก่อนชาวเลชอบใช้ชีวิตเร่ร่อนไปในทะเล ชอบอยู่ในเรือหลาย ๆ วัน ในบางครั้งชาวเลก็จะมาพักอาศัยอยู่บนชายหาด ปัจจุบันชาวเลรู้จักการสร้างบ้านเรือนที่อยู่อาศัยเป็นหลักแหล่งและอยู่ร่วมกันเป็นกลุ่ม ชาวเลเกาะหลีเป๊ะเป็นชาวเลที่ไม่นิยมการเร่ร่อนไปในท้องทะเล จึงสร้างบ้านเรือนที่อยู่อาศัยเป็นหลักแหล่งที่แน่นอนที่เกาะหลีเป๊ะ หมู่บ้านชาวเลจะตั้งอยู่บริเวณริมชายหาด การสร้างบ้านเรือนที่อยู่อาศัยจะมีลักษณะที่คล้ายกัน ซึ่งแสดงให้เห็นว่าชาวเลเกาะหลีเป๊ะมีวัฒนธรรมด้านที่อยู่อาศัยที่มีลักษณะเฉพาะของตนเอง ดังนั้นในการศึกษาเกี่ยวกับวัฒนธรรมด้านที่อยู่อาศัยของชาวเลเกาะหลีเป๊ะ ผู้วิจัยจึงศึกษาเกี่ยวกับ การสร้างที่อยู่อาศัย ลักษณะรูปแบบของที่อยู่อาศัย การตกแต่งที่อยู่อาศัย และการอยู่อาศัย ซึ่งมีรายละเอียดดังต่อไปนี้

1. การสร้างที่อยู่อาศัย ในสมัยก่อนชาวเลเป็นกลุ่มชนที่เร่ร่อนโดยจะใช้เรือเป็นที่อยู่อาศัย ซึ่งสามารถเคลื่อนย้ายไปที่ต่าง ๆ ได้ตามที่ต้องการ ต่อมาในระยะหลังชาวเลได้รู้จักตั้งถิ่นฐานเป็นหลักแหล่ง ด้วยวิธีการดำรงชีวิตที่ผูกพันอยู่กับทะเลทำให้ชาวเลยังคงนิยมตั้งถิ่นฐานอยู่ตามเกาะต่าง ๆ มีการสร้างบ้านเรือนเป็นที่อยู่อาศัย บ้านของชาวเลเกาะหลีเป๊ะจะมีลักษณะคล้าย ๆ กันมาก คือ มีการสร้างขึ้นอย่างง่าย ๆ เพื่อการพักพิงอาศัยให้สามารถมีชีวิตอยู่ได้มาก

กว่าเพื่ออุดหนุนหรือเพื่อเสริมความสะดวกสบายให้แก่ชีวิตเกินความจำเป็น จากการที่ผู้วิจัยได้ไปสำรวจและสัมภาษณ์กลุ่มชาวเลเกาะหลีเป๊ะตลอดจนบุคคลอื่นที่เกี่ยวข้อง ทำให้ทราบได้ว่าชาวเลเกาะหลีเป๊ะมีวัฒนธรรมด้านที่อยู่อาศัยที่ควรกล่าวถึงได้แก่ การเลือกทำเลที่สร้างบ้าน วัสดุที่ใช้ในการก่อสร้างและการก่อสร้าง ซึ่งมีรายละเอียดดังต่อไปนี้

1.1 การเลือกทำเลที่สร้างบ้าน ชาวเลมีชีวิตสัมพันธ์อยู่กับทะเลจึงนิยมสร้างที่อยู่อาศัยใกล้ริมทะเลเพื่อความสะดวกในการประกอบอาชีพทางทะเลซึ่งเป็นอาชีพหลักของชาวเลโดยทั่วไป ชาวเลเกาะหลีเป๊ะก็มีการเลือกทำเลที่สร้างบ้านในลักษณะเดียวกัน กล่าวคือจะไม่สร้างบ้านที่บริเวณกลาง ๆ เกาะแม้ว่าจะมีพื้นที่เหมาะสมอย่างไรก็ตาม แต่จะนิยมสร้างบ้านเรือนอยู่ริมชายหาดโดยจะสร้างบ้านเรือนอยู่รวมกันเป็นกลุ่มในบริเวณเดียวกัน ความรู้สึกที่เป็นกลุ่มพวกเดียวกันและต้องพึ่งพาอาศัยกันสูงเป็นเหตุปัจจัยหนึ่งที่เป็นเหตุให้ชาวเลสร้างบ้านเรือนอยู่รวมกันเป็นกลุ่ม ในการเลือกทำเลที่สร้างบ้านเรือนนั้นชาวเลเกาะหลีเป๊ะจะเลือกพื้นที่ที่เป็นลานกว้างริมชายหาดและสะดวกต่อการประกอบอาชีพประมง ซึ่งพื้นที่ลักษณะดังกล่าวนี้อยู่ทางฝั่งตะวันออกของเกาะหลีเป๊ะ ดังนั้นชาวเลเกาะหลีเป๊ะจึงสร้างบ้านเรือนกันอยู่ชายฝั่งตะวันออกของเกาะนี้ ส่วนครอบครัวใดจะสร้างบ้านเรือนตรงบริเวณใดนั้น ชาวเลมีความเชื่อเกี่ยวกับความเป็นมงคลและอัปมงคลของบริเวณนั้นด้วย ดังนั้นเมื่อเลือกพื้นที่สร้างบ้านเรือนได้แล้วก็จะให้หมอพื้นบ้านชาวเลซึ่งเป็นที่ยึดถือกันในกลุ่มชนชาวเลมาตรวจดูพื้นที่ว่าเป็นมงคลต่อตนเองและครอบครัวหรือไม่ ถ้าเห็นว่าเป็นมงคลก็จะสร้างบ้านบริเวณตรงนั้น แต่ถ้าเห็นว่าเป็นอัปมงคลก็จะให้หมอทำพิธีไล่เสนียดปัดรังควานให้หรือไม่ก็เลือกพื้นที่สร้างบ้านบริเวณอื่นแทนต่อไป

1.2 วัสดุที่ใช้ในการก่อสร้าง ในสมัยก่อนชาวเลเกาะหลีเป๊ะโดยทั่วไปจะสร้างที่อยู่อาศัยแบบง่าย ๆ ไม่พิถีพิถัน วัสดุที่ใช้ในการก่อสร้างก็จะหาในท้องถิ่นตามเกาะต่าง ๆ ใกล้ ๆ บริเวณเกาะที่อยู่อาศัย วัสดุที่หาได้ง่ายในท้องถิ่นโดยเฉพาะไม้ต่าง ๆ ได้แก่ ไม้หลาชะโอนจะนำมาทำเสาบ้านโดยเฉพาะเสาเอกซึ่งอยู่ตรงกลางบ้านหรือด้านข้างที่เป็นฝาบ้าน ฝาไม้ไผ่ ชาวเลจะนำมุงพื้นบ้านเป็นส่วนใหญ่ มีบางหลังที่นำฟากไม้ไผ่มาทำฝาด้านบน ถ้าเป็นไม้เสากลมชาวเลส่วนใหญ่จะนิยมนำมาทำเสา หรือหากมีขนาดไม่โตมากนักก็จะนำมาทำโครงหลังคาบ้าน นอกจากนี้ชาวเลยังนำเอาไม้ระกามาใช้ทำฝาด้านบน ฝาด้านบนของชาวเลส่วนใหญ่จะเป็นฝาด้านที่ชาวเลช่วยกันสานด้วยไม้ไผ่เป็นลายที่สวยงามซึ่งชาวเลเรียกว่า “ลายอุมังเดิน” หลังคาบ้านบางหลัง

ของชาวเลเกาะหลีเป๊ะในสมัยก่อนนิยมมุงด้วยใบมะพร้าวที่มีอยู่มากบนเกาะส่วนบางหลังเป็นหลังคามุงจาก จากที่นำมาใช้มุงหลังคาชาวเลเรียกว่า “จากจำ” ปัจจุบันชาวเลเกาะหลีเป๊ะได้ไปมาหาสู่กับชาวเมืองมากขึ้น จึงมีการพัฒนาเปลี่ยนแปลงการสร้างบ้านโดยซื้อวัสดุที่มีจำหน่ายในท้องตลาดมาก่อสร้าง เช่น จะนำไม้กระดานแผ่นมาทำฝาบ้านหรือปูพื้นบ้าน ซื้อสังกะสีมุงหลังคาหรือฝาบ้าน ซื้อปูนอิฐมาก่อผนังหรือปูลาดพื้นบ้าน เป็นต้น

2. ลักษณะรูปแบบของที่อยู่อาศัย เมื่อชาวเลเกาะหลีเป๊ะได้ยุติการเร่ร่อนที่ต้องอาศัยอยู่ในเรือเป็นบ้าน มีการสร้างบ้านเรือนที่อยู่อาศัยเป็นหลักแหล่งที่มั่นคงถาวรที่เกาะหลีเป๊ะ บ้านเรือนที่อยู่อาศัยจะต้องใช้สำหรับกินอยู่พักผ่อนหลับนอนให้มีความปลอดภัย และประกอบกิจกรรมต่าง ๆ ที่เป็นประเพณีวัฒนธรรมอีกมากมาย การปลูกสร้างบ้านเรือนที่อยู่อาศัยของชาวเลเกาะหลีเป๊ะส่วนใหญ่แม้จะสร้างด้วยไม้เหมือนกัน แต่ลักษณะรูปแบบและขนาดจะมีความแตกต่างกันไปตามฐานะและความต้องการของเจ้าของบ้าน บางบ้านจะใช้วัสดุที่หาได้ในท้องถิ่นบนเกาะนำมาสร้างอย่างง่าย ๆ เช่น หลังคามุงจาก ฝาไม้ไผ่ขัดตะเกะ พื้นฟากไม้ไผ่ เป็นต้น ส่วนบางบ้านจะใช้วัสดุที่หาซื้อได้จากในเมือง เช่น ปูน กระจก เบื้อง ไม้แผ่น เป็นต้น ลักษณะรูปแบบของบ้านเรือนที่อยู่อาศัยของชาวเลเกาะหลีเป๊ะจึงมี 2 ลักษณะ ดังนี้

2.1 บ้านเรือนแบบยกพื้น บ้านเรือนที่อยู่อาศัยของชาวเลจะมีลักษณะเป็นบ้านชั้นเดียวยกพื้นสูงจากพื้นดิน รูปทรงของบ้านส่วนใหญ่จะมีลักษณะเป็นรูปสี่เหลี่ยมผืนผ้า มีขนาดแตกต่างกัน หลังใหญ่บ้างเล็กบ้าง พื้นที่ภายในบ้านโล่งไม่กั้นเป็นห้องต่าง ๆ ใช้เป็นทั้งห้องรับแขก ห้องนอน และห้องนั่งเล่น จะจัดวางอุปกรณ์ต่าง ๆ ไว้ในบ้าน มุมหนึ่งภายในบ้านจะเป็นมุมที่เก็บของใช้ ห้องครัวจะมี 2 ลักษณะ คือ ห้องครัวที่สร้างติดกับตัวบ้านโดยอยู่ตอนหลังบ้านกับห้องครัวกับห้องครัวที่สร้างแยกออกไปจากตัวบ้านแต่อยู่ใกล้กับตัวบ้าน ประตูบ้านมักจะมี 2 ประตู คือ ประตูหน้าบ้านกับประตูหลังบ้าน และมีหน้าต่างอย่างน้อย 2 บาน จะมีบันไดขึ้นลงตามจำนวนประตู มักจะมี 3 ชั้นหรือ 5 ชั้น ตามคติความเชื่อ การสร้างห้องส้วมก็จะมีลักษณะอย่างเดียวกันคือทั้งที่อยู่ในตัวบ้านและนอกตัวบ้าน

2.2 บ้านเรือนแบบไม่ยกพื้น บ้านของชาวเลส่วนมากจะสร้างด้วยไม้ทั้งหลัง วัสดุที่ใช้จะหาจากบนเกาะ แต่ต่อมาจะมีการสร้างที่อยู่อาศัยเลียนแบบชาวเมืองที่นิยมสร้างบ้าน

แบบไม้มากพื้นและใช้วัสดุที่ทันสมัยขึ้น เช่น อิฐ ปูน กระเบื้อง เป็นต้น ลักษณะการสร้างบ้านเรือนที่อยู่อาศัยแบบไม้มากพื้นจะสร้างในลักษณะก่ออิฐถือปูนครึ่งหนึ่ง อีกครึ่งหนึ่งจะใช้วัสดุในท้องถิ่น ไม้ไผ่สาน ไม้กระดานเป็นแผ่นจะเป็นไม้กระดานที่ซื้อมาจากตลาดในเมืองสตูล และรัฐปะลิส ประเทศมาเลเซีย รูปทรงของบ้านแบบไม้มากพื้นก็จะเป็นรูปทรงสี่เหลี่ยมผืนผ้า เช่นเดียวกัน แตกต่างกันแต่เพียงวัสดุที่ใช้ก่อสร้างบางอย่างเท่านั้น ปัจจุบันบ้านบางหลังจะมีการกันห้องเป็นสัดส่วน ทั้งห้องนอน ห้องรับแขก ห้องครัว พื้นบ้านจะเทคอนกรีตอย่างดี

3. การจัดตกแต่งที่อยู่อาศัย ที่อยู่อาศัยมีความจำเป็นสำหรับมนุษย์ สมัยก่อนชาวเลเกาะหลีเป๊ะมีวิถีชีวิตที่เรียบง่ายอาศัยเรือเป็นที่หลบนอน เร่ร่อนไปตามท้องทะเล ต่อมาวิถีชีวิตได้เปลี่ยนไปมีการพัฒนาขึ้นมาให้ทันสมัย รู้จักสร้างบ้านเรือนที่อยู่อาศัยอย่างถาวร มีชานยื่นออกมาจากตัวเรือนเป็นที่นั่งพักผ่อน ภายในบ้านมักจะไม่มีการใช้หรือเครื่องประดับตกแต่งบ้านเรือนที่ทันสมัยแต่อย่างใด ในตัวเรือนเปิดเป็นห้องโล่งใช้ทั้งเป็นห้องนอน ห้องรับแขก ห้องนั่งเล่น มีหมอน มุ้ง ผ้าห่ม เก้าอี้หวายรวมกองไว้ที่มุมห้อง ชาวเลเกาะหลีเป๊ะรู้จักรักษาความสะอาดบ้านได้ดี โดยเฉพาะห้องครัวจะรักษาความสะอาดได้ดีเป็นพิเศษ มีการจัดวางอุปกรณ์ภายในครัวไว้อย่างเป็นระเบียบเรียบร้อยดูสะอาดตาตลอดเวลา นอกจากนี้บริเวณบ้านของชาวเลเกาะหลีเป๊ะจะมีความสะอาดเป็นพิเศษ ระหว่างบ้านแต่ละหลังจะไม่รั้วกัน มีการสร้างบ้านอยู่เป็นกลุ่ม ๆ อยู่ในบริเวณเดียวกัน มีการปลูกไม้ดอกไม้ประดับอย่างสวยงาม บริเวณใกล้ ๆ บ้านจะมีการปลูกกล้วยไว้เป็นหย่อม ๆ ชาวเลเกาะหลีเป๊ะรู้จักตกแต่งบริเวณบ้านให้น่าอยู่อาศัย มีการกวาดลานบ้านสะอาดน่าชื่นชม มองเห็นพื้นทรายขาวสะอาดอยู่เสมอ ไม่มีขยะมูลฝอย ไม่มีน้ำโสโครกขังเฉอะแฉะ มีการวางถังขยะไว้บริเวณหน้าบ้านหรือข้าง ๆ บ้านเป็นระยะ ๆ มีที่รองรับน้ำฝนซึ่งส่วนใหญ่จะเป็นถังพลาสติกสำหรับเก็บน้ำฝนไว้ใช้บริโภคในครัวเรือนไว้ข้างบ้านอย่างเป็นระเบียบเรียบร้อย

4 การอยู่อาศัย ครอบครัวชาวเลเกาะหลีเป๊ะเป็นครอบครัวที่มีขนาดปานกลาง เป็นลักษณะครอบครัวรวม ในครอบครัวหนึ่ง ๆ จะประกอบด้วย ปู่ ย่า พ่อ แม่ ลูก และ/หรือ ตา ยาย พ่อ แม่ ลูก อาศัยอยู่ร่วมกัน เมื่อลูกหลานมีครอบครัวมักจะแยกเรือนออก

ไปสร้างบ้านอยู่ใกล้ ๆ กัน หรือไปมาติดต่อกันได้โดยสะดวก จากการสัมภาษณ์ลักษณะครอบครัวทั้งสองดังกล่าว พอประมวลสรุปได้ดังต่อไปนี้

4.1 ลักษณะครอบครัวรวม เป็นครอบครัวที่อยู่รวมกันเป็นครอบครัวใหญ่ เมื่อมีลูกหลานแต่งงานมีครอบครัวก็อยู่รวมกันกับครอบครัวเดิม ลักษณะครอบครัวดังกล่าวมักจะเป็นครอบครัวที่มีฐานะไม่ดีนัก มีที่ดินจำกัด ลักษณะครอบครัวเช่นนี้จะมีไม่มากนักในกลุ่มชนชาวเลเกาะหลีเป๊ะ

4.2 ลักษณะครอบครัวขยาย เป็นครอบครัวที่อยู่รวมในพื้นที่บริเวณเดียวกันแต่ปลูกบ้านอยู่ครอบครัวละหลัง ลักษณะเช่นนี้จะมีบ้านของพ่อแม่เป็นบ้านหลัก เมื่อลูกหลานแต่งงานแยกครอบครัวออกไปปลูกเรือนเป็นของตนเองในพื้นที่บริเวณเดียวกับพ่อแม่ ลักษณะครอบครัวของชาวเลเกาะหลีเป๊ะส่วนใหญ่จะเป็นลักษณะครอบครัวแบบขยาย

การอยู่อาศัยของชาวเลเกาะหลีเป๊ะมักจะมีเชื่อเรื่องวิญญาณ ภูตผีปิศาจ โดยหมอพื้นบ้านที่ชาวเลเคารพนับถือทำผ้ายันต์ปิดไว้บริเวณขอบประตูบ้านของชาวเลทุกหลังโดยมีความเชื่อเกี่ยวกับการป้องกันภูตผีปิศาจ การเข้าอยู่อาศัยในบ้านชาวเลบนเกาะหลีเป๊ะจะถือเอาวันที่ลงเสาเอกคือวันเสาร์เป็นวันขึ้นบ้านใหม่ เพราะมีความเชื่อว่าวันที่ลงเสาเอกเป็นวันดี การเข้าอยู่ในบ้านหลังใหม่วันเสาร์ก็ต้องเป็นวันดีด้วยโดยเชื่อว่าวันดังกล่าวจะเป็นสิริมงคลแก่ผู้เข้าไปอยู่อาศัยและการทำมาหากินจะเจริญก้าวหน้า เนื่องจากเรือนที่อยู่เดิมคับแคบไม่สามารถอยู่รวมกันหลาย ๆ คนได้ อาจจะมีบางครอบครัวที่อยู่รวมกันเป็นครอบครัวใหญ่แต่ก็มีไม่มากนัก การอยู่อาศัยของชาวเลเกาะหลีเป๊ะมักจะมีเชื่อเรื่องวิญญาณ ภูตผีปิศาจ จากการที่ผู้วิจัยได้สัมภาษณ์และสังเกตพบว่าจะมีผ้ายันต์ปิดอยู่บริเวณขอบบนประตูบ้านของชาวเลทุกหลัง โดยหมอพื้นบ้านที่ชาวเลเกาะหลีเป๊ะเคารพนับถือเป็นผู้ทำแจกให้เพื่อไว้ป้องกันผี

บทที่ 4

วัฒนธรรมด้านเครื่องนุ่งห่ม และวัฒนธรรมด้านการรักษาโรค ของชาวเลเกาะหลีเป๊ะ ตำบลเกาะสาหร่าย อำเภอเมืองสตูล จังหวัดสตูล

เครื่องนุ่งห่มมีความจำเป็นสำหรับชีวิตมนุษย์ กลุ่มชนแต่ละกลุ่มได้สั่งสมความเชื่อ และวิถีปฏิบัติที่เกี่ยวกับเครื่องนุ่งห่มจนเกิดเป็นวัฒนธรรมเฉพาะกลุ่ม เครื่องนุ่งห่มและการแต่งกายของแต่ละคนย่อมแสดงความเป็นเอกลักษณ์ของเขา ปัจจุบันแนวโน้มของการใช้เครื่องแต่งกายมักจะเป็นไปในทางตกต่ำมากกว่าประเด็นอื่น

สภาพของดินฟ้าอากาศทำให้มนุษย์มีความจำเป็นในเรื่องของเครื่องนุ่งห่มและการแต่งกาย ในแต่ละพื้นที่จะมีสภาพภูมิอากาศไม่เหมือนกัน สภาพสังคมและวัฒนธรรมประเพณีก็มีความแตกต่างกันไป การจัดหาเครื่องนุ่งห่มจึงต้องให้เหมาะกับสภาพภูมิอากาศ สภาพสังคม และวัฒนธรรมประเพณีในแต่ละพื้นที่ จากมูลเหตุดังกล่าวทำให้มนุษย์มีการแต่งกายที่แตกต่างกันออกไป นอกจากนี้การดูแลเสื้อผ้าเครื่องแต่งกายอย่างถูกวิธี ทำให้สะอาดน่าใช้ รู้จักรักษาเสื้อผ้าให้คงรูปและอยู่ในสภาพพร้อมที่จะใช้งานได้ทันที ดังนั้นการเก็บเสื้อผ้าในที่ที่เหมาะสมจะสะดวกและง่ายต่อการรักษา เช่น การใช้ไม้แขวน การพับเก็บให้เรียบร้อย เป็นต้น การรู้จักแต่งกายให้ถูกกาลเทศะ รู้จักแต่งกายในโอกาสต่าง ๆ เป็นส่วนหนึ่งที่บ่งบอกถึงวัฒนธรรมด้านเครื่องนุ่งห่มของกลุ่มชนนั้น ๆ ชาวเลเกาะหลีเป๊ะมีวัฒนธรรมด้านเครื่องนุ่งห่มที่เรียบง่าย ไม่พิถีพิถันทั้งเรื่องของการแต่งกายและการดูแลรักษาเครื่องนุ่งห่ม

วัฒนธรรมด้านเครื่องนุ่งห่ม

ชาวเลเกาะหลีเป๊ะมีการแต่งกายที่เรียบง่าย เหมาะสมกับสภาพดินฟ้าอากาศ ไม่ฟุ้งเฟ้อในการแต่งกาย มีวัฒนธรรมในเรื่องของเครื่องนุ่งห่มที่ไม่แตกต่างไปจากคนในเมืองมากนัก ในการศึกษาวัฒนธรรมด้านเครื่องนุ่งห่มของชาวเลเกาะหลีเป๊ะ ตำบลเกาะสาหร่าย อำเภอเมืองสตูล จังหวัดสตูล ผู้วิจัยได้จำแนกประเด็นศึกษาออกเป็น 3 ประเด็น คือ ชนิดและลักษณะของเครื่องนุ่งห่ม การแต่งกาย และการดูแลรักษาเครื่องนุ่งห่ม ซึ่งมีรายละเอียดดังนี้

1. ชนิดและลักษณะของเครื่องนุ่งห่ม ชาวเลเกาะหลีเป๊ะมีวัฒนธรรมด้านเครื่องนุ่งห่มรู้จักหาเครื่องนุ่งห่มมาปกปิดร่างกายมาตั้งแต่บรรพบุรุษจนถึงปัจจุบัน ชาวเลเกาะหลีเป๊ะจะหาซื้อเครื่องนุ่งห่มจากร้านค้าบนเกาะหรือร้านค้าในตัวเมืองสตูลซึ่งจะมีให้เลือกซื้อเป็นจำนวนมาก ประเภทของเครื่องนุ่งห่มที่ชาวเลเกาะหลีเป๊ะนิยมซื้อหามาใช้จะมีอยู่ 2 ประเภท ได้แก่ ประเภทที่ใช้สวมใส่ และประเภทที่ใช้ประโยชน์ในลักษณะอื่น

1.1 เครื่องนุ่งห่มประเภทใช้สวมใส่ เครื่องนุ่งห่มที่ใช้สวมใส่เป็นเครื่องนุ่งห่มที่มีความจำเป็นอย่างหนึ่งสำหรับมนุษย์ มีการสั่งสมและสืบทอดวิถีปฏิบัติเกี่ยวกับเครื่องนุ่งห่มมาเป็นเวลาช้านานจนเป็นวัฒนธรรมของสังคมหรือกลุ่มชน ชาวเลเกาะหลีเป๊ะมีวิถีชีวิตที่เกี่ยวกับเครื่องนุ่งห่มประเภทใช้สวมใส่ที่เรียบง่ายไม่พิถีพิถัน แต่อย่างไรก็ตามเครื่องนุ่งห่มประเภทใช้สวมใส่ของชาวเลเกาะหลีเป๊ะก็ไม่ได้มีความแตกต่างไปจากคนในเมืองที่อยู่บนแผ่นดินใหญ่มากนัก เครื่องนุ่งห่มประเภทใช้สวมใส่ที่ชาวเลเกาะหลีเป๊ะนิยมใช้กันมาก ได้แก่ กางเกง เลือ และผ้าถุง เป็นต้น

กางเกง เป็นเครื่องนุ่งห่มประเภทใช้สวมใส่ที่ชาวเลเกาะหลีเป๊ะโดยเฉพาะผู้ชายนิยมใช้สวมใส่มากที่สุด คือ กางเกงขายาว ซึ่งใช้นุ่งห่มในโอกาสต่าง ๆ เช่น นอน ทำงาน ไปเที่ยว เป็นต้น ส่วนหญิงสาวที่ยังไม่แต่งงานก็นิยมสวมกางเกงขายาวเช่นเดียวกัน จากการสังเกตพบว่าผู้ชายจะนุ่งกางเกงขายาวอยู่เป็นประจำเกือบตลอดเวลา สีกางเกงที่ใช้ส่วนใหญ่จะเป็นสีหม่น ๆ เช่น สีดำ สีน้ำตาล หรือสีเทา เป็นต้น ผู้หญิงชาวเลเกาะหลีเป๊ะที่ยังไม่แต่งงานจะนุ่งกางเกงขายาวที่มีสีล้นลวดลายหลากหลาย กางเกงที่ใช้สวมใส่ส่วนใหญ่จะหาซื้อมาจากตลาดเมืองสตูล ปัจจุบันผู้หญิงชาวเลเกาะหลีเป๊ะจะรู้จักใช้เครื่องนุ่งห่มเหมือนกับคนในเมือง ชาวเลเกาะหลีเป๊ะบางคนเมื่อมีธุระเข้าไปในเมืองสตูลจะดูไม่ออกกว่าเป็นชาวเลเกาะหลีเป๊ะหรือคนในเมืองถ้าไม่ได้ยินเสียงพูด เพราะชาวเลเกาะหลีเป๊ะรู้จักพัฒนาตนเองในเรื่องของเครื่องนุ่งห่มที่ทันสมัยขึ้นมากกว่าสมัยก่อน

เลือ ในวันปกติผู้ชายชาวเลจะไม่นิยมสวมเลือ แม้ออกหาปลาในทะเลก็ไม่นิยมสวมเลือ หากมีสวมอยู่บ้างก็มักจะเป็นเลือยัดแขนยาว เมื่อมีความจำเป็นต้องเข้าไปในเมืองสตูลก็จะนิยมสวมเลือยัดแขนยาวเช่นเดียวกัน ผู้ชายชาวเลเกาะหลีเป๊ะจะไม่ค่อยพิถีพิถันในเรื่องของเครื่องนุ่งห่มมากนักผิดกับผู้หญิงที่รู้จักสวมเลือผ้าเลียนแบบคนในเมืองมากกว่าผู้หญิงชาวเล

เกาะหลีเป๊ะจะสวมเสื้อที่ดูดีกว่าผู้ชาย มีลวดลายสีสันทัน มีแบบต่าง ๆ ที่ทันสมัย พัฒนาในเรื่องของเสื้อผ้าทันสมัยกว่าผู้ชาย เนื้อผ้าที่ใช้จะเหมาะกับสภาพภูมิอากาศและสภาพพื้นที่ เด็ก ๆ ชาวเลเกาะหลีเป๊ะทั้งหญิงและชายส่วนใหญ่จะสวมเสื้อยืด หรือผ้าธรรมดาที่มีสีสันทัน มีลวดลายบ้างเล็กน้อย เด็ก ๆ จะไม่รู้จักพิธีพิธีกันเสื้อผ้าที่สวมใส่มากนักและส่วนใหญ่ผู้ปกครองจะซื้อมาให้

ผ้าถุง ผู้หญิงชาวเลเกาะหลีเป๊ะที่แต่งงานแล้วจะนิยมนุ่งผ้าถุงผืนเดียวไม่สวมเสื้อ ผ้าถุงที่สวมใส่จะมีลักษณะคล้ายกับผ้าปาเต๊ะเหมือนของชาวไทยมุสลิม ผู้หญิงชาวเลเกาะหลีเป๊ะจะหาซื้อผ้าถุงจากร้านค้าเมืองสตูลเป็นส่วนใหญ่ เพราะสามารถเลือกซื้อได้ตามความพอใจ ทั้งลวดลาย สีสันทัน และเนื้อผ้า ผ้าแต่ละชนิดจะมีความแตกต่างกันออกไปตามยี่ห้อ ส่วนหญิงสาวที่ยังไม่แต่งงานจะนุ่งผ้าถุงบ้างเป็นครั้งคราว เช่น ให้นุ่งอาบน้ำ นุ่งในชีวิตประจำวันเป็นบางครั้งบางคราว เป็นต้น

1.2 เครื่องนุ่งห่มประเภทที่ใช้ในลักษณะอื่น เครื่องนุ่งห่มของชาวเลเกาะหลีเป๊ะใช้นุ่งห่มนอกเหนือจาก กางเกง เสื้อ ผ้าถุง ยังมีเครื่องนุ่งห่มประเภทอื่นที่ใช้ประโยชน์ในลักษณะต่าง ๆ อีกหลายอย่าง เท่าที่นิยมใช้กันในหมู่ชาวเลเกาะหลีเป๊ะ ได้แก่ ผ้าเช็ดตัว ผ้าขาวม้า เป็นต้น ชาวเลเกาะหลีเป๊ะจะใช้ประโยชน์จากผ้าเช็ดตัวหลายอย่าง เช่น ใช้คลุมไหล่ ใช้นุ่งแทนผ้าขาวม้าหรือผ้าถุง บางโอกาสใช้ทำเป็นผ้าปูที่นอนให้กับเด็กเล็ก หรือใช้ผูกเปลสำหรับเด็กอ่อน เป็นต้น ส่วนผ้าขาวม้าจะเป็นที่นิยมของผู้ชายชาวเลเกาะหลีเป๊ะมากเพราะสามารถใช้ประโยชน์ได้หลายอย่าง เช่น อาบน้ำ โปกศีรษะแทนหมวกในการออกทะเล เป็นต้น ชาวเลเกาะหลีเป๊ะจะหาซื้อเครื่องนุ่งห่มประเภทดังกล่าวนี้จากร้านค้าที่ตลาดเมืองสตูล และจะนิยมใช้ผ้าขาวม้ามากกว่าผ้าเช็ดตัวเพราะใช้ประโยชน์ได้มากกว่า สะดวกกว่า ราคาถูกกว่า และง่ายต่อการทำความสะอาดกว่าผ้าเช็ดตัว

2. การแต่งกาย

เสื้อผ้าที่สวมใส่จะเป็นส่วนหนึ่งที่มีความสำคัญต่อการปรับตัวให้เข้ากับชุมชนหรือสังคม และวัฒนธรรมตามความต้องการของมนุษย์ที่ต้องขอความช่วยเหลือและให้เหมาะสมกับดินฟ้าอากาศ การแต่งกายด้วยเสื้อผ้าใหม่ สวยงาม ทำให้ผู้แต่งมีความสบายใจ ชาวเลเกาะหลีเป๊ะมีวัฒนธรรมในเรื่องของการแต่งกายที่เป็นเอกลักษณ์ของตนเอง รู้จักหาเสื้อผ้ามาสวมใส่

สวมใส่แต่งกายตามสภาพภูมิอากาศ ตามโอกาสต่าง ๆ ได้แก่ การแต่งกายในโอกาสปกติ และการแต่งกายในโอกาสพิเศษ

2.1 การแต่งกายในโอกาสปกติ การแต่งกายในโอกาสปกติของชาวเลเกาะหลีเป๊ะ เป็นวัฒนธรรมอย่างหนึ่งที่ได้ปฏิบัติสืบทอดกันมานาน ผู้ชายชาวเลเกาะหลีเป๊ะจะนิยมนุ่งกางเกง ไม่นิยมสวมเสื้อแม้อากาศหรือแสงแดดจะร้อนก็ตาม จะนิยมสวมใส่เสื้อผ้าที่มีสีหม่น ๆ เช่น สีดำ สีน้ำตาล หรือสีเทา ทั้งนี้เพื่อป้องกันไม่ให้เห็นความสกปรกมากนัก เพราะส่วนใหญ่ พวกเขาจะนุ่งทำงานนอกทะเลหาปลา ตากแดด ตากฝน ตากลม จึงต้องใช้เสื้อผ้าสีหม่น ๆ ผู้ชายชาวเลเกาะหลีเป๊ะจะไม่นิยมสวมเสื้อในชีวิตประจำวัน ไม่นิยมสวมรองเท้าแตะ ไม่ใช้ เครื่องประทีนโคม ส่วนผู้หญิงที่แต่งงานแล้วจะนิยมนุ่งผ้าถุงกระโจมอก ไม่นิยมสวมเสื้อ ไม่ นิยมสวมรองเท้า ไม่ใช้เครื่องประทีนโคม สำหรับหญิงสาวที่ยังไม่แต่งงานจะแต่งกายมิดชิด นุ่งผ้าถุงหรือกางเกงสวมเสื้อยืดหรือผ้าฝ้ายธรรมดาที่มีลวดลาย มีสีสันทัน มีสวมรองเท้าบางเป็น บางคน นิยมใช้เครื่องประทีนโคมบ้างเล็กน้อย เช่น แป้งผัดหน้า ลิปสติก และมีเครื่อง ประดับบ้างเล็กน้อย เช่น กำไล ต่างหู เป็นต้น ส่วนเด็ก ๆ ชาวเลเกาะหลีเป๊ะทั้งหญิงชายจะ แต่งกายคล้าย ๆ กับเด็ก ๆ บนแผ่นดินใหญ่ที่อาศัยอยู่ตามชนบทคือจะนุ่งกางเกงขาสั้น เสื้อ ยืด ไม่นิยมสวมรองเท้า

2.2 การแต่งกายในโอกาสพิเศษ การแต่งกายเป็นเครื่องนุ่งห่มที่ใช้ห่อหุ้มร่างกาย ของมนุษย์มาทุกยุคทุกสมัย มีวิวัฒนาการปรับปรุงเปลี่ยนแปลงอยู่ตลอดเวลา ทั้งนี้เพื่อให้ เหมาะสมกับสภาพแวดล้อม สังคม เศรษฐกิจ ภูมิประเทศ ดินฟ้าอากาศ และวัฒนธรรม ต่อมามนุษย์มีเวลาให้ความสนใจกับเครื่องแต่งกายมากขึ้น มีวิวัฒนาการในการแต่งกายมากขึ้น เป็นลำดับตามความต้องการของแต่ละกลุ่มชน จึงมีการแต่งกายเป็นกรณีพิเศษในโอกาสต่าง ๆ เช่น งานประเพณี งานประจำปี เทศกาลต่าง ๆ เป็นต้น ชาวเลเกาะหลีเป๊ะมีการแต่งกายที่ คล้ายกับคนบนผืนแผ่นดินใหญ่ รู้จักการเลือกใช้เสื้อผ้า รู้จักแต่งกายในโอกาสพิเศษต่าง ๆ เช่น การแต่งกายในประเพณีลอยเรือ งานแต่งงาน หรือในโอกาสเข้าไปในเมือง เป็นต้น

การแต่งกายในประเพณีลอยเรือ ประเพณีลอยเรือเป็นประเพณีสำคัญที่ชาวเลเกาะหลี เป๊ะได้ร่วมกันจัดขึ้นเป็นประจำทุกปี ปีละ 2 ครั้ง คือวันขึ้น 15 ค่ำ เดือน 5 และ เดือน 11 ของทุกปี ชาวเลเกาะหลีเป๊ะทุกคนทั้งหญิงและชายจะแต่งกายเป็นพิเศษกว่าที่ใช้แต่งอยู่ใน

ชีวิตประจำวัน ผู้ชายจะนุ่งกางเกงที่ดีกว่าเก่า สวมรองเท้า จะสวมเสื้อผ้าสะอาดเรียบร้อย เสื้อผ้ามีสีสัน มีลวดลาย ผู้หญิงที่แต่งงานแล้วจะนุ่งผ้าถุง รู้จักสวมเสื้อผ้าที่ดีกว่าเดิม ก่อนนำมาสวมใส่จะพิถีพิถันเป็นพิเศษ รู้จักใช้เครื่องประทีนโคม เขียนคิ้วทาปาก ใช้เครื่องหอมต่าง ๆ มีเครื่องประดับตกแต่ง เช่น สร้อยทอง สร้อยเงิน กำไล ต่างหู เป็นต้น สำหรับหญิงสาวชาวเลเกาะหลีเป๊ะก็เช่นเดียวกันต่างกันแต่เพียงหญิงสาวส่วนใหญ่จะนุ่งกางเกงสวมเสื้อที่ทันสมัยแบบคนในเมือง

การแต่งกายในประเพณีแต่งงาน จากการศึกษาพบว่า ในสมัยก่อนพิธีแต่งงานของชาวเลเกาะหลีเป๊ะจะมีขั้นตอนพิธีการมาก โดยฝ่ายชายจะนุ่งกางเกงขาว มีผ้าโสร่งสวมทับพันเหนือเข่า สวมเสื้อคอพับมีโบว์ สวมหมวกติดดอกไม้ ฝ่ายหญิงนุ่งโสร่งผ้าปาเต๊ะ มีลวดลายสีสันสวยงาม สวมเสื้อลูกไม้ มีผ้าคล้องคอ ปัจจุบันชาวเลเกาะหลีเป๊ะส่วนใหญ่จะมีการเปลี่ยนแปลงการแต่งกายในพิธีแต่งงานไปตามสมัยนิยมของคนในเมืองคือ สวมใส่เสื้อผ้าที่เป็นสมัยนิยม เช่น ผู้ชายจะสวมสูท ผูกไทด์ สวมรองเท้าหุ้มส้นที่เข้ากับสูท ส่วนผู้หญิงจะสวมชุดราตรีสีขาวหรือสีครีม สวมรองเท้าหุ้มส้น รู้จักเกล้าผม ติดดอกไม้แซมผม รู้จักใช้เครื่องประทีนโคม เขียนคิ้วทาปาก สวมใส่เครื่องประดับต่าง ๆ เช่น สร้อยคอ สร้อยข้อมือ แหวน กำไล เป็นต้น ส่วนเพื่อนเจ้าสาวจะแต่งกายธรรมดา ไม่พิถีพิถันมากนัก แต่งหน้าทาปากเล็กน้อย ส่วนแขกที่มาในงานทั้งหญิงและชายก็จะแต่งกายพิเศษกว่าปกติ

การแต่งกายเมื่อเข้าไปในเมือง ในสมัยก่อนการคมนาคมไปมาระหว่างเกาะหลีเป๊ะกับตัวเมืองสตูลไม่สะดวก ชาวเลเกาะหลีเป๊ะจึงไม่นิยมเข้าเมือง ชาวเมืองก็ไม่นิยมไปเที่ยวเกาะหลีเป๊ะ ทำให้วิถีชีวิตของชาวเลเกาะหลีเป๊ะไม่มีการเปลี่ยนแปลงมากนัก ต่อมาเมื่อการคมนาคมมีความสะดวกขึ้น มีเรือท่องเที่ยวแล่นไปมาระหว่างเกาะกับแผ่นดินใหญ่เมืองสตูล ทำให้วิถีชีวิตของชาวเลเกาะหลีเป๊ะเปลี่ยนแปลงไปอย่างรวดเร็ว รู้จักปรับเปลี่ยนการแต่งกายสวมใส่เสื้อผ้าเลียนแบบคนพื้นเมือง รู้จักหาสิ่งของมีค่ามาประดับตกแต่งกาย จะมีความพิถีพิถันในการแต่งกายมากขึ้น เมื่อจะเดินทางออกจากบ้านเข้าไปในเมืองสตูล จะแต่งกายเป็นพิเศษทั้งเสื้อผ้าและเครื่องประดับอื่น ๆ เช่น สวมใส่เสื้อผ้าใหม่ ๆ สำหรับผู้หญิงมีการแต่งหน้าทาปาก สวมใส่เครื่องประดับต่าง ๆ มีการสวมรองเท้าอย่างชาวเมืองโดยทั่วไป เป็นต้น

3. การดูแลรักษาเครื่องนุ่งห่ม

เครื่องนุ่งห่มเป็นปัจจัยพื้นฐานมนุษย์ เสื้อผ้ามีบทบาทสำคัญต่อขนบธรรมเนียม ประเพณี เอกลักษณ์ของกลุ่มชนกลุ่มใดกลุ่มหนึ่ง การดูแลรักษาเครื่องนุ่งห่มอย่างถูกวิธี การทำความสะอาด การดูแลรักษาเสื้อผ้าให้คงสภาพที่พร้อมใช้ได้ทันที การมีที่เก็บรักษาเสื้อผ้าอย่างเหมาะสมจึงมีความจำเป็นมาก สะดวกและง่ายต่อการรักษา มีที่แขวนเสื้อผ้าที่จำเป็นต้องเก็บด้วยการแขวน มีอุปกรณ์สำหรับซักрид สิ่งต่าง ๆ เหล่านี้ล้วนเป็นสิ่งสำคัญในการดูแลรักษาเครื่องนุ่งห่มโดยทั่วไป สำหรับชาวเลเกาะหลีเป๊ะมีวิธีการดูแลรักษาเครื่องนุ่งห่มอย่างง่าย ๆ ไม่พิถีพิถันในเรื่องของเสื้อผ้าเครื่องนุ่งห่ม เพราะชีวิตของชาวเลเกาะหลีเป๊ะมีความเป็นอยู่อย่างเรียบง่าย จากการศึกษาการดูแลรักษาเครื่องนุ่งห่มของชาวเลเกาะหลีเป๊ะพบว่าการดูแลรักษาเครื่องนุ่งห่ม 2 ลักษณะ ได้แก่ การจัดเก็บเครื่องนุ่งห่ม และการทำความสะอาดเครื่องนุ่งห่ม ซึ่งมีรายละเอียดดังต่อไปนี้

3.1 การจัดเก็บเครื่องนุ่งห่ม ชาวเลเกาะหลีเป๊ะในสมัยก่อนไม่มีอุปกรณ์เครื่องอำนวยความสะดวกในการจัดเก็บเครื่องนุ่งห่ม แต่จะจัดเก็บเครื่องนุ่งห่มโดยพับวางกองเป็นชั้น ๆ ไม่มีตู้เสื้อผ้าสำหรับจัดเก็บ ไม่มีไม้สำหรับแขวน เสื้อผ้าที่สวมใส่แล้วถ้าไม่นำไปซักก็จะเก็บโดยแขวนไว้ข้างฝาบ้าน หรือเสายภายในบ้าน เมื่อจะสวมเสื้อก็จะนำเสื้อตัวนั้นมาสวมใหม่ การรีดผ้าจะไม่นิยมรีดเพราะไม่มีไฟฟ้าใช้ ชาวเลเกาะหลีเป๊ะจะใช้ไฟฟ้าจากพลังงานแสงอาทิตย์ (โซลาเซลล์) ปัจจุบันชาวเลเกาะหลีเป๊ะมีการพัฒนาเหมือนกับคนในเมือง รู้จักใช้อุปกรณ์เครื่องใช้ในการจัดเก็บเครื่องนุ่งห่มทันสมัยขึ้น มีตู้เสื้อผ้าอย่างดี ส่วนผ้าที่ไม่ต้องแขวนก็จะจัดเก็บพับกองไว้เป็นชั้น ๆ อย่างมีระเบียบ บางบ้านที่ไม่มีตู้จัดเก็บเครื่องนุ่งห่ม ก็จะพับกองเป็นชั้น ๆ ไว้อย่างเป็นระเบียบโดยการจัดเก็บแยกเครื่องนุ่งห่มแต่ละประเภทไว้ที่เป็นประเภทเดียวกันก็เก็บไว้ด้วยกัน

3.2 การทำความสะอาดเครื่องนุ่งห่ม ในสมัยก่อนชาวเลเกาะหลีเป๊ะ ยังไม่มีผงซักฟอกใช้ในการทำความสะอาดเครื่องนุ่งห่ม จะใช้ต้นไม้ชนิดหนึ่งที่ชาวเลเกาะหลีเป๊ะเรียกว่า “ต้นสะบ้า” โดยนำลำต้นเล็ก ๆ มาทุบให้เป็นฝอย แล้วนำไปแช่ในน้ำเพื่อให้เกิดเป็นฟอง นำน้ำที่เป็นฟองมาซักผ้า และจะเก็บต้นสะบ้าไว้ใช้ซักผ้าในครั้งต่อไปอีก สำหรับครอบครัวชาวเลที่มีฐานะค่อนข้างดีจะซักผ้าด้วยสบู่อันไลท์ ปัจจุบันชาวเลเกาะหลีเป๊ะมีการไปมาหาสู่กับชาวเมือง

บ่อยขึ้น รู้จักชมรายการโทรทัศน์ที่มีการโฆษณาต่าง ๆ จึงเกิดการเรียนรู้จากประสบการณ์ที่ได้พบเห็นในชีวิตประจำ ทำให้ชาวเลเกาะหลีเป๊ะรู้จักใช้สิ่งของที่จำเป็นต้องใช้ในชีวิตประจำวันมากยิ่งขึ้น เช่น รู้จักใช้ผงซักฟอกที่เป็นของสมัยใหม่มาใช้ซักเสื้อผ้าเครื่องนุ่งห่ม มีการรู้จักชิงลวดทำราวตากผ้า เป็นต้น

วัฒนธรรมด้านการรักษาโรค

ชนชาติทุกชนชั้นล้วนแต่ต้องมีระบบการรักษาโรคบำบัดโรคแบบดั้งเดิมของตนเองมาทั้งสิ้น สิ่งนี้ล้วนเป็นผลมาจากการสั่งสมประสบการณ์เดิมในการแก้ปัญหาสุขภาพ การเรียนรู้และการทำความเข้าใจชีวิตและสุขภาพเป็นกระบวนการที่เกิดขึ้นโดยธรรมชาติ การบำบัดรักษาโรคเป็นวิธีการที่มีอยู่ในทุกกลุ่มชน และมีการสั่งสมสืบทอดกันมายาวนานจนเป็นวัฒนธรรมเฉพาะกลุ่ม ด้วยเหตุนี้เอง การรักษาโรค บำบัดโรคของกลุ่มชนจึงไม่อาจแยกออกจากความเชื่อหรือระบบวัฒนธรรมของกลุ่มชนนั้นได้ ชาวเลเป็นกลุ่มชนที่อยู่ห่างไกลความเจริญ การไปมาระหว่างแผ่นดินใหญ่กับเกาะหลีเป๊ะไม่สะดวกเหมือนกับปัจจุบัน การรักษาโรค บำบัดโรคของชาวเลเกาะหลีเป๊ะจึงไม่สามารถแยกออกจากความเชื่อหรือระบบวัฒนธรรมได้ สิ่งใช้สอยที่เกิดจากธรรมชาติเป็นส่วนหนึ่งของความรู้เชิงวัฒนธรรม ที่ตั้งอยู่บนพื้นฐานของความเชื่อ คุณค่า การลองปฏิบัติ คัดเลือก และถ่ายทอดโดยชุมชนและสังคมเป็นเวลาต่อเนื่องกันมา ซึ่งเกิดการเรียนรู้จากความเป็นจริงในการดำเนินชีวิต และสั่งสมสืบทอดกันมาจนเป็นวัฒนธรรม

เกาะหลีเป๊ะเป็นหมู่บ้านที่ตั้งอยู่บริเวณชายฝั่งทะเลอันดามันในเขตประเทศไทย จึงมีความหลากหลายของพันธุ์พืชสมุนไพร การรักษาโรคของชาวเลเกาะหลีเป๊ะจึงมีทั้งการรักษาทั้งแพทย์แผนปัจจุบันและแผนโบราณ แต่ยังมีการรักษาโรคแบบดั้งเดิมอยู่บ้างเมื่อมีความจำเป็น บางโอกาส เช่น เวลากลางคืนหรือเจ็บไข้ได้ป่วยเพียงเล็กน้อย การศึกษาวัฒนธรรมด้านการรักษาโรคของชาวเลเกาะหลีเป๊ะ ตำบลเกาะสาหร่าย อำเภอเมืองสตูล จังหวัดสตูล ผู้วิจัยได้ประมวลสรุปผลการศึกษาและจำแนกประเด็นการศึกษาได้ 2 ประเด็น ได้แก่ การรักษาโรคด้วยการใช้ยา และการรักษาโรคด้วยวิธีไสยศาสตร์หรือใช้ตัวยาคบคู่กับไสยศาสตร์

1. การรักษาโรคด้วยการใช้ยา

การรักษาโรคในปัจจุบันทั้งที่รักษาโรคด้วยยาแผนปัจจุบันและรักษาโรคด้วยยาแผนโบราณ โรคบางอย่างจะต้องใช้ยาควบคู่กันไปด้วยเพื่อบรรเทาอาการเจ็บป่วย ยาเป็นสารชนิดหนึ่งที่มีผลต่อสุขภาพร่างกาย ช่วยบรรเทาอาการเจ็บปวด การรักษาโรคทั้งใช้ยาสมุนไพรและยาแผนปัจจุบัน ชาวเลเกาะหลีเป๊ะมีการรักษาโรคด้วยการใช้ยา 2 ลักษณะ ดังนี้

1.1 การรักษาโรคด้วยการใช้ยาพื้นบ้าน ในสมัยก่อนการหาสมุนไพรของชาวเลเกาะหลีเป๊ะส่วนใหญ่จะได้มาจากทะเล มีเป็นส่วนน้อยที่ได้จากป่า ชาวเลเกาะหลีเป๊ะรู้จักนำสิ่งที่มีอายุอยู่ใต้ท้องทะเลมาทำเป็นยาสมุนไพรรักษาโรคได้อย่างมากมาย การรักษาโรคด้วยยาพื้นบ้านหรือยาสมุนไพร เชื่อว่ามาจากการลองผิดลองถูก หากพบว่าสมุนไพรใดสามารถรักษาโรคได้ผลก็นำมารักษาและถ่ายทอดสืบต่อกันมา การใช้สมุนไพรนั้นโดยทั่วไปจึงยังเป็นส่วนหนึ่งของชาวเลเกาะหลีเป๊ะที่ยังช่วยในการรักษาโรคนอกเหนือจากจะรักษาด้วยยาแผนปัจจุบัน เพราะสมุนไพรเป็นทั้งอาหารและยาสำหรับป้องกันและรักษาโรค ชาวเลเกาะหลีเป๊ะจึงรู้จักหุงหาญรักษาสมุนไพร เพราะเห็นคุณประโยชน์ของต้นไม้ใบหญ้า รากไม้ ภายในชุมชนของตน ชีวิตมีความผูกพันกับสมุนไพร ภูเขา ป่าไม้ แม่น้ำ ลำธาร และทะเล การดำรงชีวิตประจำวันก็อาศัยสมุนไพรที่ได้จากพืช สัตว์ แร่ธาตุ ซึ่งนำมาดัดแปลงแปรรูปเป็นเครื่องอุปโภคบริโภคประจำวัน ยาสมุนไพรจึงเป็นยาที่ได้จากพืชชาติ สัตว์ หรือพืชที่แปรสภาพผสมปรุงแต่งเพื่อนำมาใช้เป็นยารักษาโรค ตามความจำเป็นและความสำคัญเพื่อบรรเทานำบัดรักษาโรค ตามลักษณะของยารักษาโรค และวิธีการรักษาโรคด้วยสมุนไพร ซึ่งได้ทั้งจากทะเลและจากป่า มีรายละเอียดดังนี้

สมุนไพรจากทะเล

หอยปะการัง (เห็ดหลิน)

สรรพคุณ แก้พิษเห็ดต่าง ๆ ซึ่งมีอาการมึนเมาหรืออาเจียร แก้หัว

แก้ไข้ ปัสสาวะสีเหลือง

วิธีรักษา นำหอยปะการังมาฝนกับน้ำส้มมะนาว หรือผสมกับน้ำข้าวข้าว

หอยนมสาว

สรรพคุณ ใช้แก้พิษ เช่น อาหารผิดสำแดง

วิธีการรักษา นำเปลือกหอยนมสาวมาเผาแล้วตำให้ละเอียด ผสมน้ำมะนาวหรือน้ำขาวข้าว

ปลิงทะเล

สรรพคุณ แก้ปวดกระดูก ข้อ แก้ปวดแผลอักเสบ แก้ปวดท้อง และเป็นยาบำรุงกำลัง

วิธีการรักษา นำปลิงทะเลมาล้าง แล้วบด ผสมกับน้ำมะนาว น้ำตาลแดง

หอยโนรา

สรรพคุณ แก้นิ่ว ขับปัสสาวะ แก้ขับถ่ายโลหิตตกค้างหลังคลอด หรือระดูมาไม่ปกติ

วิธีการรักษา ใช้เปลือกหอยโนรามานำมาเผาตำให้ละเอียดผสมกับหัวเถาคัน รากลำเจียก บานไม่รู้โรยทั้งห้า บดให้ละเอียด ห่อผ้าขาวตม่น้ำกิน

หอยแครง

สรรพคุณ แก้นิ่ว ขับปัสสาวะ แก้ขับถ่าย โลหิตตกค้างหลังคลอด หรือระดูมาไม่ปกติ

วิธีการรักษา ใช้เปลือกหอยแครง มาเผาตำให้ละเอียดผสมกับ หัวมันเถาคัน รากลำเจียก บานไม่รู้โรยทั้งห้า บดให้ละเอียด ห่อผ้าขาว ตม่น้ำกิน

หอยมุกขึ้น

สรรพคุณ แก้พิษไข้ แก้ฝี และขับปัสสาวะ

วิธีการรักษา ใช้เปลือกหอยมุกขึ้นมาเผา ทำให้ละเอียดจนเป็นแป้ง
นำมาผสมกับน้ำมะนาวปั้นเป็นลูกกลอนขนาดเท่าเม็ดถั่ว รับประทาน
อาการทุเลาจึงหยุดยา

หอยจับแสง

สรรพคุณ แก้ฝี แก้ไข้ ขับปัสสาวะ บำรุงกระดูก แก้ขับถ่าย
โลหิตตกค้างหลังคลอด หรือระดูมาไม่เป็นปกติ

วิธีการรักษา ใช้เปลือกหอยจับแสง นำมาทำให้ละเอียดผสมกับหัว
เถาคัน รากลำเจียก บานไม่รู้โรยทั้งห้า บดให้ละเอียด ห่อผ้า
ขาวตม้น้ำกิน

หอยเบี้ยตัวผู้

สรรพคุณ แก้ไข้เด็ก เนื่องจากตานซาง

วิธีการรักษา ใช้เปลือกหอยเบี้ยตัวผู้ มาเผาทำให้ละเอียดผสมกับ
หัวเถาคัน รากลำเจียก บานไม่รู้โรยทั้งห้า บดให้ละเอียด ห่อผ้า
ขาวตม้น้ำกิน

หอยแครงเลา

สรรพคุณ แก้ฝี ขับปัสสาวะ

วิธีการรักษา ใช้เปลือกหอยแครงเลามาเผา ทำให้ละเอียดจนเป็นแป้ง
นำมาผสมกับน้ำมะนาว ปั้นเป็นลูกกลอน ขนาดเท่าเม็ดถั่วลิสง
รับประทานจนอาการทุเลา จึงหยุดยา

หอยมือเสือ

สรรพคุณ แก้พิษไข้ หรือไข้ที่เกิดจากพิษอาหาร

การรักษา นำเปลือกหอยมือเสือ มาฝนกับหิน แล้วผสมกับน้ำสุก
น้ำชาข้าวหรือน้ำปูนใส แล้วนำมาดื่ม

ลั่นทะเล (กระดองปลาหมึก)

สรรพคุณ แก้ผดผื่นคัน ตามตัว ผิวน้ำ

วิธีการรักษา ใช้บดหรือชูด ผสมกับดินสอพอง ว่านหางจระเข้
ทาหน้าแก้สิวใช้ผงลั่นทะเล ผสมน้ำมะนาวกรูด ลบรอยสิว
หรือกัดสิว

ปลิงทะเล

สรรพคุณ แก้ปวดข้อกระดูก รักษาหญิงลูกอ่อน แก้หอบ แก้เย็น
ไข้หวัด

วิธีการรักษา นำปลิงทะเลมาล้าง แล้วบด ผสมน้ำมะนาว
น้ำตาลแดง แล้วดื่มกิน ถ้ากินสด ๆ เอาไส้ออกแล้วกินทันที

การรักษาโรคด้วยพืชสมุนไพร

เด็กเป็นหวัด ใช้ใบน้อยหน้า เอามาขยำนำนํ้ามาปิดหัว

เด็กปวดท้อง ใช้หมากพลูเคี้ยว บด แล้วนำมาปิดหัว

หูอักเสบ ใช้ใบผักบุ้งทะเล คั้นเอานํ้าใช้หยอดหู แก้อักเสบ
หูเป็นน้ำหนอง

ยาบำรุงเลือด ใช้รากมัน รากพลู ยอดพลู และน้ำตาลกรวด
ต้มกินน้ำขณะที่ยังกำลังอุ่น

ยาที่ทำให้คล่องง่าย ใช้พริกไทยดำพอแตก หัวหอมหั่น

กระเทียมหั่น หัวใบพลูเคี้ยวกิน

ยาแก้ไข้ ตัวร้อน ใช้รากมะพร้าว รากหมาก รากมะนาว ตำให้
ละเอียดคั้นน้ำกิน และทาชะโลมตามตัว

การรักษาอาการเจ็บป่วยที่โดนสัตว์ทะเลทำร้าย เช่น หอยเม่นตำหอยเม่น มี
ลักษณะตัวกลมขนยาวเหมือนเม่น สีดำ พืชจะอยู่ที่ขน เวลาตำ ถูกอวัยวะส่วนใดส่วน
หนึ่งของร่างกายขนเม่นจะหักฝังในเนื้อ ทำให้มีอาการเจ็บปวด บางรายถึงกับสลบ

การรักษา ใช้มะนาวผ่าซีก นำปูนขาวทาที่เนื้อ มะนาวทาหรือถูบริเวณที่ถูกหอย
เม่นตำ อาการเจ็บปวดจะค่อย ๆ หายไป

การรักษาอีกวิธีหนึ่งก็คือ ใช้น้ำเยี่ยวคนใส่ที่รองรับ แล้วเอาเท้าแช่น้ำเยี่ยวนั้น
หนามจะยุ่ยและหลุดไปเอง แล้วจึงใส่ยารักษาโรคของหมอแผนปัจจุบัน

ปลากกระเบนแทง ใช้ผักหวานทะเลเอามาขยำ นำน้ำมาทาแผล จะแก้ปวด

โดนแมงกะพรุนไฟ ใช้เปลือกต้นยอตำละเอียด คั้นเอาน้ำทาแก้พิษแมงกะพรุนไฟ
หรือใช้กล้วยน้ำว้าสุกขยำให้ละเอียดแล้วพอกบริเวณที่ถูกแมงกะพรุนไฟ หรือใช้ใบ
ผักบุ้งทะเลมาตำเอาน้ำมาทาแผล

1.2 การรักษาโรคโดยการใช้อยาแผนปัจจุบัน จากการศึกษาการรักษาโรคโดยการใช้อยาแผนปัจจุบันของชาวเลเกาะหลีเป๊ะ พบว่า ในอดีตที่ผ่านมาชาวเลเกาะหลีเป๊ะ จะไม่มีความ
ตื่นตัวในการรับฟังข่าวสาร เนื่องจากยังไม่มีโทรทัศน์ วิทยุ ที่จะใช้รับฟังข่าวสาร หรือขาดการ
ติดต่อกับบุคคลภายนอก ต่อมาทางราชการได้เข้ามาจัดตั้งโรงเรียน สถานื่อนามัย สถานีตำรวจ
ในระยะแรก ๆ ชาวเลเกาะหลีเป๊ะไม่คุ้นเคยกับสิ่งเหล่านี้จึงทำให้เกิดปัญหาในการสร้างความเข้าใจ
ในบางอย่างได้ยากเป็นอย่างยิ่ง เช่น ชาวเลเกาะหลีเป๊ะไม่ส่งลูกหลานไปเข้าโรงเรียน เมื่อ
เจ็บป่วยไม่กล้าไปหาหมอที่สถานื่อนามัย แนะนำเรื่องราวใดก็ไม่ปฏิบัติตาม ต่อมาเมื่อบุคลากร
จากหน่วยงานต่าง ๆ ของรัฐสามารถสร้างความเข้าใจเรื่องราวต่าง ๆ ให้กับชาวเลเกาะหลีเป๊ะได้
เช่น เจ้าหน้าที่สถานื่อนามัยสามารถปลูกฝังป้องกันโรคระบาดให้เห็นได้จริง มีการรักษาโรคด้วย
ยาแผนปัจจุบันหายได้ดี การรักษาโรคโดยการใช้อยาแผนปัจจุบันจึงเป็นที่ยอมรับของชาวเลเกาะ
หลีเป๊ะ

ชาวเลเกาะหลีเป๊ะโดยทั่วไปมีสุขภาพแข็งแรง โรคที่เคยพบในกลุ่มชาวเล คือ โรคผิวหนัง เพราะชาวเลส่วนใหญ่ไม่นิยมการอาบน้ำ เนื่องจากสมัยก่อนจะใช้ชีวิตอยู่ในเรือมากกว่าบนบก เมื่อมาสร้างบ้านเรือนเป็นหลักแหล่งอยู่ตามชายหาดจึงรู้จักชูดบน้ำนำมาใช้อาบใช้บริโภค หากเป็นโรคผิวหนังในสมัยก่อนจะไปหารากไม้มาฝนกับน้ำทาตัว แต่ปัจจุบันจะซื้อยาแผนปัจจุบันมาใช้รักษา ส่วนเด็ก ๆ มักจะเป็นไข้หวัดและโรคท้องร่วง ผู้สูงอายุมักเป็นโรคที่เกี่ยวข้องหู ตา เช่น หูหนวก หูตึง (ได้ยินเสียงเบา ๆ) ซึ่งมีสาเหตุมาจากการดำน้ำนาน ๆ และเป็นประจำ บางคนประสาทตาไม่ปกติมองเห็นไม่ชัด มีอาการพรัมัว ส่วนมากมักจะเกิดกับกลุ่มคนรุ่นเก่าที่ดำน้ำหาปลา

ชาวเลเกาะหลีเป๊ะในปัจจุบัน มีแนวโน้มในการระงับรักษาสุขภาพร่างกายมากยิ่งขึ้น เช่น การใช้สมุนไพร การสวมรองเท้า เป็นต้น ชาวเลเกาะหลีเป๊ะจะได้รับภูมิคุ้มกันโรค ไกกรน บาดทะยัก หัด และวัณโรค ครบทุกระยะ บนเกาะหลีเป๊ะมีสถานื่อนามัยที่ให้บริการตรวจสุขภาพแก่ชาวเล ชาวเลเกาะหลีเป๊ะส่วนใหญ่จะไปสถานื่อนามัยเมื่อมีอาการเป็นไข้โดยส่วนใหญ่จะเป็นไข้หวัด ชาวเลเกาะหลีเป๊ะจะใช้บริการที่สถานื่อนามัยเกาะอาดังเฉลี่ยวันละ 10 ราย ส่วนมากมักจะใช้บริการในวันจันทร์กับวันศุกร์ ยาที่ทางราชการจ่ายให้กับชาวเลเกาะหลีเป๊ะมักจะเป็นยาที่มีคุณภาพดี เพราะทางราชการจะให้ความสนใจและเอาใจใส่ต่อชนกลุ่มนี้มากเป็นพิเศษ ผู้หญิงชาวเลเกาะหลีเป๊ะที่ตั้งครรภ์มักจะไปใช้บริการฝากครรภ์ที่สถานื่อนามัยเกาะอาดัง แต่เวลาคลอดมักจะคลอดกับหมอดำแยในหมู่บ้าน เมื่อคลอดแล้วจะไปเบิกยาจากสถานื่อนามัยมารับประทาน หมอดำแยที่ทำคลอดจะต้องผ่านการอบรมหมอพื้นบ้านจากทางราชการที่มีหน่วยงาน สาธารณสุขจังหวัดเป็นผู้รับผิดชอบในการอบรม บนเกาะหลีเป๊ะมีหมอดำแยที่ผ่านการอบรมแล้วจำนวน 2 คน และมีผู้ช่วยอีก 1 คน นอกจากนี้ที่สถานื่อนามัยยังมีบริการ "การพยาบาลทางอากาศ" ร่วมกับคณะแพทย์ชุดหน่วยแพทย์อาสาสมเด็จพระบรมราชชนนี (พอ.สว.) โรคที่มีความจำเป็นต้องอาศัยการบริการทางอากาศ คือ โรคทางเดินอาหาร ได้แก่ โรคท้องร่วง ส่วนใหญ่จะเป็นในเด็ก กับโรคที่เกี่ยวข้องระบบหายใจ ถ้ามีการเจ็บไข้ได้ป่วยเล็กน้อย ชาวเลเกาะหลีเป๊ะก็จะไปหาหมอที่สถานื่อนามัยบนเกาะหรือโรงพยาบาลในจังหวัด

2. การรักษาโรคด้วยวิธีไสยศาสตร์หรือใช้ตัวยาควบคู่กับการใช้ไสยศาสตร์

กลุ่มคนที่ดำเนินชีวิตอยู่ท่ามกลางความเสี่ยงปราศจากหลักประกัน มักจะมีความเชื่อที่เกี่ยวกับจิตวิญญาณ และย่อมจะหาหลักพึ่งทางใจ สร้างความเชื่อสิ่งที่ศรัทธา เพราะมีความเชื่อว่าวิญญาณของคนที่มีเดชนาภาพสูง ชาวเลเกาะหลีเป๊ะเชื่อและนับถือภูต ผี การรักษาโรคด้วยไสยศาสตร์จึงเกิดขึ้นเพราะความเชื่อเหล่านี้ ในสมัยก่อนจะมีความเชื่อทางไสยศาสตร์มีมากกว่าในปัจจุบัน เพราะความเจริญทางวิทยาศาสตร์เข้ามาแทนที่ แต่ก็ยังมีการบนบานศาลกล่าวหลงเหลืออยู่บ้าง ความเชื่อในการรักษาโรคด้วยไสยศาสตร์ควบคู่กับการใช้ยาสมุนไพรจึงเกิดขึ้นในกลุ่มชาวเลเกาะหลีเป๊ะ

ในสมัยก่อนเมื่อชาวเลเกาะหลีเป๊ะมีอาการป่วยไข้ เช่น ปวดหลัง ปวดเอว ปวดท้อง ก็จะไปหาหมอพื้นบ้านให้ทำการรักษา หมอจะตรวจดูอาการแล้วมักจะสรุปลงความเห็นว่าคุณเข้าหรือถูกผีแทรก หรือถูกของ แล้วจะทำการรักษาตามวิธีการของหมอไสยศาสตร์ (หมอผี) ส่วนใหญ่จะใช้เวทย์มนต์คาถาเป่าลงบนกระหม่อมหรือเป่าตั้งแต่ศีรษะลงไปถึงปลายเท้า โดยไม่ต้องใช้ยาแต่อย่างใด สำหรับบางโรคที่หมอพื้นบ้านรักษาอาจจะใช้ยาสมุนไพรควบคู่กับการใช้ไสยศาสตร์ เช่น ต้มยาสมุนไพรแล้วเสกเป่าเวทย์มนต์คาถาลงไปในหม้อให้คนไข้ดื่มกินตามแต่หมอพื้นบ้านจะเห็นสมควร หรือรักษาจนคนไข้มีอาการทุเลาดีขึ้น ผู้หญิงชาวเลเกาะหลีเป๊ะที่ท้องแก่ใกล้คลอดหรือเมื่อถึงเวลาคลอดมักจะไปคลอดกับหมอต้าแยในหมู่บ้าน เพราะหมอต้าแยจะมีการบิบนวด คัดท้อง พร้อมกับมีการร่ายเวทย์มนต์คาถาตามความเชื่อแต่โบราณพร้อมกันนั้นก็ให้รับประทานยาสมุนไพรควบคู่กันไปด้วย เนื่องจากชาวเลเกาะหลีเป๊ะมีอาชีพจับปลาในทะเลเป็นหลัก วิถีชีวิตของพวกเขาจึงต้องอยู่กับทะเลตลอดเวลา ประกอบกับต้องดำน้ำหาปลาในที่ลึก ๆ และเป็นเวลานาน ๆ ทำให้สภาพร่างกายอ่อนแอ มีอาการมือเท้าอ่อนไม่มีแรงหากเกิดอาการเช่นนี้ขึ้นก็จะพากันไปหาหมอพื้นบ้าน หมอก็จะใช้น้ำมันทานวดพร้อมกับใช้เวทย์มนต์คาถากำกับลงไปด้วยพร้อม ๆ กัน การรักษาโรคด้วยวิธีนี้ก็ยังคงมีอยู่จนถึงปัจจุบัน โรคหรืออาการดังที่กล่าวมาข้างต้น ชาวเลเรียกว่า “โรคน้ำบิ” อาการของโรคคือ หลังจากดำน้ำลึก ๆ และขึ้นมาจากน้ำแล้วจะมีอาการมือเท้าอ่อน คล้ายจะเป็นลม ต้องรีบนำไปให้หมอพื้นบ้านทำการรักษาโดยการบิบนวดพร้อมทั้งใช้คาถาไปด้วย

บทที่ 5

บทย่อ สรุปผล และข้อเสนอแนะ

บทย่อ

การศึกษาวัฒนธรรมเกี่ยวกับปัจจัยพื้นฐานในการดำรงชีวิตของชาวเลเกาะหลีเป๊ะ ตำบลเกาะสาหร่าย อำเภอเมืองสตูล จังหวัดสตูล ผู้วิจัยได้วางแนวทางในการศึกษาไว้ดังนี้

ความมุ่งหมายของการศึกษาค้นคว้า

เพื่อศึกษาวัฒนธรรมเกี่ยวกับปัจจัยพื้นฐานในการดำรงชีวิตของชาวเลเกาะหลีเป๊ะ ตำบลเกาะสาหร่าย อำเภอเมืองสตูล จังหวัดสตูล ในประเด็นต่อไปนี้

1. วัฒนธรรมด้านอาหาร
2. วัฒนธรรมด้านที่อยู่อาศัย
3. วัฒนธรรมด้านเครื่องนุ่งห่ม
4. วัฒนธรรมด้านการรักษาโรค

ขอบเขตของการศึกษาค้นคว้า

ผู้วิจัยได้กำหนดขอบเขตของการศึกษาค้นคว้า ดังนี้

1. ขอบเขตด้านพื้นที่ การศึกษาครั้งนี้ผู้วิจัยมุ่งศึกษาวัฒนธรรมเกี่ยวกับปัจจัยพื้นฐานในการดำรงชีวิตของชาวเลเกาะหลีเป๊ะ หมู่ที่ 7 บ้านเกาะหลีเป๊ะ ตำบลเกาะสาหร่าย อำเภอเมืองสตูล จังหวัดสตูล

2. ขอบเขตด้านเนื้อหา การศึกษาครั้งนี้ผู้วิจัยมุ่งศึกษาเฉพาะวัฒนธรรมเกี่ยวกับปัจจัยพื้นฐานในการดำรงชีวิตของชาวเลเกาะหลีเป๊ะ ตำบลเกาะสาหร่าย อำเภอเมืองสตูล จังหวัดสตูล ในประเด็นต่อไปนี้

2.1 วัฒนธรรมด้านอาหาร

2.1.1 การหาอาหาร

2.1.2 ชนิดของอาหารและการประกอบอาหาร

2.1.3 การบริโภคอาหาร

2.1.4 การเก็บรักษาและการถนอมอาหาร

2.2 วัฒนธรรมด้านที่อยู่อาศัย

2.2.1 การสร้างที่อยู่อาศัย

2.2.2 ลักษณะรูปแบบของที่อยู่อาศัย

2.2.3 การจัดตกแต่งที่อยู่อาศัย

2.2.4 การอยู่อาศัย

2.3 วัฒนธรรมด้านเครื่องนุ่งห่ม

2.3.1 ชนิดและลักษณะของเครื่องนุ่งห่ม

2.3.2 การแต่งกาย

2.3.3 การดูแลรักษาเครื่องนุ่งห่ม

2.4 วัฒนธรรมด้านการรักษาโรค

2.4.1 การรักษาโรคด้วยการใช้ยา

2.4.2 การรักษาโรคด้วยวิธีไสยศาสตร์หรือการใช้ตัวยาคบคู่กับไสยศาสตร์

วิธีดำเนินการศึกษาค้นคว้า

การศึกษาเรื่องนี้ผู้วิจัยได้ดำเนินการศึกษาค้นคว้าเป็นขั้นตอนดังต่อไปนี้

1. ขั้นสำรวจเอกสารที่เกี่ยวข้อง โดยการสำรวจและศึกษาเอกสารที่ให้ความรู้เกี่ยวกับเรื่องที่ศึกษาจากแหล่งเอกสารต่าง ๆ เพื่อเป็นความรู้พื้นฐานและช่วยกำหนดแนวทางในการศึกษา

2. ขั้นเก็บรวบรวมข้อมูลภาคสนาม โดยการเก็บข้อมูลวัฒนธรรมเกี่ยวกับปัจจัยพื้นฐานในการดำรงชีวิตของชาวเลเกาะหลีเป๊ะ ตำบลเกาะสาหร่าย อำเภอเมืองสตูล จังหวัดสตูล ด้วยวิธีสัมภาษณ์ สังเกต และถ่ายภาพประกอบ ซึ่งมีลำดับดังนี้

2.1 สัมภาษณ์ผู้บอกข้อมูลในพื้นที่ศึกษา โดยกำหนดเกณฑ์ในการคัดเลือกผู้บอกข้อมูลไว้ดังนี้

2.1.1 กลุ่มชาวเลที่อาศัยอยู่บนเกาะหลีเป๊ะ ตำบลเกาะสาหร่าย อำเภอเมืองสตูล จังหวัดสตูล ซึ่งสามารถฟังและพูดภาษาไทยได้เข้าใจ

2.1.2 กลุ่มชาวบ้านทั่วไปที่ไม่ใช่ชาวเล ที่อาศัยอยู่บนเกาะหลีเป๊ะ ตำบลเกาะสาหร่าย อำเภอเมืองสตูล จังหวัดสตูล

2.2 สํารวจผู้นบอกข้อมูลนอกพื้นที่ศึกษา โดยกำหนดเกณฑ์ในการคัดเลือกผู้นบอกข้อมูลไว้ดังนี้

2.3 กลุ่มนักวิชาการและนักพัฒนาที่มีความรู้ความเข้าใจเกี่ยวข้องกับชาวเลเกาะหลีเป๊ะ ตำบลเกาะสาหร่าย อำเภอเมืองสตูล จังหวัดสตูล

2.4 สัมภาษณ์ผู้นบอกข้อมูลตามข้อ 2.1, 2.2 ตามประเด็นที่กำหนดไว้ในขอบเขตเนื้อหาด้วยวิธีการบันทึกแบบบันทึกเสียงและการจดบันทึกตามที่เห็นเหมาะสมสำหรับข้อมูลนั้น ๆ

2.5 สังเกตวัฒนธรรมเกี่ยวกับปัจจัยพื้นฐานในการดำรงชีวิตของชาวเลแหล่งพื้นที่ศึกษา และภาพประกอบ

3. ขั้นตอนการจัดกระทำกับข้อมูล ได้ดำเนินการดังต่อไปนี้

3.1 นำข้อมูลที่ได้จากการสัมภาษณ์ภาคสนามมาถอดแบบบันทึกเสียง โดยสรุปสาระสำคัญที่เกี่ยวข้องกับเรื่องที่ศึกษาตามขอบเขตด้านเนื้อหา

3.2 นำข้อมูลที่ได้จากการสัมภาษณ์และการสังเกตทั้งที่ถอดจากแบบบันทึกเสียงและจดบันทึกมาตรวจสอบความถูกต้องและสมบูรณ์เพื่อเก็บข้อมูลเพิ่มเติมในส่วนที่ยังไม่สมบูรณ์

3.3 นำข้อมูลทั้งหมดมาวิเคราะห์ตามขอบเขตเนื้อหา

4. เสนอผลการศึกษาค้นคว้าด้วยวิธีพรรณนาวิเคราะห์และแสดงภาพประกอบ

สรุปผล

จากการศึกษาวัฒนธรรมเกี่ยวกับปัจจัยพื้นฐานในการดำรงชีวิตของชาวเลเกาะหลีเป๊ะ ตำบลหนองสาหร่าย อำเภอเมืองสตูล จังหวัดสตูล สรุปผลได้ดังนี้

1. วัฒนธรรมด้านอาหาร

ชาวเลเกาะหลีเป๊ะมีอาชีพหลักคือ ทำการประมง อาหารหลักของชาวเลเกาะหลีเป๊ะจึงเน้นหนักไปทางอาหารทะเลเป็นส่วนใหญ่ แต่ก็ยังมีอาหารที่ได้จากแหล่งอื่นบ้าง การหาอาหารของชาวเลจึงมีอยู่ 2 ลักษณะ คือ อาหารที่ได้จากแหล่งธรรมชาติ และอาหารที่ได้จากร้านค้า อาหารที่ได้จากธรรมชาติมี 2 ประเภทคือ อาหารที่ได้จากทะเล และอาหารที่ได้จากป่า การหาอาหารที่ได้จากทะเลจะมี 4 วิธี ได้แก่ วิธีการดำน้ำ วิธีการไล่ปลา การวางไซ และการ

ตกเบ็ด อาหารที่ได้จากป่าจะเป็นการไปหาบริเวณภูเขาต่าง ๆ บนเกาะอาดัง เกาะราวี และเกาะ
หลีเป๊ะ อาหารจากป่าที่ชาวเลหาได้มากคือ อาหารป่าที่เป็นพืชผัก และอาหารป่าที่เป็นสัตว์ป่า
สำหรับอาหารที่ได้จากร้านค้าจะมี 2 ลักษณะ คือ อาหารที่ได้จากร้านค้าบนเกาะ กับอาหารที่
ได้จากร้านค้าในเมืองสตูล อาหารที่ได้จากร้านค้าบนเกาะจะมีราคาแพงกว่าอาหารที่ได้จากร้านค้า
ในเมืองสตูล ชาวเลจะใช้บริการร้านค้าบนเกาะมากกว่าร้านค้าในเมืองสตูล ถ้าจะไปซื้ออาหาร
จากร้านค้าเมืองสตูลก็จะไปเป็นครั้งคราว ซื้อครั้งละมาก ๆ เพราะราคาจะถูกกว่าร้านค้าบนเกาะ
มาก ในการปรุงอาหารของชาวเลในแต่ละวันจะปรุงไม่มากนัก อาหารคาวที่ชาวเลนิยมปรุงคือ
แกงเผ็ด และจะเป็นอาหารที่ได้จากทะเล ไม่นิยมกินผัก ส่วนเนื้อหมู เนื้อไก่ นาน ๆ จะนำมา
ปรุงสักครั้งหนึ่ง ของหวานจะไม่นิยมปรุงเอง ส่วนใหญ่จะซื้อจากร้านค้าบนเกาะที่มีขายแบบ
สำเร็จรูป จะปรุงของหวานก็ต่อเมื่อในโอกาสพิเศษเท่านั้น คือ อาหารหวานที่ใช้ในประเพณี
ต่าง ๆ ส่วนผลไม้ก็จะซื้อจากร้านค้าบนเกาะ ผลไม้ก็กินตามฤดูกาล เครื่องดื่มส่วนใหญ่จะ
เป็นน้ำบริสุทธิ์ ส่วนน้ำขวดน้ำกระป๋องจะไม่นิยมดื่มกัน การรับประทานอาหารของชาวเลจะมี
3 มือ คือ มือเช้า มือเที่ยง และมือเย็น และมือที่รับประทานพร้อมกันคือ มือเย็น จะนั่ง
ล้อมวง นั่งรับประทานอาหารบนแคร่ข้างบ้านหรือหน้าบ้าน และนิยมเปิบด้วยมือ การรับ
ประทานอาหารในโอกาสพิเศษของชาวเล โอกาสพิเศษที่ชาวเลนิยมจัดขึ้นเป็นประจำทุกปี คือ
ประเพณีลอยเรือ จะมีการนำอาหารไปเซ่นไหว้ศาลที่กลุ่มชาวเลเคารพนับถือ สำหรับอาหารผู้
เจ็บป่วยส่วนมากจะเป็นอาหารประเภทอ่อน ๆ จะเก็บอาหารอย่างมิดชิด มีฝาครอบ ปัจจุบัน
ชาวเลรู้จักระวังรักษาสุขภาพมากกว่าแต่ก่อน

2. วัฒนธรรมด้านที่อยู่อาศัย

ในสมัยก่อนชาวเลจะอาศัยอยู่ในเรือ เรือจะไปตามท้องทะเล บางครั้งจะมาอาศัยพัก
แรมอยู่บนชายหาดในหน้ามรสุม ต่อมาก็หยุดการเร่ร่อน รู้จักสร้างที่อยู่อาศัยอย่างถาวร ใน
การสร้างที่อยู่อาศัยชาวเลจะเลือกพื้นที่ เลือกภูมิประเทศ นำวัสดุที่ได้ในท้องถิ่นมาสร้าง พื้น
ที่ที่ใช้ในการสร้างที่อยู่อาศัยส่วนใหญ่จะเป็นที่ราบ อยู่ใกล้ทะเล ที่สำคัญมีภูมิประเทศที่เอื้อต่อ
การประกอบอาชีพ มีน้ำที่ขุดเป็นบ่อใช้ได้ตลอดทั้งปี จะสร้างบ้านด้วยไม้เป็นส่วนมาก หลังคา
มุงด้วยจาก ลังกะสี และกระเบื้อง การเลือกวันที่จะสร้างบ้านจะเลือกวันเสาร์เป็นวันลงเสาเอก

การเข้าอยู่บ้านหลังใหม่ก็จะเป็นวันเสาร์ซึ่งถือว่าเป็นวันดี บ้านใดบ้านส่วนใหญ่จะทำ 3 ชั้น จะทำชั้นบนได้คี่ มีชานบ้านไว้นั่งเล่น ภายในบ้านจะปล่อยให้โล่งไม่มีผากัน ครัวและส้วม มีทั้งที่แยกออกจากตัวบ้านและรวมอยู่กับตัวบ้าน พื้นบ้านจะปูด้วยไม้ชนิดต่าง ๆ เช่น ไม้เฒ่า ไม้กล่ม เป็นต้น ฝาบ้านจะใช้ฝาขัดตะ พากไม้เฒ่า สังกะสี ไม้ระกำ ส่วนหลังคาจะมุงจาก สังกะสี และกระเบื้อง ลักษณะของที่อยู่อาศัยจะมี 2 ลักษณะ คือ เป็นแบบยกพื้นสูง และแบบไม่ยกพื้น บริเวณบ้านของชาวเลจะมีความสะอาดมาก ครอบครัวของชาวเลจะเป็นครอบครัวขยาย ถ้าแต่งงานใหม่มักจะแยกออกไปตั้งบ้านเรือนอยู่ใกล้ ๆ แต่บางครอบครัวจะอยู่ร่วมกันเป็นครอบครัวใหญ่

3. วัฒนธรรมด้านเครื่องนุ่งห่ม

ชาวเลมีวิถีชีวิตที่เรียบง่ายโดยเฉพาะในเรื่องของการแต่งกายในชีวิตประจำวันตามปกติผู้ชายจะนิยมนุ่งกางเกงเล ไม่นิยมสวมเสื้อ แต่เมื่อใดจะต้องออกไปธุระในเมืองจะสวมเสื้อผ้าไหม หรือในโอกาสพิเศษก็จะแต่งตัวดีกว่าปกติ ผู้หญิงจะนิยมนุ่งโสร่งบาเต๊ะเหมือนชาวไทยมุสลิม ไม่นิยมสวมเสื้อ ในโอกาสพิเศษจะมีการแต่งกายดีขึ้นกว่าปกติ รู้จักใช้เครื่องประทีนโคม เขียนคิ้วทาปาก สวมใส่เครื่องประดับโดยเฉพาะทองคำ ถ้าไปธุระในเมืองสตรีจะมองไม่ออกว่าเป็นชาวเลถ้าไม่ได้ยินเสียงพูด เพราะมีการแต่งกายแบบคนในเมืองทั่วไป สมัยก่อนจะซักเสื้อผ้าด้วยการทำน้ำยาซักฟอกขึ้นใช้เองโดยการเอาต้นสะบ้ามาทุบเป็นฝอยแล้วนำไปแช่น้ำให้เป็นฟองน้ำน้ำที่เป็นฟองมาซักผ้า ปัจจุบันรู้จักใช้ผงซักฟอกซักเสื้อผ้า มีการจัดเก็บเสื้อผ้าไว้ในตู้เสื้อผ้าอย่างมีติดขัดเรียบร้อย สำหรับชาวเลที่ไม่มีตู้เสื้อผ้าก็จะพับเก็บวางไว้อย่างเรียบร้อย

4. วัฒนธรรมการรักษาโรค

สมัยก่อนเมื่อชาวเลเจ็บไข้ไม่สบายที่ไม่มากนักมักจะไปหาหมอพื้นบ้านให้ทำการรักษา เช่น ปวดหัว ปวดท้อง หมอพื้นบ้านก็จะวินิจฉัยลงความเห็น ว่า ถูกผีเข้า หรือถูกของ จึงมีการรักษาโดยวิธีไสยศาสตร์ ใช้เวทย์มนต์คาถา บางครั้งจะใช้ทั้งยาสมุนไพรและมีเวทย์มนต์คาถากำกับลงไปด้วย ถ้าหมอพื้นบ้านรักษาไม่หายจึงจะนำไปโรงพยาบาล หรือคลินิก ยาสมุนไพรส่วนใหญ่จะได้มาจากทะเล สมุนไพรจากป่ามีน้อย เพราะชาวเลจะมีอาชีพหาปลาในทะเลเป็นอาชีพหลัก ปัจจุบันชาวเลส่วนใหญ่รู้จักใช้ยาแผนปัจจุบัน รู้จักระวังรักษาสุขภาพ

หญิงมีครรภ์แก่จะไปฝากท้องกับหมออนามัย แต่จะไปคลอดกับหมอตำแยประจำหมู่บ้าน โรคที่ชาวเลเป็นแล้วมักไม่ค่อยหาย คือ โรคน้ำบิบ เกิดจากการดื่มน้ำเป็นเวลานาน ๆ ร่างกายจึงอ่อนแอ ซึ่งจะไปหาหมอพื้นบ้านแต่ถ้ารักษาไม่หายก็จะไปโรงพยาบาล ปัจจุบันชาวเล รู้จักระวังป้องกันรักษาสุขภาพเพื่อให้มีร่างกายแข็งแรง

ข้อเสนอแนะ

1. ข้อเสนอแนะทั่วไป

ผลจากการศึกษาครั้งนี้ผู้วิจัยมีข้อเสนอแนะทั่วไปดังต่อไปนี้

1.1 ควรนำผลจากการศึกษาครั้งนี้ไปปรับใช้เป็นแนวทางให้กับหน่วยงานที่เกี่ยวข้องทั้งภาครัฐและเอกชน เพื่อนำไปใช้เป็นข้อมูลในการพัฒนาชุมชนเกาะหลีเป๊ะในด้านต่าง ๆ เช่น ด้านสุขภาพอนามัย สังคม และเศรษฐกิจ เป็นต้น เพื่อให้ชาวเลเกาะหลีเป๊ะสามารถพัฒนาคุณภาพชีวิตให้ดีขึ้น

1.2 ควรส่งเสริมให้ชาวเลเกาะหลีเป๊ะได้พัฒนาตนเองให้มากขึ้น โดยรัฐเข้าไปส่งเสริมการศึกษาในด้านต่าง ๆ ให้มากขึ้น เช่น ด้านอาชีพ ด้านอนุรักษ์วัฒนธรรม เป็นต้น เพื่อรองรับการส่งเสริมการท่องเที่ยวทั้งของภาครัฐและเอกชน

1.3 ควรปรับปรุงพัฒนาเพื่อดึงดูดนักท่องเที่ยว โดยการส่งเสริมวัฒนธรรมและพัฒนาพื้นที่ที่อยู่ใกล้เคียง โดยเฉพาะวิถีชีวิตของชาวเลที่อาศัยอยู่บนเกาะอาดัง และเกาะหลีเป๊ะ ควรดำเนินการพัฒนาอุทยานแห่งชาติตะรุเตา และเกาะต่าง ๆ ที่อยู่ใกล้เคียง

2. ข้อเสนอแนะเพื่อการวิจัยต่อไป

ผลจากการศึกษาครั้งนี้ผู้วิจัยมีข้อเสนอแนะเพื่อการวิจัยต่อไป ดังต่อไปนี้

2.1 ควรส่งเสริมให้มีการศึกษาวิจัยเกี่ยวกับชาวเลเกาะหลีเป๊ะในแง่มุมอื่น ๆ ที่เกี่ยวกับการดำรงชีวิต เช่น ปัจจัยที่มีอิทธิพลต่อการยอมรับสิ่งใหม่ ทศนคติและความต้องการ เป็นต้น

2.2 ควรส่งเสริมให้มีการวิจัยกลุ่มชนชาวเลเกาะหลีเป๊ะเปรียบเทียบกับชาวเลในหมู่เกาะอื่น ๆ

2.3 ควรส่งเสริมให้มีการวิจัยศึกษาการผสมกลมกลืนทางวัฒนธรรมไทยกับวัฒนธรรมของชาวเลเกาะหลีเป๊ะ จังหวัดสตูล

บรรณานุกรม

บรรณานุกรม

- กาญจเนศ อรรถวิภาคไพศาล. คหกรรมศาสตร์ทั่วไป. พิมพ์ครั้งที่ 4. นนทบุรี : มหาวิทยาลัยสุโขทัยธรรมาธิราช, 2530.
- การประถมศึกษาจังหวัดสตูล, สำนักงาน รวมเรื่องเมืองสตูล. สตูล : สำนักงานการประถมศึกษาจังหวัดสตูล, 2527.
- กำพล ศรีวัฒนกุล. คู่มือการใช้ยานับสมบูรณ. กรุงเทพฯ : สกายบุ๊กส์, 2538.
- เกาะอาดัง, สถานีอนามัย. ข้อมูลทั่วไปของสถานีอนามัยเกาะอาดัง. ม.ป.ท., ม.ป.ป.
- เชมชาติ เทพไชย, พูลศรี รัตนหิรัญ และรีนนาภา รัตนพงศ์. "ชาวเล," ใน สารานุกรมวัฒนธรรมภาคใต้ พ.ศ. 2529. เล่ม 3. หน้า 963 - 973. สงขลา : สถาบันทักษิณคดีศึกษา มหาวิทยาลัยศรีนครินทรวิโรฒ, 2529.
- เชมชาติ เทพไทย และวิสิฏฐ์ มะยะเฉียว. "ชาวเล" รุสมิแล. 8 (2) ; 54 - 62 ; มกราคม - เมษายน 2528.
- คว้น ขาวหนู. โภชนศาสตร์. กรุงเทพฯ : อักษรบัณฑิตย์, 2522.
- จรัส วีระสมัน. การศึกษาในสถานชาวเลจังหวัดสตูล. ปรินญาณิพนธ์ ศศ.ม. : มหาวิทยาลัยศรีนครินทรวิโรฒ สงขลา, 2534. ถ่ายเอกสาร.
- จารุวรรณ ธรรมวัตร. คติชาวบ้านอิสาน. กรุงเทพฯ : อักษรวัฒนา, 2531.
- ณรงค์ เล็งประชา. มนุษย์กับสังคม. พิมพ์ครั้งที่ 2. กรุงเทพฯ : โอเดียนสโตร์, 2532.
- दनัย ไชยโยธา. พื้นฐานทางสังคมวิทยาการศึกษา. กรุงเทพฯ : โอเดียนสโตร์, 2534.
- ทวน ยุทธพงษ์. วัฒนธรรมการบริโภคอาหารของชาวอิสาน ศึกษากรณีบ้านแม่ใหญ่. ปรินญาณิพนธ์ ศศ.ม., มหาสารคาม : มหาวิทยาลัยศรีนครินทรวิโรฒ มหาสารคาม, 2533. ถ่ายเอกสาร.
- เทียบ เกริกมธุกร. การจัดการบ้านเรือน. กรุงเทพฯ : โรงพิมพ์ล้านนาการพิมพ์, 2536.
- นิพนธ์ อิมสำราญ. "สู่อ้อมกอดของหมู่เกาะอันดามันใต้ อาดัง-ราวี-ลิเป๊ะ," แหล่งท่องเที่ยว. 1 (10) : 36 - 48 ; เมษายน 2540.

- ประเทือง คล้ายสุบรรณ. พจนานุกรมสมุนไพรไทย. กรุงเทพฯ : โรงพิมพ์สุทธิสาร
การพิมพ์, 2532.
- ประสิทธิ์ กาพย์กลอน. ภาษาและวัฒนธรรม. กรุงเทพฯ : ไทยวัฒนาพานิช, 2532.
- ประเสริฐ สายสิทธิ์. "นโยบายอาหารของชาติ," อาหาร. 15 (4) : 216; ตุลาคม 2528.
- ผกาดี อุตตโมทย์. งามมารยาท. กรุงเทพฯ : บรรณกิจ, 2517.
- พวงผกา คุโรวาท. ประวัติเครื่องแต่งกาย. กรุงเทพฯ : วิทยาลัยเทคโนโลยีและอาชีวศึกษา
วิทยาเขตพระนครใต้, 2526.
- พัฒน์ สู่จางค์. อาหารกับสุขภาพ. กรุงเทพฯ : โอเดียนสโตร์, 2529.
- พลุลวง (นามแฝง). คติความเชื่อและประเพณีเกี่ยวกับการสร้างเรือน. กรุงเทพฯ : โรงพิมพ์
บำรุงนุกุลกิจ, 2526.
- ภักดี โพธิศิริ. "ยาและความจำเป็นต่อชีวิต," ใน เอกสารการสอนวิชาการบริหารงานควบคุม
อาหารและยา หน่วยที่ 1 - 7. กรุงเทพฯ : มหาวิทยาลัยสุโขทัยธรรมาธิราช, 2527.
- ภิญโญ จิตต์ธรรม. "ระบบความเชื่อ," ใน รายงานการสัมมนาทางวิชาการ เรื่อง
พัฒนาการทางวัฒนธรรม : กรณีศึกษา. หน้า 52 - 54 กรุงเทพฯ : โรงพิมพ์
คุรุสภาลาดพร้าว, 2534.
- มโน พิสุทธิรัตนานนท์. "เรือนไทยภาคใต้," ใน วัฒนธรรมปากะใต้ 27 ที่ระลึกในการจัด
งานวัฒนธรรมปากะใต้ 27. หน้า 78 - 79. สงขลา : ; วิทยาลัยครู สงขลา, 2527.
- มโน พิสุทธิรัตนานนท์ และครีน มณีโชติ. เรือนไทยภาคใต้. สงขลา : มหาวิทยาลัยศรี
นครินทร์วิโรฒ สงขลา, 2535.
- ยงยุทธ พนิตอังกูร. และคณะ. การศึกษาสภาวะอนามัยของชาวเลเกาะหลีเป๊ะจังหวัดสตูล.
นครศรีธรรมราช : ศูนย์ฝึกอบรมและพัฒนาการสาธารณสุขมูลฐาน ภาคใต้, 2530.
- ธนีกร เศรษฐ์. โครงสร้างทางสังคมและวัฒนธรรมไทย. กรุงเทพฯ : ไทยวัฒนาพานิช,
2532.
- ราชบัณฑิตยสถาน. พจนานุกรมไทยฉบับราชบัณฑิตยสถาน พ.ศ. 2525. พิมพ์ครั้งที่ 4.
กรุงเทพฯ : โรงพิมพ์อักษรเจริญทัศน์, 2539.

- ลดา รัตกลีกร และสุวิทย์ รัตนันท์. การพัฒนาที่อยู่อาศัย. นนทบุรี : มหาวิทยาลัย
สุโขทัยธรรมาธิราช, 2528.
- วรรณ บุญเกียรติ และคณะ. "ชาวเลเกาะหลีเป๊ะ," วัฒนธรรมสาร. 1 (1) : 4 - 10 ;
ตุลาคม. 2527.
- วนิดา เสนีเศรษฐ และคณะ. วิจารณ์ญาณทางภาษากับวัฒนธรรม. กรุงเทพฯ : โอเดียนสโตร์.
2531.
- วัฒนา ประทุมสินธุ์ และคณะ พฤติกรรมมาริณของประชาชนในภาคใต้ของประเทศไทย.
ปัตตานี : มหาวิทยาลัยสงขลานครินทร์ วิทยาเขตปัตตานี, 2529. อัดสำเนา.
- วราณี วงษา. "บ้านที่น่าอยู่อาศัยของครอบครัว," ใน การจัดการบ้านการเรือน. กรุงเทพฯ :
ไทยวัฒนาพานิช, 2536.
- วิทย์ เทียงบุญธรรม. พจนานุกรมสมุนไพรไทย. พิมพ์ครั้งที่ 4 กรุงเทพฯ : สุริยบรรณ,
2532.
- วีระ บำรุงรักษ์. "วัฒนธรรม," ใน งานวัฒนธรรมสัมพันธ์จังหวัดชายแดนภาคใต้. หน้า
15 - 17. กรุงเทพฯ : โรงพิมพ์เจริญวิทย์, 2531.
- วีระชัย มาศฉลาด. อาหารก็เป็นยาได้. กรุงเทพฯ : โรงพิมพ์รุ่งแสงการพิมพ์, 2537.
- สงขลา, วิทยาลัยครู. รายงานการวิจัยเรื่อง การฟื้นฟูบริเวณประวัติศาสตร์เกาะตะรุเตา
อุทยานแห่งชาติตะรุเตา. สงขลา : คณะวิชามนุษยศาสตร์และสังคมศาสตร์
วิทยาลัยครูสงขลา, 2535. ถ่ายเอกสาร.
- สว่าง เลิศฤทธิ์. ไปกินอาหารพื้นบ้านมักจะได้ชายแดน. กรุงเทพฯ : โอเดียนสโตร์, 2539.
- สวาท เสนาณรงค์. ภูมิศาสตร์ประเทศไทย. พิมพ์ครั้งที่ 2. กรุงเทพฯ : ไทยวัฒนาพานิช,
2516.
- สุโขทัยธรรมาธิราช, มหาวิทยาลัย. เอกสารการสอนชุดวิชา การสาธารณสุข 1 หน่วยที่ 8 - 15.
พิมพ์ครั้งที่ 2. กรุงเทพฯ : มหาวิทยาลัยสุโขทัยธรรมาธิราช, 2527.
- _____ เอกสารการสอนชุดวิชาโภชนาศาสตร์สาธารณสุข. กรุงเทพฯ : มหาวิทยาลัย
สุโขทัยธรรมาธิราช, 2523.

- สุทธิ ภิบาลแทน. มารยาทไทยและราชาศัพท์. พิมพ์ครั้งที่ 2. กรุงเทพฯ : 2530.
- สุพัตรา สุภาพ. สังคมและวัฒนธรรมไทย. พิมพ์ครั้งที่ 8 กรุงเทพฯ : ไทยวัฒนาพานิช, 2536.
- สุชิงค์ พงศ์ไพบูลย์. "การกินของชาวใต้," ใน สารานุกรมวัฒนธรรมภาคใต้ พ.ศ. 2529 เล่ม 1. หน้า 133 - 139. สงขลา : สถาบันทักษิณคดีศึกษา มหาวิทยาลัยศรีนครินทรวิโรฒ, 2529.
- _____. "การแต่งตัวของชาวปักษ์ใต้," ใน สารานุกรมวัฒนธรรมภาคใต้ พ.ศ. 2529 เล่ม 1. หน้า 158 - 162. สงขลา : สถาบันทักษิณคดีศึกษา มหาวิทยาลัยศรีนครินทรวิโรฒ, 2529.
- _____. "ลักษณะของเรือนไทยภาคใต้อันเนื่องแต่คติความเชื่อและคติทางศาสนา," ใน สารานุกรมวัฒนธรรมภาคใต้ พ.ศ. 2529 เล่ม 9. หน้า 3636 - 3645. สงขลา : สถาบันทักษิณคดีศึกษา มหาวิทยาลัยศรีนครินทรวิโรฒ, 2529.
- _____. "วัฒนธรรม ความหมาย บทบาท และวิธีการจัดการ," ใน งานส่งเสริมศิลปวัฒนธรรมไทยครั้งที่ 7 และงานส่งเสริมดนตรีไทยภาคใต้ครั้งที่ 4. หน้า 13-17. สงขลา : มหาวิทยาลัยศรีนครินทรวิโรฒสงขลา, 2527.
- สุเมธ เมธาวิทยกุล. สังกัปพิธีกรรม. กรุงเทพฯ : โอเดียนสโตร์, 2532.
- สำลี ใจดี, สงกรานต์ ภาคโชคดี และนียดา เกียรติยิ่งองสุลี. คู่มือการใช้ยา 1 การใช้ยาทั่วไป. พิมพ์ครั้งที่ 2 กรุงเทพฯ : ศูนย์บริการหนังสือ - ชำสารการแพทย์และสาธารณสุข. 2523.
- เสาวณีย์ จักรพิทักษ์. โภชนาการสำหรับครอบครัวและผู้ป่วย. กรุงเทพฯ : ไทยวัฒนาพานิช, 2526.
- อรรถพล ยงประพัฒน์. "ประเพณีลอยเรือของชาวเลจังหวัดสตูล." วารสาร 06 สัมพันธ์. 1 (6) : 10 - 14 ; มิถุนายน 2540.
- อรรณพ หุ่นดี. สุขภาพส่วนบุคคลและชุมชน. กรุงเทพฯ : อักษรบัณฑิตยการพิมพ์, ม.ป.ป.

อนุমানราชธน, พระยา. "ความหมายของวัฒนธรรม," ศูนย์วัฒนธรรมแห่งประเทศไทย.

โดย เสฐียรโกเศศ (นามแฝง). 4 (10) : 4 - 10 ; กรกฎาคม 2532.

_____. เชื้อชาติภาษาและวัฒนธรรม. โดย เสฐียรโกเศศ (นามแฝง). กรุงเทพฯ :
โรงพิมพ์คุรุสภาลาดพร้าว. ม.ป.ป.

_____. วัฒนธรรมเบื้องต้น. โดย เสฐียรโกเศศ (นามแฝง) กรุงเทพฯ : ศูนย์กลาง
ทหารบก, 2513.

อัจฉรา วรณสฤติย์. คู่มือการออกแบบเสื้อผ้าเครื่องแต่งกาย. กรุงเทพฯ : วิทยาลัย
เทคโนโลยีและอาชีวศึกษา วิทยาเขตชุมพรเขตอุดมศักดิ์, 2521.

อภิรักษ์ บัวหมักดี. "มอแกน...ชาวเลกลุ่มสุดท้าย." อนุสาร อ.ส.ท. 28 (10 - 12) :
94 - 105 ; พฤษภาคม - กรกฎาคม 2531.

อานนท์ อาภาภิรม. สังคมวิทยา. พิมพ์ครั้งที่ 2. กรุงเทพฯ : โอเดียนสโตร์, 2516.

อารีย์ วัลยะเสวี. และคณะ. ความรู้เรื่องกิน. กรุงเทพฯ : มูลนิธิโกมลคีมทอง, 2529.

บุคลากร

บุคลากรกรม

- ชวลิต อสัมภินวัฒน์ เป็นผู้ให้สัมภาษณ์, เยาวนิตย์ ศรีละมุล เป็นผู้สัมภาษณ์, ที่บ้านเลขที่ 138 หมู่ที่ 2 ตำบลฉลุง อำเภอเมืองสตูล จังหวัดสตูล เมื่อวันที่ 23 มีนาคม พ.ศ. 2541.
- นิยม โลลี้กั เป็นผู้ให้สัมภาษณ์, เยาวนิตย์ ศรีละมุล เป็นผู้สัมภาษณ์, ที่บ้านเลขที่ 535/12 หมู่ที่ 4 ตำบลคลองซุด อำเภอเมืองสตูล จังหวัดสตูล เมื่อวันที่ 26 มีนาคม พ.ศ. 2541.
- เบญจมาศ หลีเส้น เป็นผู้ให้สัมภาษณ์, เยาวนิตย์ ศรีละมุล เป็นผู้สัมภาษณ์, ที่บ้านเลขที่ 349 หมู่ที่ 2 ตำบลฉลุง อำเภอเมืองสตูล จังหวัดสตูล เมื่อวันที่ 4 มีนาคม พ.ศ. 2541.
- ประเสริฐ อังโชติพันธุ์ เป็นผู้ให้สัมภาษณ์, เยาวนิตย์ ศรีละมุล เป็นผู้สัมภาษณ์, ที่บ้านเลขที่ 18 หมู่ที่ 2 ตำบลฉลุง อำเภอเมืองสตูล จังหวัดสตูล เมื่อวันที่ 18 มีนาคม พ.ศ. 2541.
- โยธิน สุขขวัญ เป็นผู้ให้สัมภาษณ์, เยาวนิตย์ ศรีละมุล เป็นผู้สัมภาษณ์, ที่สถานีตำรวจภูธรอำเภอควนโดน อำเภอควนโดน จังหวัดสตูล เมื่อวันที่ 26 มีนาคม พ.ศ. 2541.
- เล้ง อังโชติพันธุ์ เป็นผู้ให้สัมภาษณ์, เยาวนิตย์ ศรีละมุล เป็นผู้สัมภาษณ์, ที่บ้านเลขที่ 32 ถนนประชาอุทิศ ตำบลพิมาน อำเภอเมืองสตูล จังหวัดสตูล เมื่อวันที่ 25 มีนาคม พ.ศ. 2541.
- วรัญ อังสุพานิช เป็นผู้ให้สัมภาษณ์, เยาวนิตย์ ศรีละมุล เป็นผู้สัมภาษณ์, ที่บ้านเลขที่ 129 หมู่ที่ 2 ตำบลฉลุง อำเภอเมืองสตูล จังหวัดสตูล เมื่อวันที่ 24 มีนาคม พ.ศ. 2541.
- วินัย ไชยศักดิ์ เป็นผู้ให้สัมภาษณ์, เยาวนิตย์ ศรีละมุล เป็นผู้สัมภาษณ์, ที่บ้านเลขที่ 25/5 ถนนสตูลธานี อำเภอเมืองสตูล จังหวัดสตูล เมื่อวันที่ 25 มีนาคม พ.ศ. 2541.
- สุทิน วงศ์บุรฉำ เป็นผู้ให้สัมภาษณ์, เยาวนิตย์ ศรีละมุล เป็นผู้สัมภาษณ์, ที่หน่วยรักษาพันธุ์สัตว์น้ำเกาะหลิเป๊ะ หมู่ที่ 7 ตำบลเกาะสาหร่าย อำเภอเมืองสตูล จังหวัดสตูล เมื่อวันที่ 22 กุมภาพันธ์ พ.ศ. 2541.

สุวิมล หอพิสุทธิพันธุ์ เป็นผู้ให้สัมภาษณ์, เยาวนิตย์ ศรีละมูล เป็นผู้สัมภาษณ์, ที่สถานี
อนามัยเกาะอาดัง หมู่ที่ 7 ตำบลเกาะสาหร่าย อำเภอเมืองสตูล จังหวัดสตูล
เมื่อวันที่ 5 มีนาคม พ.ศ. 2541.

เสียง แซ่อ่อง เป็นผู้ให้สัมภาษณ์, เยาวนิตย์ ศรีละมูล เป็นผู้สัมภาษณ์, ที่บ้านเลขที่ 57
หมู่ที่ 7 ตำบลเกาะสาหร่าย อำเภอเมืองสตูล จังหวัดสตูล เมื่อวันที่ 6 มีนาคม
พ.ศ. 2541.

รายชื่อผู้บอกข้อมูลที่เป็นชาวเลบนเกาะหลีเป๊ะ

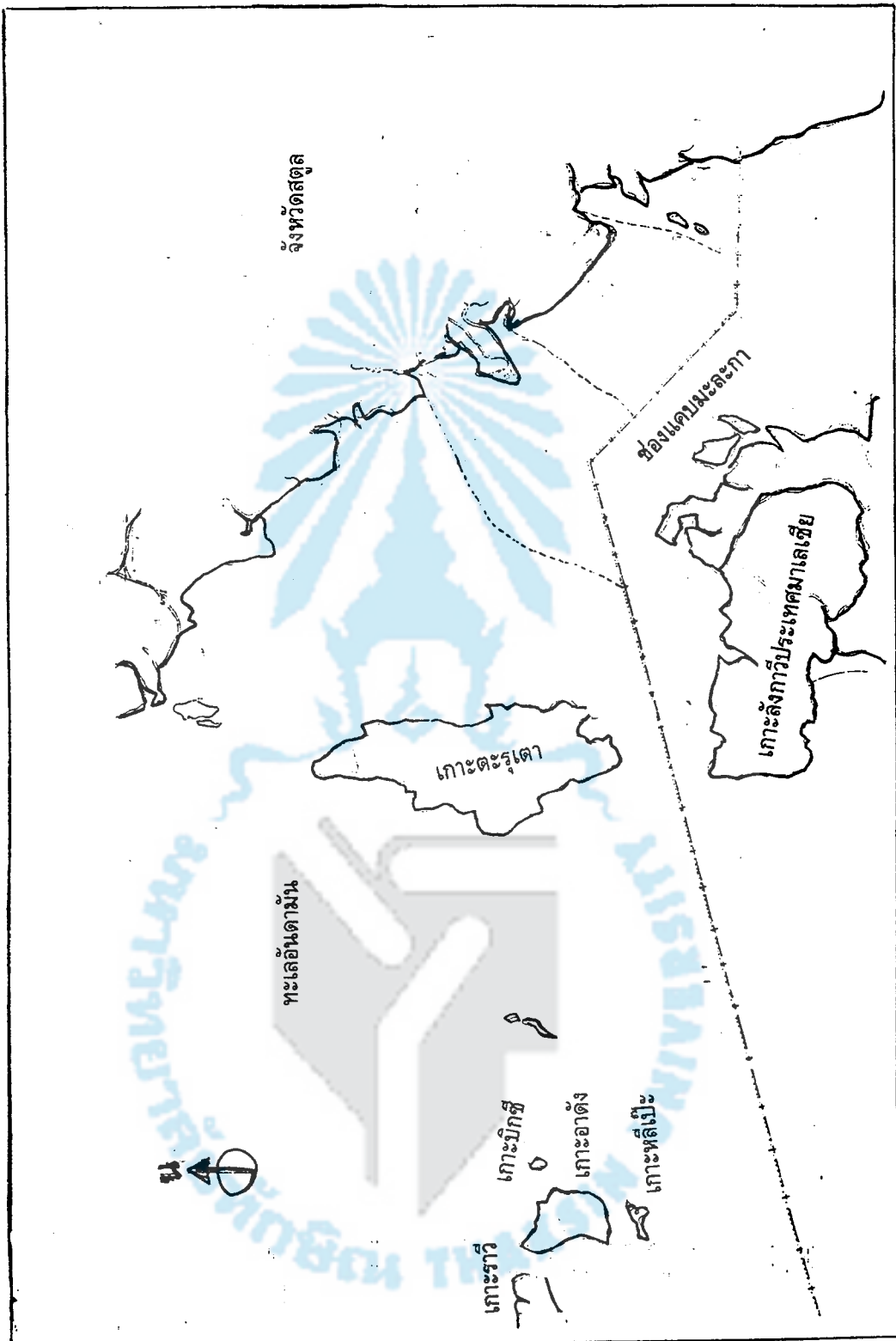
1. กระจิบ ทาญทะเล
2. กลม ลำเนียงลำ
3. กิมเอี้ยน ลิริ
4. ถึงงา ทาญทะเล
5. จรัญ ทาญทะเล
6. จันท์แรม ทาญทะเล
7. จำหระ ทาญทะเล
8. เน้ม ทาญทะเล
9. ชม ทาญทะเล
10. ชำนาญ ทาญทะเล
11. ไชยันต์ ทาญทะเล
12. ชะอ๊ะ ทาญทะเล
13. ชาเร้น ทาญทะเล
14. ชัม ต่วนมณี
15. ชีฮ๊ะ ทาญทะเล
16. ดาวัน ทาญทะเล
17. ดาวัน ทาญทะเล
18. ดีเหวัน ทะเลเล็ก
19. แดหนอน ทาญทะเล
20. แดฮีส ทาญทะเล
21. ทอง ทาญทะเล
22. ธนา ประมงกิจ
23. ธาณี ทาญทะเล
24. นภาพร ทาญทะเล
25. นวลจันทร์ ลำเชียวอำ
26. น้อม๊ะ ทาญทะเล
27. นิรันทร ทาญทะเล
28. นุ้ยหัว ทาญทะเล
29. มี ทาญทะเล
30. ประดิษฐ์ เกาะลิเระ
31. ปราณี่ ทาญทะเล
32. มณฑา สุนทรไชย
33. มาคิด เกาะลิเระ
34. มาลี ทาญทะเล
35. มหริม พระอ๊ะ
36. มีแห่น๊ะ ทาญทะเล
37. แม่ะนี่ ทาญทะเล
38. แม่ะโม ทาญทะเล
39. แม่ะสา ทาญทะเล
40. แม่ะหวัน ทาญทะเล
41. ยินดี ทาญทะเล
42. ย่าหนา ทาญทะเล
43. รสริน ทาญทะเล
44. รอปีย๊ะ ทาญทะเล
45. รอมิต๊ะ ทาญทะเล
46. รออาด ทาญทะเล
47. ริน ทาญทะเล
48. ลมัย ทาญทะเล
49. ลาเซ็ม ทาญทะเล
50. ลาโม๊ะ ทาญทะเล

51. ลำสา หาญทะเล	52. ลีลา หาญทะเล
53. วิภา หาญทะเล	54. สมควร สุวรรณกุล
55. สมพร สุวรรณกุล	56. สรชัย หาญทะเล
57. สะเทริน หาญทะเล	58. สะเทเลน หาญทะเล
59. สันชัย สิริอัน	60. สายหยุด หาญทะเล
61. ลิปิยะ หาญทะเล	62. สีมิน หาญทะเล
63. สุคนธ์ พระอ๊ะ	64. สุทิน หาญทะเล
65. สุนทรี เส้นหลี	66. สุนีย์ หลีกั้ง
67. สุพัตรา หาญทะเล	68. สุภรัตน์ หาญทะเล
69. สุเจิม หาญทะเล	70. สุเต็ม หาญทะเล
71. สุกิม หาญทะเล	72. แสงดาว หาญทะเล
73. หนาบ หาญทะเล	74. หนูทยา หาญทะเล
75. หะริเดิน หาญทะเล	76. เหมะหยี หาญทะเล
77. อังคณา หาญทะเล	78. อาหยน หาญทะเล
79. อำนวย หาญทะเล	80. ยุชก หาญทะเล
81. อุหนา แซ่ไ้ก๊	82. เอ็บ เกาะแก้ว

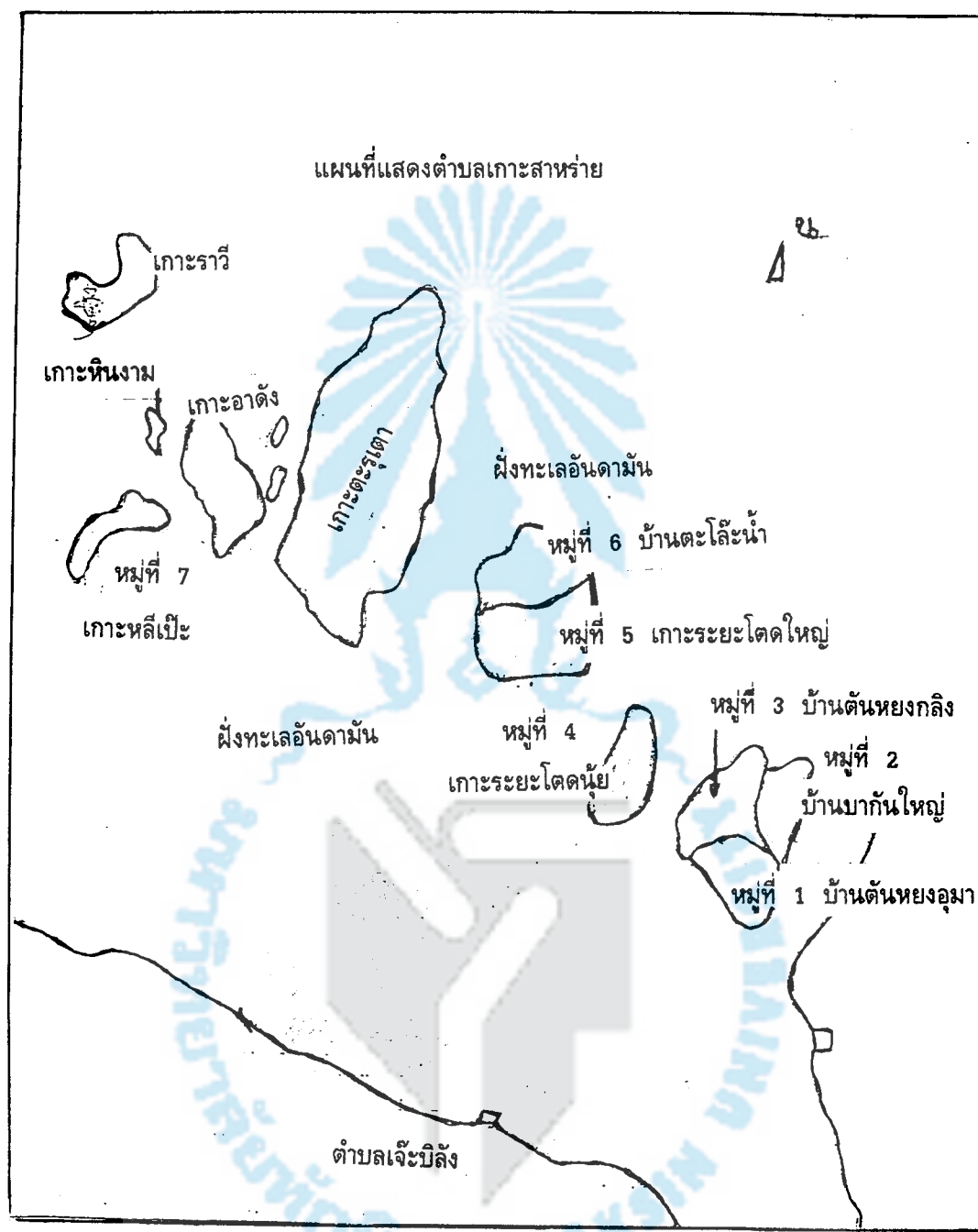

ภาคผนวก

ภาพประกอบ

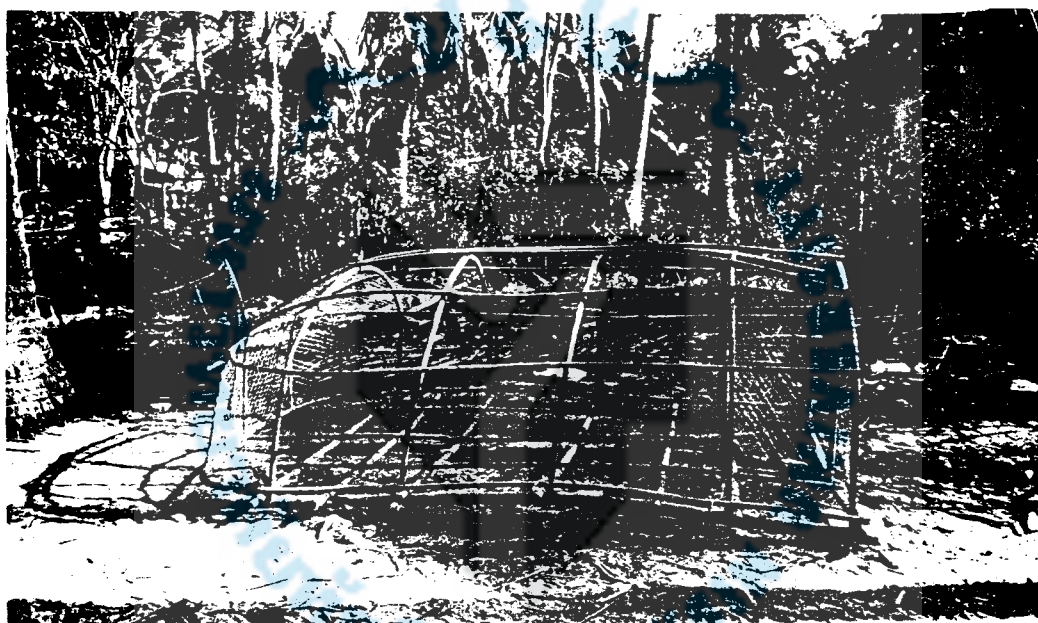
ภาพประกอบ 1 แผนที่แสดงตำแหน่งของเกาะหลีเป๊ะ อำเภอเมืองสตูง จังหวัดสตูล

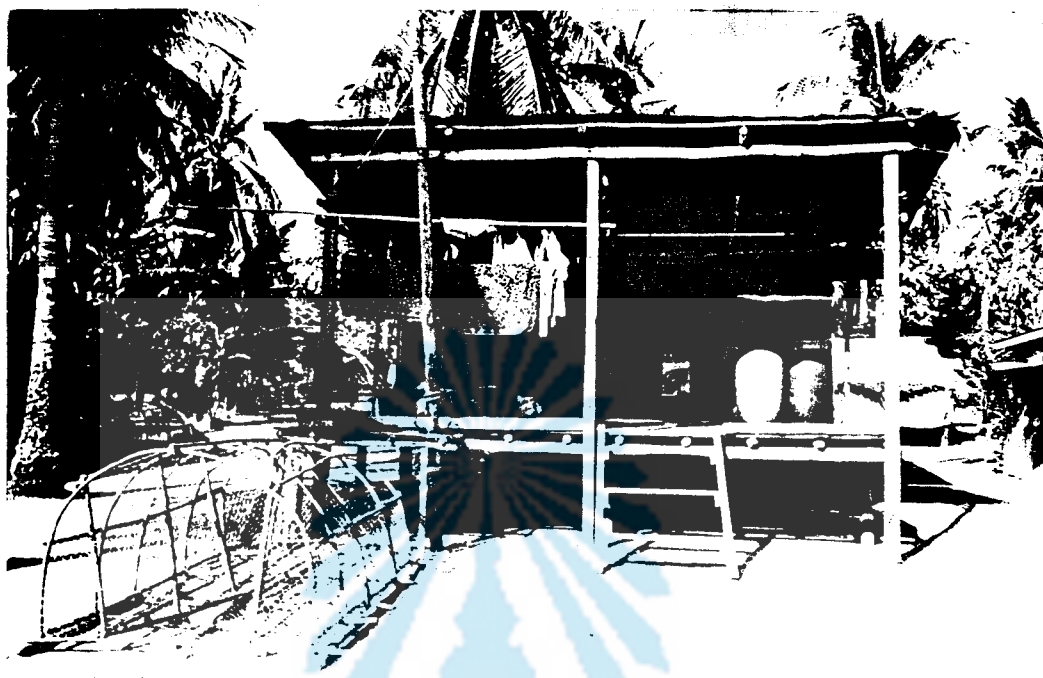
ภาพประกอบ 2 แผนที่แสดงที่ตั้งหมู่เกาะ ตำบลเกาะสำหรับ อำเภอเมืองสตูล จังหวัดสตูล

ภาพประกอบ 3 ชาวเลนั่งล้อมวงรับประทานอาหารและใช้มือเปิบอาหาร

ภาพประกอบ 4 ไซเป็นเครื่องมือที่ชาวเลใช้ในการจับปลา

ภาพประกอบ 5 ลักษณะที่อยู่อาศัยของชาวเลที่สร้างแบบยกพื้นสูงมีบันได 3 ชั้น
และมีชานบ้านหลังคามุงสังกะสี

ภาพประกอบ 6 ลักษณะที่อยู่อาศัยของชาวเลที่สร้างแบบชนาหลังคามุงจาก

ภาพประกอบ 7 ลักษณะที่อยู่อาศัยของชาวเลที่สร้างแบบยกพื้นสูงไม่มีชานบ้าน

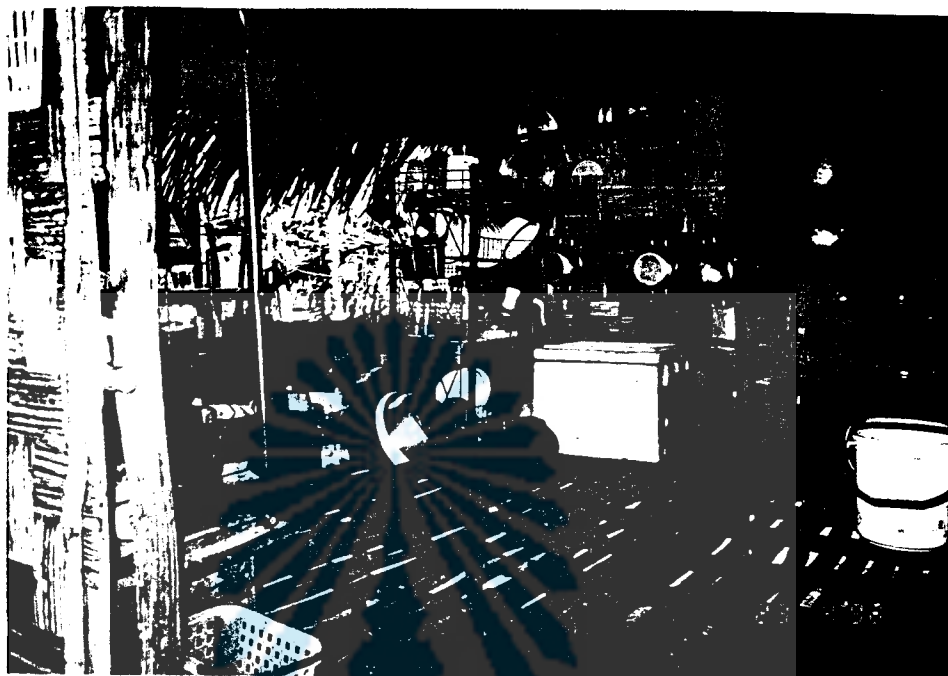
ภาพประกอบ 8 ลักษณะที่อยู่อาศัยของชาวเลที่สร้างแบบไม่ยกพื้นสูงหลังคามุงสังกะสี

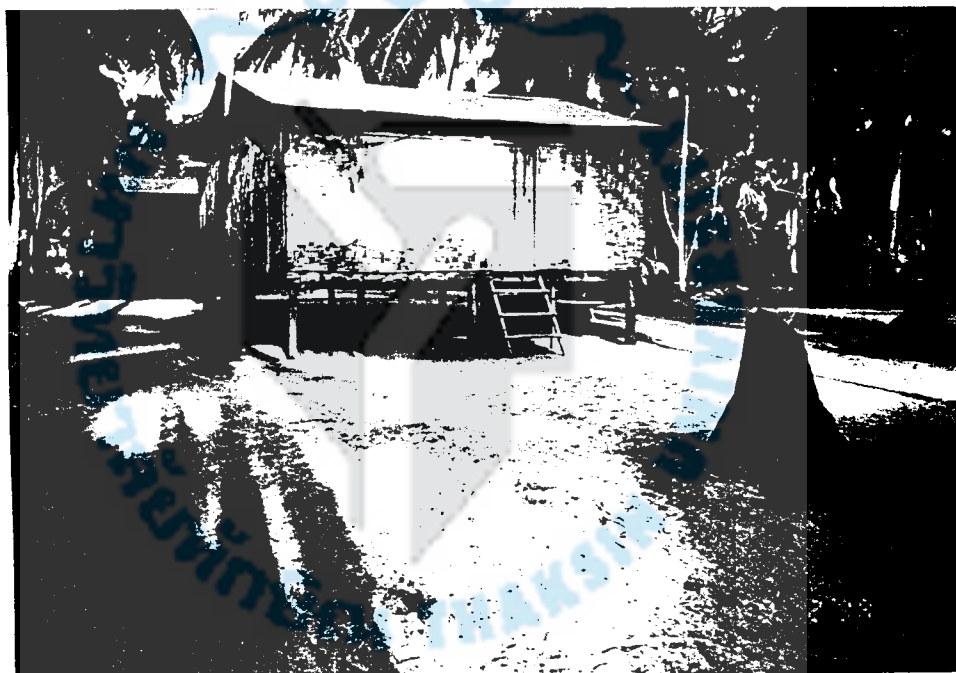
ภาพประกอบ 9 ลักษณะที่อยู่อาศัยของชาวเลที่สร้างแบบไม่ยกพื้นสูงหลังคามุงกระเบื้อง

ภาพประกอบ 10 ลักษณะที่อยู่อาศัยของชาวเลที่สร้างแบบยกพื้นสูงมีบันได 7 ขั้น

ภาพประกอบ 11 การจัดห้องครัวของชาวเลเกาะหลีเป๊ะ

ภาพประกอบ 12 การดูแลรักษาความสะอาดบริเวณบ้านของชาวเลเกาะหลีเป๊ะ

ภาพประกอบ 13 ลักษณะที่อยู่อาศัยของชาวเลที่ใช้ฟาชัดและเป็นฟาบ้าน

ภาพประกอบ 14 การแต่งกายในโอกาสปกติของผู้ชายชาวเลเกาะหลีเป๊ะ

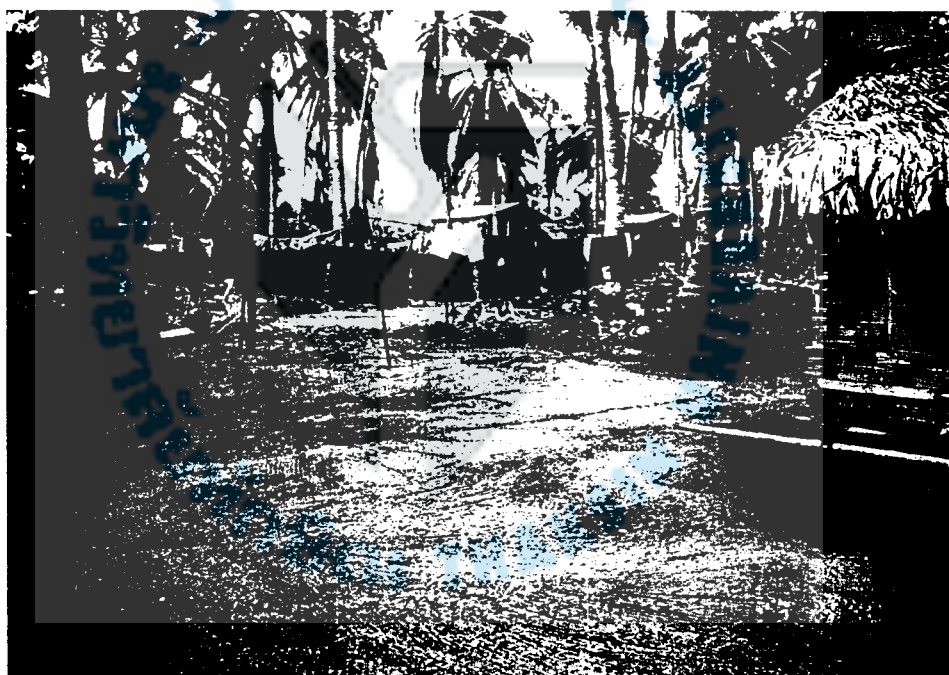
ภาพประกอบ 15 การแต่งกายในโอกาสปกติของผู้หญิงชาวเลเกาะหลีเป๊ะ

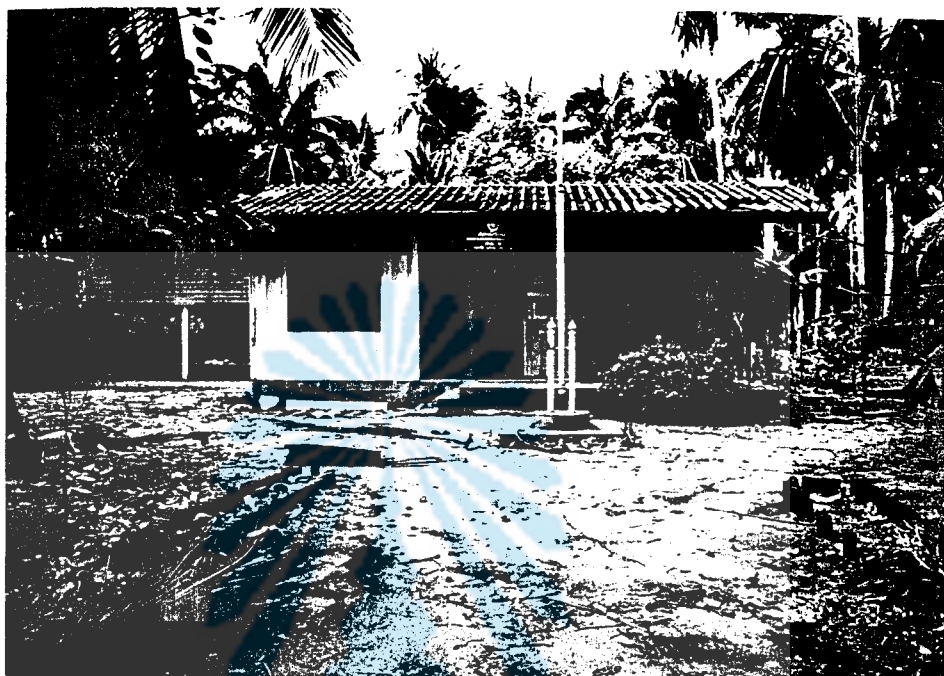
ภาพประกอบ 16 การแต่งกายในโอกาสปกติของเด็กชาวเลเกาะหลีเป๊ะ

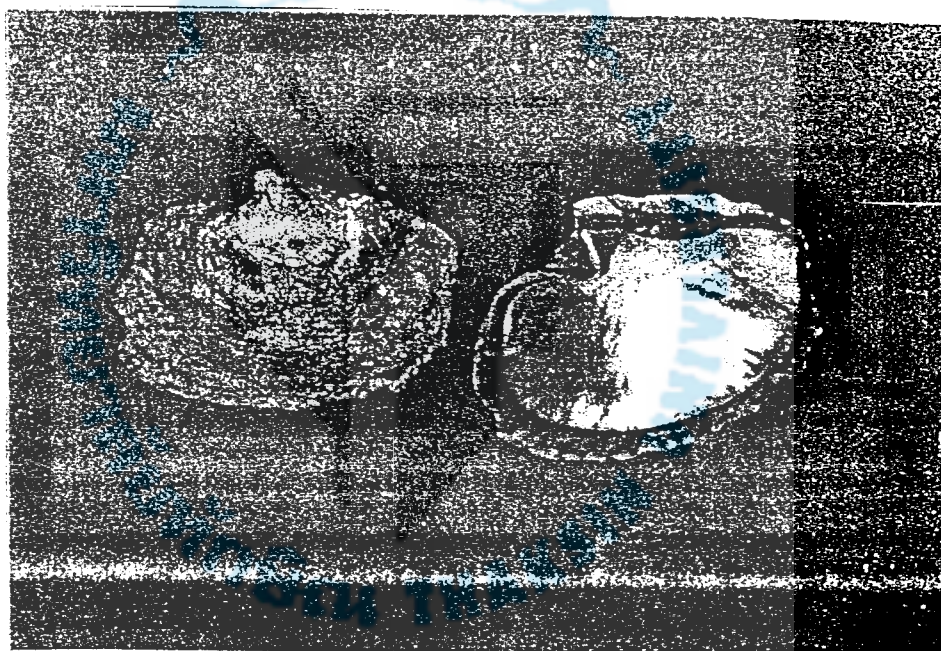
ภาพประกอบ 17 การแต่งกายในโอกาสพิเศษในพิธีแต่งงานชาวเลเกาะหลีเป๊ะ

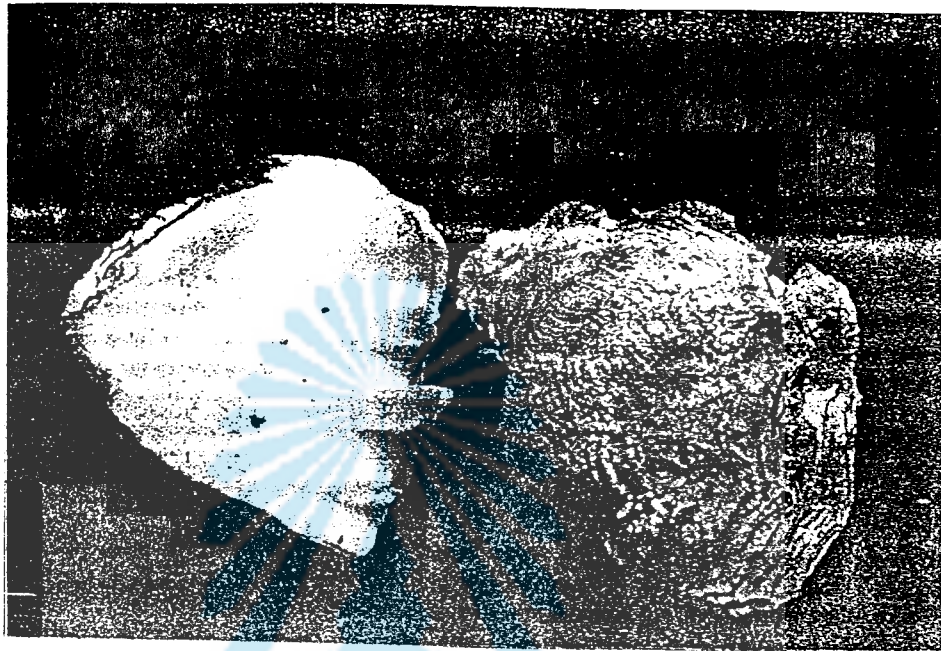
ภาพประกอบ 18 ลักษณะการตากผ้าของชาวเลเกาะหลีเป๊ะ

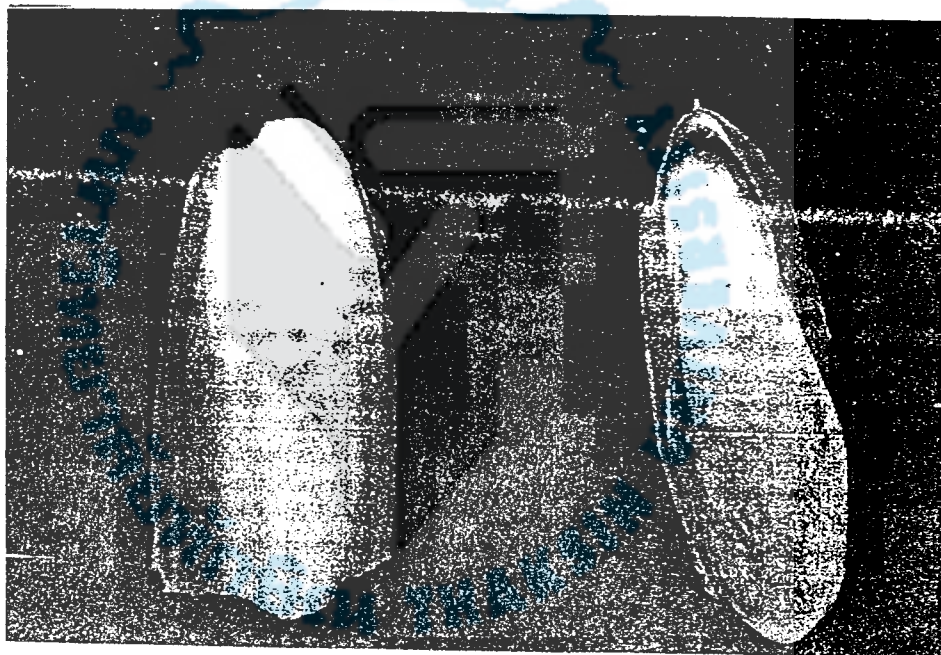
ภาพประกอบ 19 สถานที่นันทนาการที่ตั้งอยู่บนเกาะหลีเป๊ะ

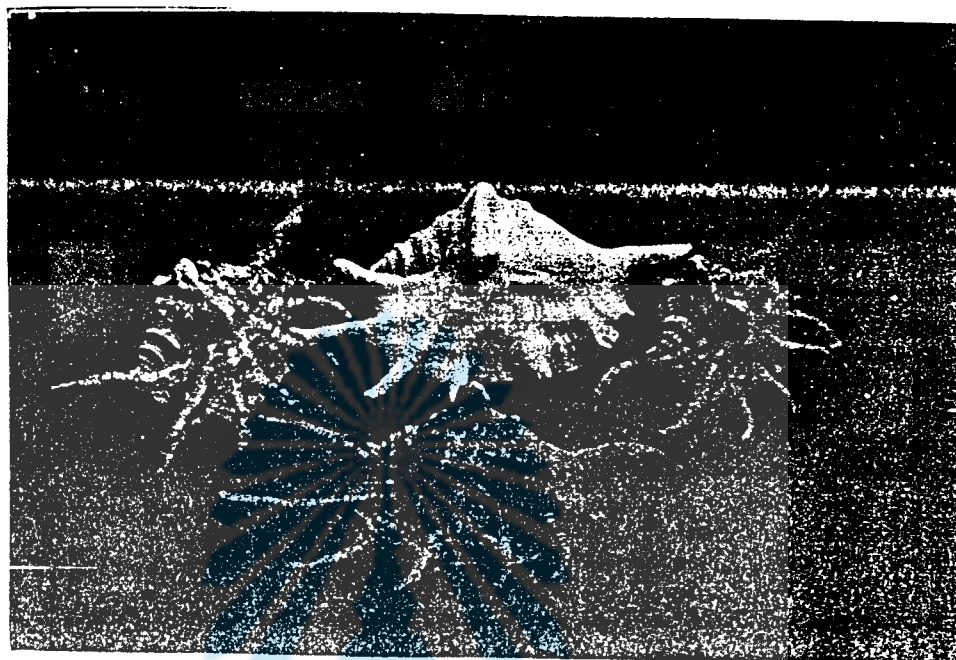
ภาพประกอบ 20 หอยแครงเลาที่ชาวเลเกาะหลีเป๊ะมีความเชื่อว่าเป็นหินโรดแก๊ว ขับปัสสาวะ

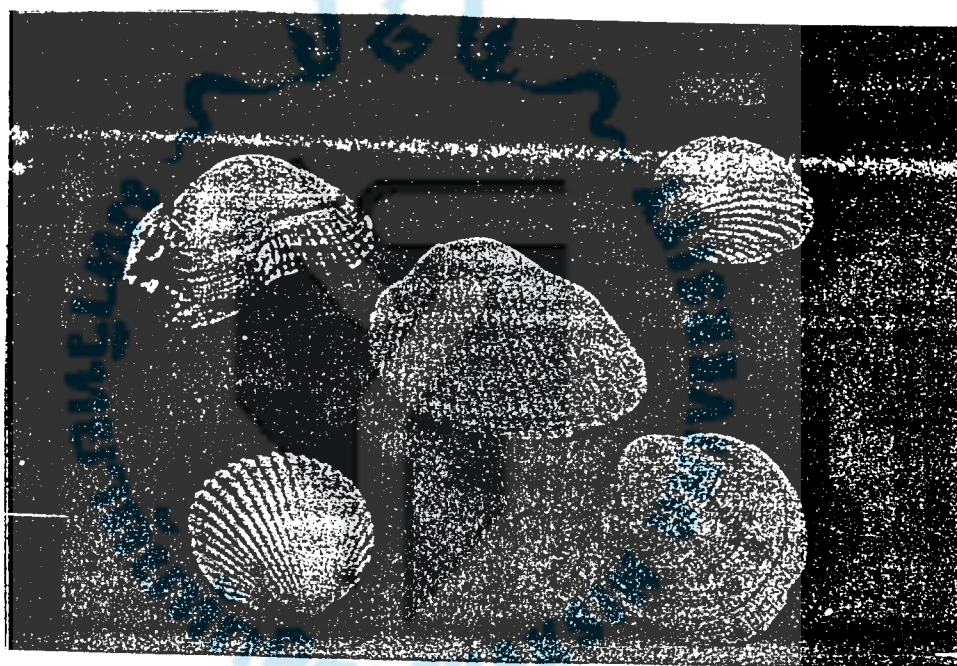
ภาพประกอบ 21 หอยมือเสือที่ชาวเลเกาะหลีเป๊ะมีความเชื่อว่าใช้รักษาโรค แก้วพิษไข้

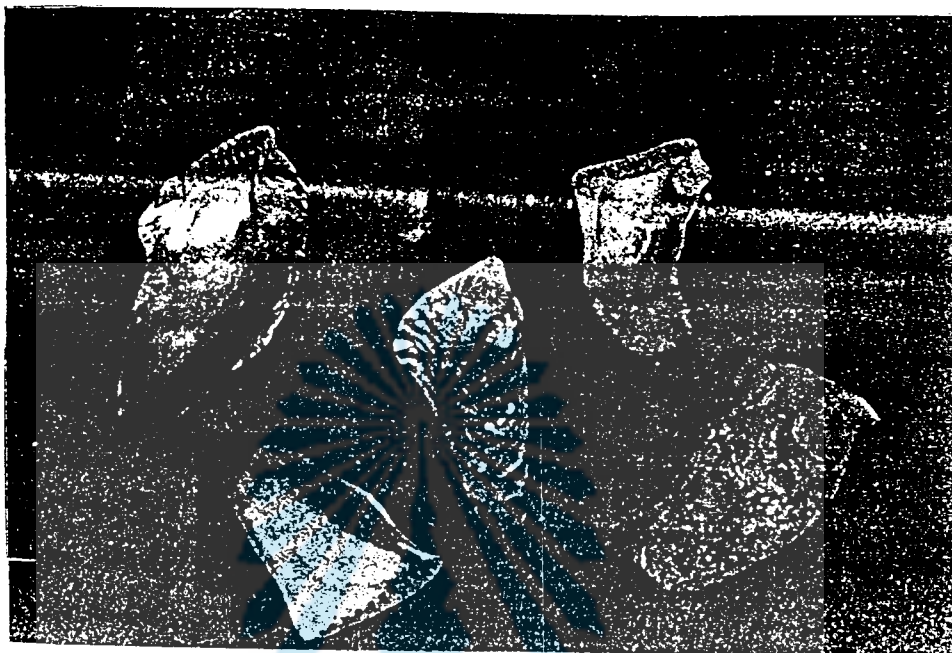
ภาพประกอบ 22 ลิ่นทะเล (กระดองปลาหมึก) ที่ชาวเลเกาะหลีเป๊ะมีความเชื่อว่า
ใช้รักษาโรคแก้ผดผื่นคันตามผิวหนัง

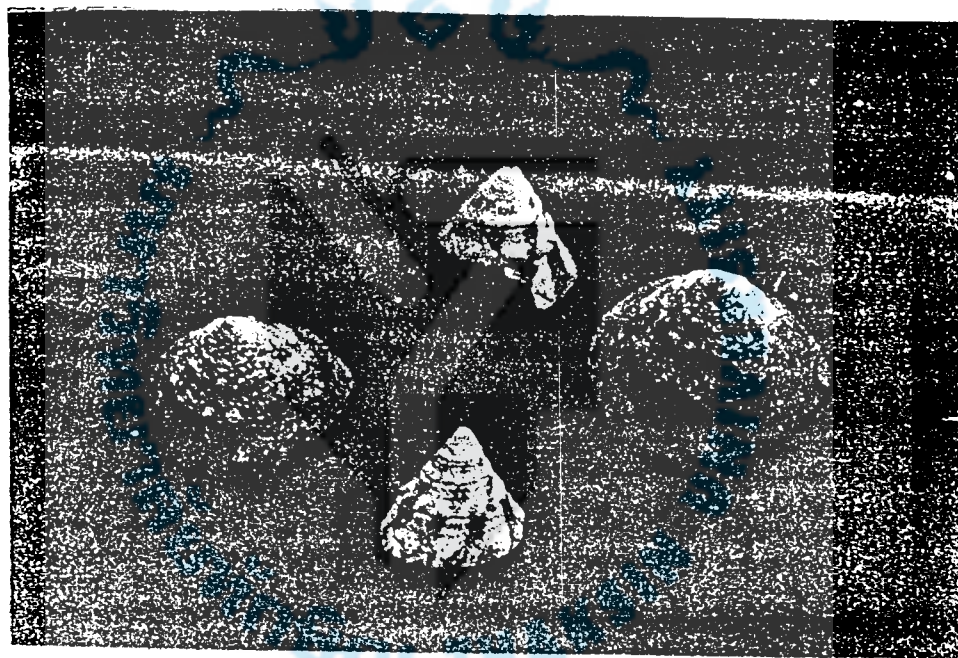
ภาพประกอบ 23 หอยโนราที่ชาวเลเกาะหลีเป๊ะมีความเชื่อว่าจะรักษาโรค แก้นิ่ว ขับปัสสาวะ

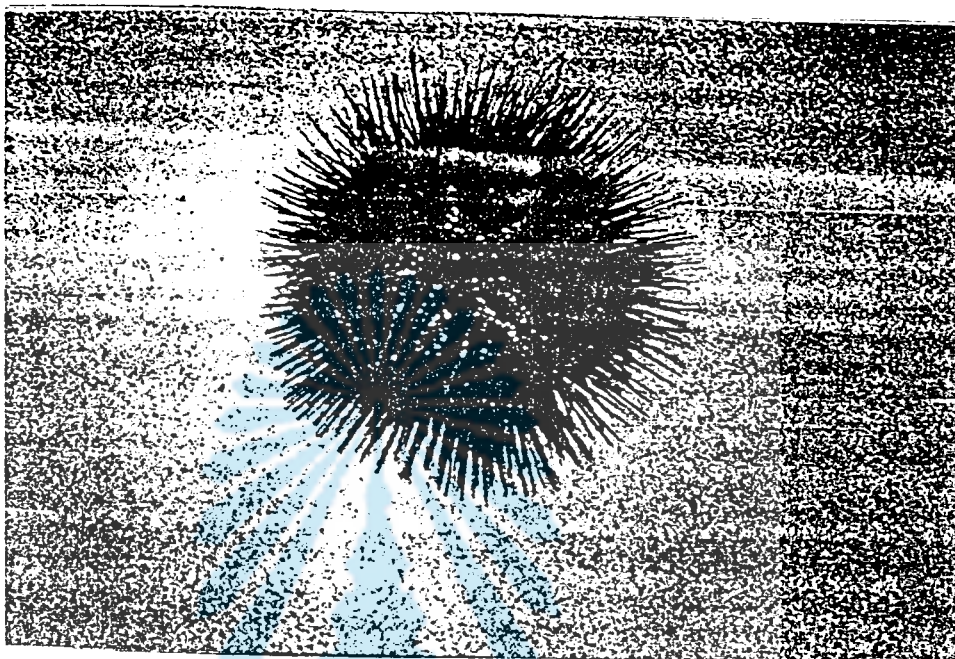
ภาพประกอบ 24 หอยแครงที่ชาวเลเกาะหลีเป๊ะมีความเชื่อว่าจะรักษาโรคแก่นิ่ว

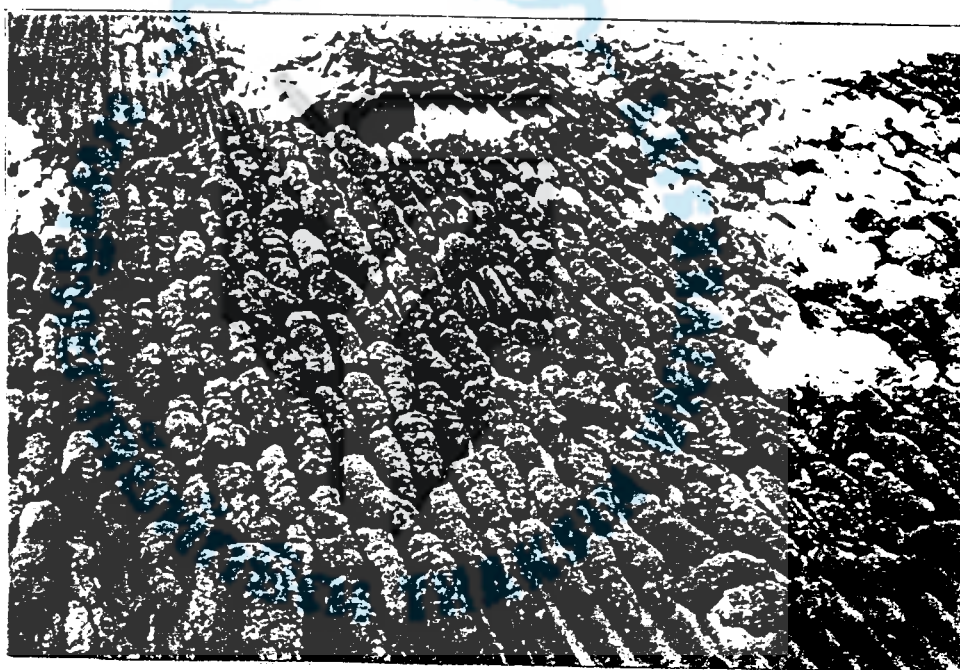
ภาพประกอบ 25 หอยมุกขึ้นที่ชาวเลเกาะหลีเป๊ะมีความเชื่อว่าจะรักษาโรค แก้วพิษไข้ แก้วน้ำ

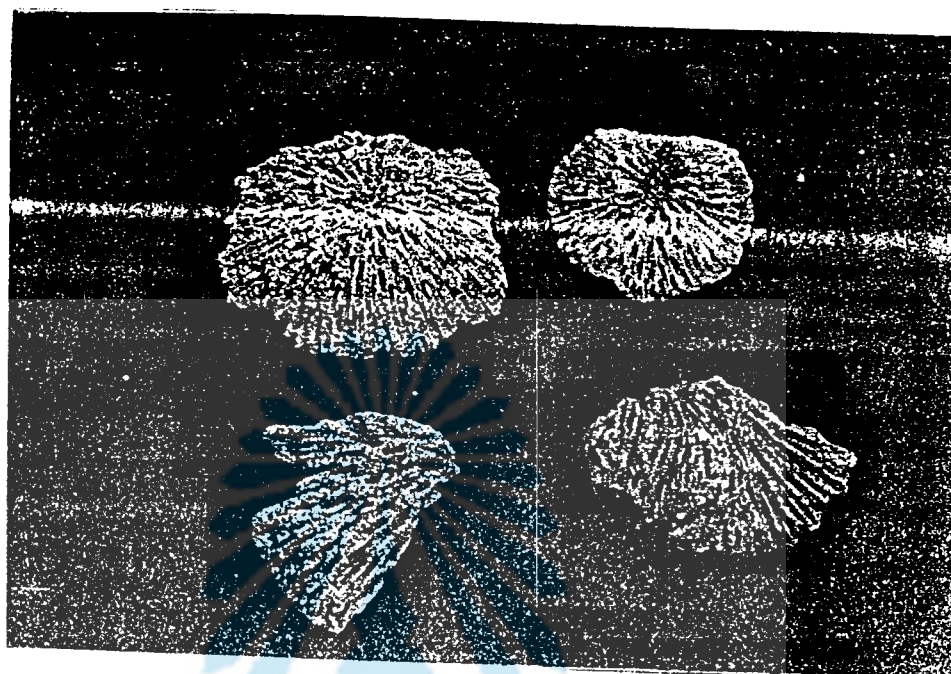
ภาพประกอบ 26 หอยนมสาวที่ชาวเลมีความเชื่อว่าจะรักษาโรค แก้วพิษ

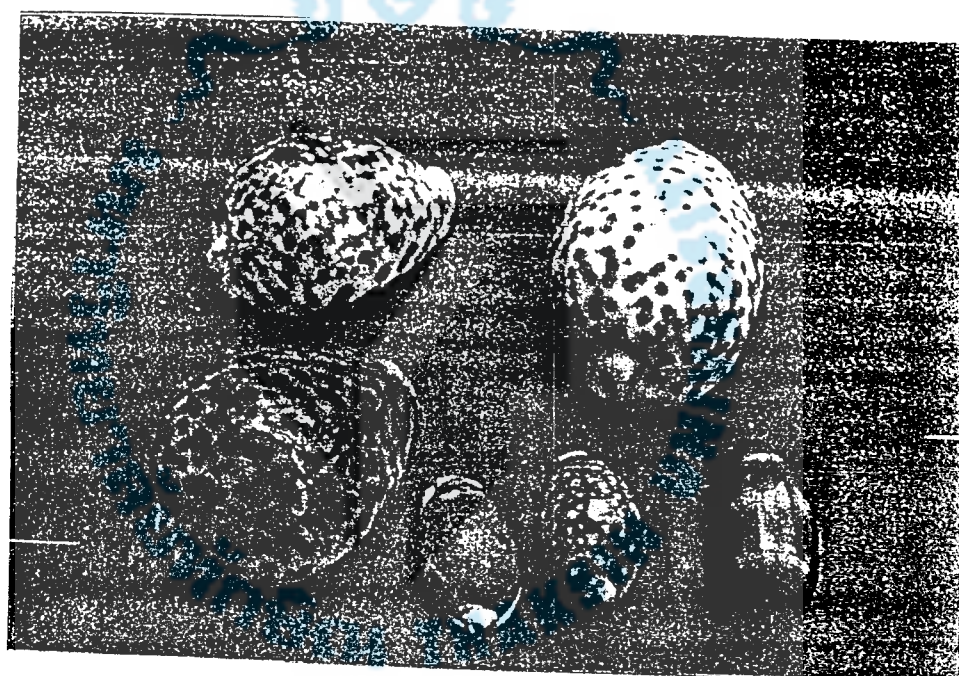
ภาพประกอบ 27 หอยเม่น (สัตว์น้ำมีพิษ) ชาวเลมีความเชื่อว่าหากถูกหอยเม่นตำให้ใช้ผลมะนาว
ถูบริเวณที่ถูกหอยเม่นตำ

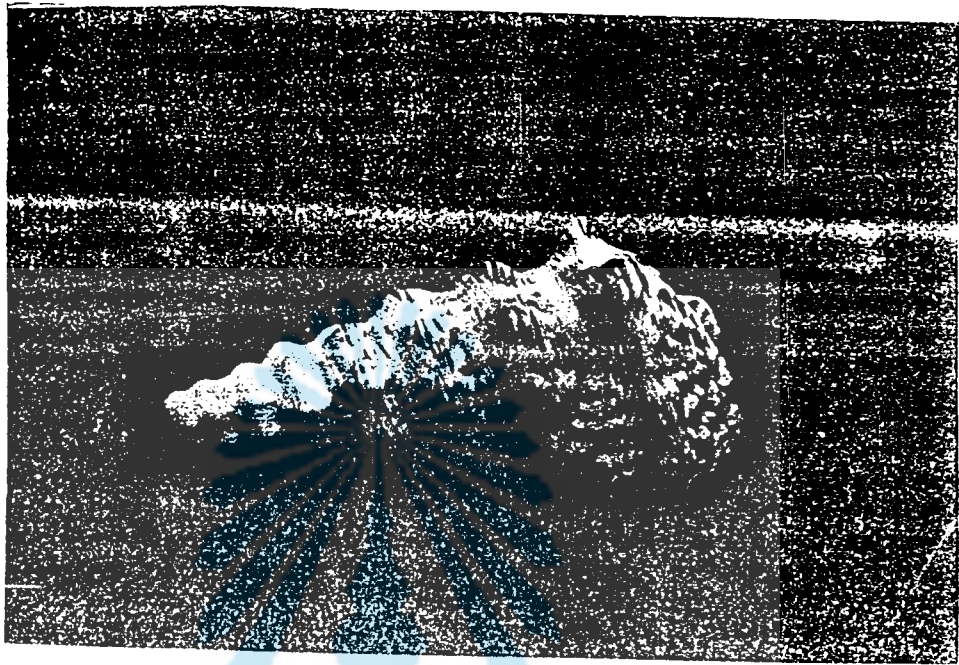
ภาพประกอบ 28 ปลิงทะเลหรือที่ชาวเลเรียกว่า ซามาต เชื่อว่าใช้รักษาโรคปวดข้อ ปวดกระดูก

ภาพประกอบ 29 หอยปะการัง (เห็ดหลิน) ที่ชาวเลเกาะหลีเป๊ะมีความเชื่อว่าจะรักษาโรคแก้พิษเห็ด

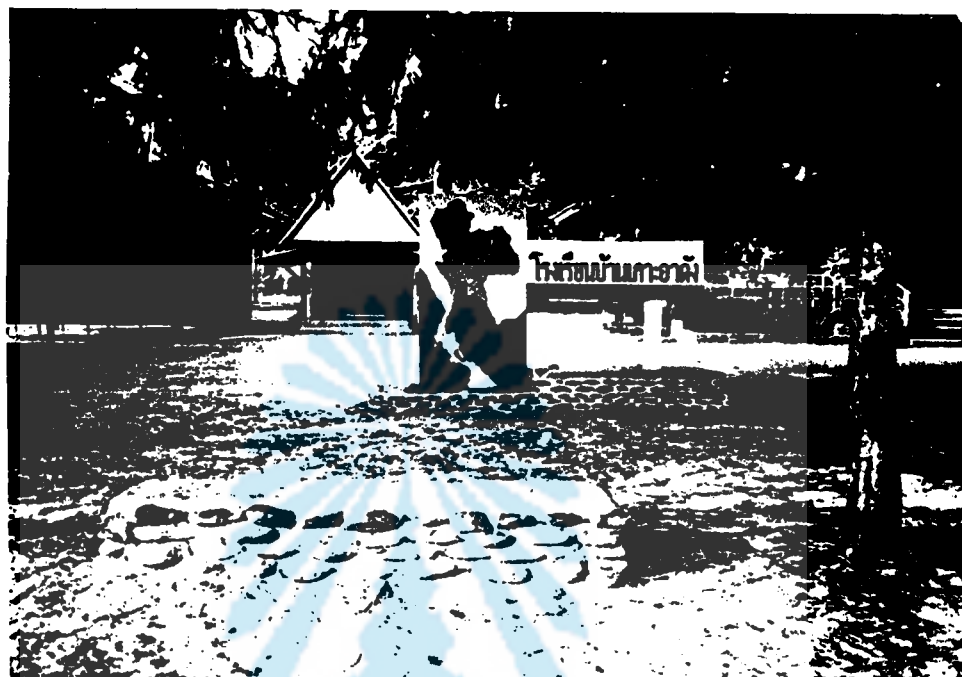
ภาพประกอบ 30 หอยเบี้ยตัวผู้ที่ชาวเลเกาะหลีเป๊ะมีความเชื่อว่าจะรักษาแก้ไข้เด็ก

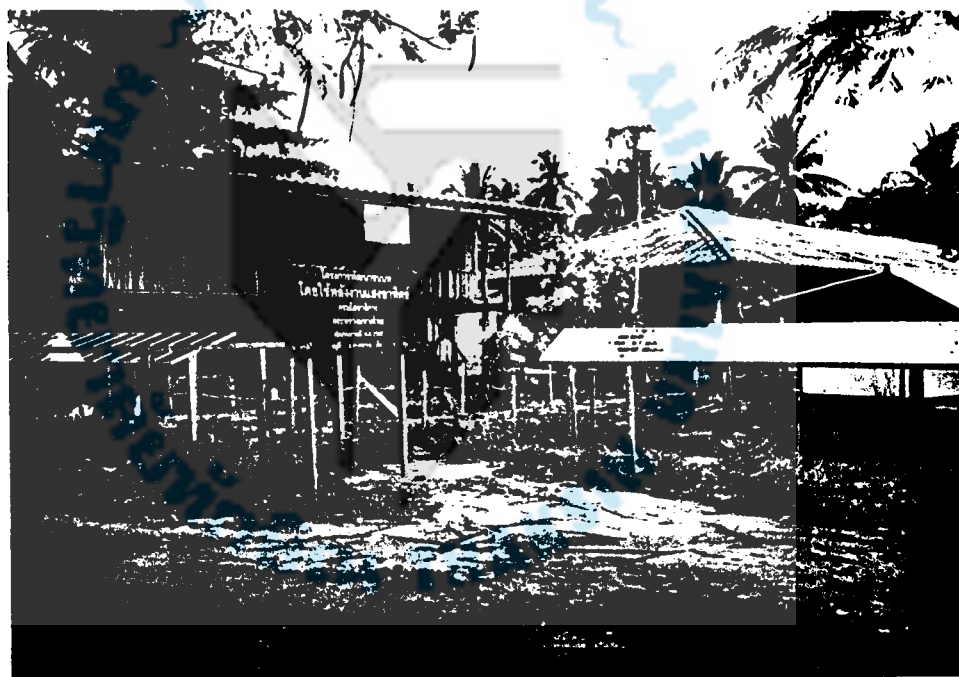
ภาพประกอบ 31 หอยจับแฉงที่ชาวเลเกาะหลีเป๊ะมีความเชื่อว่าเป็นการรักษาแก้ไข้

ภาพประกอบ 32 สนามที่ใช้จัดพิธีประเพณีลอยเรือของชาวเลเกาะหลีเป๊ะ

ภาพประกอบ 33 โรงเรียนบ้านเกาะอาดังตั้งอยู่บนเกาะหลีเป๊ะ

ภาพประกอบ 34 เครื่องรับพลังงานแสงอาทิตย์ (ที่เป็นแผงสีขาวในภาพ)

บทคัดย่อ

ศึกษาวัฒนธรรมเกี่ยวกับปัจจัยพื้นฐานในการดำรงชีวิตของชาวเลเกาะหลีเป๊ะ
ตำบลเกาะสาหร่าย อำเภอเมืองสตูล จังหวัดสตูล

บทคัดย่อ
ของ
เยาวนิตย์ ศรีละมุล

เสนอต่อมหาวิทยาลัยทักษิณ เพื่อเป็นส่วนหนึ่งของการศึกษา
ตามหลักสูตรศิลปศาสตรมหาบัณฑิต วิชาเอกไทยคดีศึกษา

พฤษภาคม 2541

งานวิจัยนี้เป็นการศึกษาวัฒนธรรมเกี่ยวกับปัจจัยพื้นฐานในการดำรงชีวิตของชาวเล เกาะหลีเป๊ะ ตำบลเกาะสาหร่าย อำเภอเมืองสตูล จังหวัดสตูล ผู้วิจัยได้เก็บข้อมูลเอกสาร ข้อมูลภาคสนาม โดยวิธีการสัมภาษณ์ สังเกต พร้อมทั้งถ่ายภาพประกอบ แล้วเสนอผลการวิจัยแบบพรรณนาวิเคราะห์ ผลการวิจัยสรุปได้ดังนี้

ชาวเลเกาะหลีเป๊ะมีวัฒนธรรมปัจจัยพื้นฐานในการดำรงชีวิต ดังนี้

วัฒนธรรมด้านอาหาร ได้แก่ การหาอาหาร ชนิดของอาหารและการประกอบอาหาร การบริโภคอาหาร การเก็บรักษาอาหารและการถนอมอาหาร อาชีพของชาวเลเกาะหลีเป๊ะส่วนใหญ่ยังคงดำรงอาชีพหลักตามบรรพบุรุษ คือ การทำประมง ดังนั้นอาหารหลักของชาวเล คือ อาหารทะเล ในการรับประทานอาหารของชาวเล เกาะหลีเป๊ะนิยมเปิบด้วยมือ อาหารที่รับประทานชอบรสจัด ซึ่งมีแกงเผ็ด ขนมหวาน ไม่ค่อยจะนิยมมากนัก การรับประทานอาหารของชาวเลจะมี 3 มือ ถ้าอาหารมีเหลือรับประทานก็จะเก็บไว้ในลังโฟมสีขาวใส่น้ำแข็ง การถนอมอาหารส่วนใหญ่จะทำปลาเค็มตากแห้ง วัฒนธรรมด้านที่อยู่อาศัย ได้แก่ การสร้างที่อยู่อาศัย ลักษณะรูปแบบของที่อยู่อาศัย การจัดและตกแต่งบ้านเรือนที่อยู่อาศัย และการอยู่อาศัย ที่อยู่อาศัยของชาวเลเกาะหลีเป๊ะจะสร้างแบบยกพื้นสูงเป็นส่วนใหญ่ ส่วนน้อยที่สร้างแบบไม่ยกพื้นสูง ไม้ที่ใช้จะใช้ไม้ที่หาได้จากบนเกาะ ห้องจะปล่อยให้โล่งมีห้องครัวอยู่ในบ้านส่วนน้อยที่มีห้องครัวอยู่นอกบ้าน ห้องส้วมจะอยู่นอกบ้านเป็นส่วนใหญ่ หลังคาบ้านมุงด้วยจาก สังกะสี กระเบื้อง ตามฐานะ วัฒนธรรมด้านเครื่องนุ่งห่ม ได้แก่ ชนิดและลักษณะของเครื่องนุ่งห่ม การแต่งกาย และการดูแลรักษาเครื่องนุ่งห่ม เครื่องนุ่งห่มในชีวิตประจำวันผู้ชายจะนุ่งกางเกงชาวเล ผู้หญิงจะนุ่งโสร่ง ไม่นิยมสวมเสื้อ หญิงสาวจะนุ่งกางเกงหรือโสร่งแล้วแต่สะดวก สวมเสื้อสวมรองเท้ายาง เด็ก ๆ จะนุ่งกางเกงสวมเสื้อ ไม่นิยมสวมรองเท้ายาง การแต่งกายในโอกาสพิเศษจะพิถีพิถันกว่าในวันปกติ ทั้งผู้หญิงผู้ชายและเด็ก ๆ วัฒนธรรมด้านการรักษาโรค ได้แก่ การรักษาโรคด้วยการใช้ยา และการรักษาโรคด้วยวิธีไสยศาสตร์หรือใช้ตัวยาคบคู่กับการใช้ไสยศาสตร์ ในการรักษาโรคชาวเลสมัยก่อนนิยมรักษาโรค ด้วยสมุนไพร โดยมีโต๊ะหมอเป็นผู้รักษา ปัจจุบันรู้จักรักษาโรคด้วยยาแผนปัจจุบัน และยังรู้จักระวังรักษาสุขภาพตัวเองมากขึ้น

A STUDY ON CULTURES CONCERNING BASIC LIVING FACTORS
OF CHAW LAE IN KOH LEE PEH, TAMBON KOH SARAI,
AMPHOE MUANGSATUN, CHANGWAT SATUN

The background of the page features a large, light blue watermark of the Thaksin University logo. The logo consists of a central emblem with a sunburst at the top, a crown-like structure, and a shield-like base with a stylized 'Y' or 'S' shape. The emblem is encircled by the university's name in Thai script and the English name 'THAKSIN UNIVERSITY'.

AN ABSTRACT
BY
YAOWANIT SRILAMUL

Presented in partial fulfillment of the requirements for the
Master of Arts Degree in Thai Studies
at Thaksin University
May 1998

This research study investigated cultures concerning basic living factors of Chaw Lae (The sea gypsies) in Koh Lee Peh, Tambon Koh Sarai, Amphoe Muangsaton, Changwat Satun. The researcher collected data through documentary study and field work by means of interviews, Observations and photograph taking. The study was presented in analytical description and the results were summarised as follows;

Chaw Lae in Koh Lee Peh lived their lives through the following cultures. Firstly, Food culture included food searching, types of food and food preparation, eating habit, food keeping and preservation. The majority of Chaw Lae in Koh Lee Peh performed their major career in fishing following their ancestors. Thus their main food was the sea food. For the eating habit, they ate with their hands and strong - flavoured food like hot and spicy curry was traditionally popular whereas desserts were not their preference. Three meals were provided each day and when there was some food left, it would be kept in a synthetic - foam box in which ice was used to help protect its freshness. Dried salted fish was the principal form of food preservation. Secondly, habitat culture included habitat building, its design and decoration, and living pattern. Most of the Chaw Lea's huts were high lifted - floor huts supported by wooden posts whereas a few were built and attached to the ground. Wood for hut building was obtainable on the island where they lived. Normally in a hut there was one big room and a kitchen but there were a few huts with kitchens built outside. Toilets were mostly detached. Thatches, zinc tiles, clay or cement tiles were applied to make roofs depending on statuses of the owners of the huts. Thirdly, cloth and dressing culture included types and characteristics of clothings, ways of dressing and clothings care. In every - day life men wore Chaw Lae loose pants while adult women put on Sa - rongs. Neither of them put on shirts or blouses. Young women might wear Sa - rongs or loose pants

with blouses and slippers. Children normally wore shorts and shirts or blouses but no slippers. For special occasions both men and women would get dressed more neatly. Lastly, medical care culture included medicine treatment, black magic treatment and the medicine - black magic combination treatment. In the past herbs were used in medical care in the Chaw Lae community by local traditional doctors called "Toh Mor". At present medicine treatment was widely introduced and health care was increasingly recognised.

ประวัติย่อของผู้วิจัย

ชื่อ	เยาวนิตย์ ชื้อสกุล ศรีละมุล
เกิดวันที่	7 เดือน พฤษภาคม พุทธศักราช 2504
สถานที่เกิด	ตำบลลิซล อำเภอสิซล จังหวัดนครศรีธรรมราช
สถานที่อยู่ปัจจุบัน	213 หมู่บ้านเปรมสุข ตำบลเขารูปช้าง อำเภอเมืองสงขลา จังหวัดสงขลา
ตำแหน่งหน้าที่การงานปัจจุบัน	อาจารย์ 1 ระดับ 4
สถานที่ทำงานปัจจุบัน	โรงเรียนบ้านค่ายรวมมิตร ตำบลทุ่งนุ้ย อำเภอควนกาหลง จังหวัดสตูล
ประวัติการศึกษา	
พ.ศ. 2521	ม.ศ. 5 จากโรงเรียนวิชานกุลสงขลา อำเภอเมืองสงขลา จังหวัดสงขลา
พ.ศ. 2525	ป.กศ. สูง (วิชาเอกนาฏศิลป์) จากวิทยาลัยครูสงขลา อำเภอเมืองสงขลา จังหวัดสงขลา
พ.ศ. 2529	กศ.บ. (วิชาเอกการประถมศึกษา) จากมหาวิทยาลัย ศรีนครินทรวิโรฒ สงขลา อำเภอเมืองสงขลา จังหวัดสงขลา
พ.ศ. 2541	ศศ.ม. (วิชาเอกไทยคดีศึกษา) จากมหาวิทยาลัยทักษิณ อำเภอเมืองสงขลา จังหวัดสงขลา